

PRAE 2022/1. METSZETEK

Halmai Tamás versei	002	
Gál Ferenc verse	006	
Harcos Bálint verse	007	
Posta Marianna versei	011	
Farkas Arnold Levente verse	013	
Urbán Andrea versei	014	
Szűcs Anna Emília versei	018	
Horváth Imre Olivér versei	020	
Szamosvári Bence versei	023	
Iain Morrison verse (Gerevich András fordítása)	026	
Széplaky Gerda: Az áldozat tekintete (tanulmány)	027	
Pintér Dóra: Do you want to save this existence? A személyes intimitás léttapasztalatának lehetősége a videójátékokban (tanulmány)	042	
Balázs Hanna Imola: A rajongástól a közösségi alkotásig. A fanfiction-irodalom története és társadalmi szerepe (tanulmány)	056	
Nemes Z. Márió versei	071	
Ferencz-Nagy Zoltán versei	073	
Lovas Sz. Judit verse	075	
Székelyhidi Zsolt versei	077	
Szilágyi Máté verse	079	
Demeter Arnold versei	080	
Gáspár Sára: Semmi közöd hozzá (elbeszélés)	082	
Mindák Dániel: Kancsal (elbeszélés)	086	
Gere Nóra Éva versei	089	
Lukács Bence verse	091	
Szabados Attila versei	093	
Gyuris Fruzsina verse	096	
Molnár Dávid: Derengés (elbeszélés)	097	
Méhes Károly versei	100	

Halmai Tamás

Stílusjátékok

Gergely Ágnes: Londoni eső

Londoni eső zuhogott
útban Endrőd felé.
Hogy most ugyanúgy zokogok,
vajon megérted-é?

Akkora eső volt, az út
hajókkal lett tele.
Az ember végül partra jut?
S az országút vele?

A történelem eltörött,
a vers is tetszhalott.
Yeatsset mormolnak ördögök,
némák az angyalok.

Takács Zsuzsa: Azon a kései órán

Melyikünk gondolta volna azon a kései órán,
mikor edényeinken fénné száradt már
a tisztulás sötét vize, és a falban elakadtak

az idegen sóhajok, melyeket az előző lakó
felejthetett a titkos téglák mélyén, melyikünk
gondolta volna, hogy a csukott ajtón is át

betoppan hivatlan vendégünk? És tompa
színeink közé ereszkedik, helyet bitorolva
kedvenc fotelemben? Ahol csak olvasni szabad.

Nem szóltunk hozzá, esti teendőinkbe rejtettünk,
gondosan, hátha csak káprázat. De tudtuk, maradni fog,
és egyszer – vesztünkre – megírja ezeket a sorokat.

Tóth Krisztina: Tengeralattjáró

Mit akartál, végül is mit akartál akkor,
amikor kinyúlt a kezed a fürdőhabból,
mint egyszer másé egy másik kontinensen
(de ezt egy álomból kellett most kikeresnem),

elhullámzott már, mint az összes visszas évek,
az a fürdővíz, de azóta visszafele élek,
mint a metrón, ahogy szemembe néz egy idegen szem,
nekem meg vakon kell csapzott célokig igyekezniem,

fut a szerelvény, rozsdás, száraz tengeralattjáró,
de hol a tenger, és a tenger gyümölcse, az a magvaváló?
Miről hallgatott vajon az a kushadó hab,
mikor kinyúltál és kérted a kishajódat?

Szabó T. Anna: Szólok hozzád

Csorog, csurog, csörög, cserreg,
forog, furog, förög, ferreg,
csupa pörgés, zörgés, dörgés,
itt az ég is ugye földrész?

Ne halogasd mindeneid,
majd a semmi megmelegít,
csupa beszéd már az ember,
tele világító verssel.

Mikor írok, hangutánzok,
hangulatfestek, ha játszok,
nem is játszok, játszom inkább,
mint perui piriny inkák.

Nehézkedés elhagy, elhagy,
madárlépte hó is elhagy,
járok kerített terekben,
mégse vagyok szeretetlen;

mert a vers az szeret engem,
te se maradj hoppon-heppen,
szólok hozzád, mint az álmok,
a többit majd kitalárod!

Viola Szandra: Ide kellene egy jó cím
(„Gasztronómiai genezis” volt
eredetileg, de kihúztam, Zalánnak
se tetszett)

Nagyanyám szoknyája suhog át a tavaszon,
megörvendezi, aki hallja,
nagyanyaszoknyasuhogás-megörvendezés,
de nem hallja senki, mert kint járnak a mezőn,
vagy barangolnak az erdőben,
mindenki a maga szoknyájával törődik,
milyen szépen suhog, nem, az enyém szebben,
pedig virágok ők egytől egyig a mezőn,
és ezeréves tölgyek az erdőben,
lehet, hogy nem is tőlük suhog a tavasz,
hanem egyetlen nagy suhogásból bomlik ki
minden, a tavasz, a virágok, a tölgyek,
ezért suhognak nagyanyám szájából is a szavak
kezdettdől máig, hiszen úgymond:
„Kész az ebéd, kislányom!”

Wisława Szymborska: A szépségről

Nem tudhatjuk, mi a szép.
Én legalábbis nem tudom,
és a lépcsőházban senki,
akit megkérdeztem.

Mindenkit megkérdeztem,
kivéve Agnieszkat,
aki nem volt otthon,
mert három munkahelyen dolgozik,
hogy a gyerekei éhen ne haljanak
ebben a futurisztikus korban.

Agnieszka nem olvasott még Rilkrét,
és a németalföldi festészet is
távol állna az ízlésétől,
ha a három munkahely mellett
volna ideje
a németalföldi festészettel ismerkedni.

Van, aki szerint ez a szép.
Szeretnék találkozni az illetővel,
és megköszönni a véleményét.

Gál Ferenc

Járóföld

Más műfajban töltögetnék még
a csészékbe a maradék teából.
Itt csak zuhogjanak a mondatok
a lakat épségének kilenc ismérvéről,
az ereinkben csordogáló vérről.
Jussunk el odáig, hogy a körkörös
védelem, a pálcás füstölők dacára
olykor átfut rajtunk, milyen az,
ha a kockákat már fapohárban rázzák,
és nem babra megy a játék.
Csak mert vacsoránál azt halljuk,
hogy szigetek a lármás szárazfölddel
összenőnek, és ez visszavonhatatlan.
Hogy zenei hangok terjednek a falakban,
és a legjobb falatokat máris utoljára
hagyjuk. Miközben a napkorong
alászáll, és a költő (már megint ez
a hatás alatt álló költő) a délutáni
műszak végén pamlagjára omlik.
A mondatok pedig, hogy növényeket
sem vállalunk el gondozásra,
a félelem alaktalan volta meg
naponta utánzásra csábít,
a levegőben lógnak, ahogy eddig.

Harcos Bálint

Széria

13

A hálóveremben –

pillant –

(Ágyban.) *Nyomottan*

„De kit...?”
„Velem nem!”),

ha mondtam
nekik:

„Oltjátok már el a villanyt!”

vakít –

Behunyta a szemét,
de „vakított tovább” –

(„Kérjél meg... *valakit.*”)

...nem épp:
jónak?

„Kinyitottam, hogy újra szóljak.”

de már sötétség (A szobát –

*sötét*be téve –

Mert aludtak, legalább ezer éve

14

Sövényút, part, tó.

Magány-ház.

Rozsda-csésze
csönd-egésze:

szenteltvíztartó
(a „híd” alatt).

Lakat
a kapun. (Szél a lombot –

galambok –

leszállnak

más tollazat
(és szárnyak

üt és üt –

a verdesésük
meredt

átírja a teret

Kipányváz.

15

(A reszketésünk fölszabdalja a
teret. Meg-

töri. A két szárny. Összerezdül.)

(Egy kő szava.)

(A reszketésünkön keresztül.
Hasadt.)

(Kövek. Szorítják a vasat.)

(Szeretlek.)

(Kövek, törötnen.
Magad: magam. Köröttem.)

16

„Nyaram, telem.”

A levegő: katlan.

Ragyogás –

résztételen

Galambpár...
a verdesésük: rács-tér...„Nyár,
tél.”(„...Az életedet *(halnám?)*”Repedt csésze alján
fényvesztett víz – mi más?

Mozdulatlan –

17

„Azt, ott...”

Kép. Felosztott.

Kívül –

„...kihűl.”

...És a kerete?

Barokk arany.

Hiány-alany,
)te
vagy)

Ájultan egy padon elveszni ne hagyj.

18

(Hogyan lehet
egy meghasadt
kő: szó?)

(Egy lehelet...)

(„Ősz, ó!”
Stb.)

(Kő a vasat.)

(Micsoda hőség!)

(A pillantás ad át.
Kinek, minek. Magát.)

(De ő? Szét-
szakít. A mag –)

(„Az ősz ég!”
Stb.)

(Vakítanak.)

19

„Ez ő –”

Fönt: kék mező.

„De... érthetetlen kék?”

„Lennék...”
(Nem. Törölni.)

Ölnyi
fény: egy galamb köröz.

Ősz-nap, opál-vörös.

Terhes vagyok, de még nem eléggé

1.

fáradok. az a nő utánam jött. forró júliust jósolnak. a legjobb résznél alszom el. minden kérdés után hümmög. a szomszédban egy nő le-föl húzza a redőnyét. sérti a fületem a hangom. a lakásban minden éles. felkelek, amikor mások alszanak. a csillagjegyük passzol. nem bírok jól lakni. az ügyintéző sokáig várat. esőben csúszik a macskakő. sírok a vígjátékokon. nem akkor vagyok éhes, amikor ehetnék. új kölnivizet használ, a régi jobban tetszett, ez bűdös. összeférhetetlen a vércsoportunk. a lakásban minden szűk, a ruháimmal kezdődött. minden mondatomat újra kell mondanom. terhes vagyok. visszakérdez. a megállóban hátrébb kell majd állnom, nehogy hozzáérjen a hasam a villamoshoz. ebben a cipőben érzem a macskakövet. a bokám két szatyor, díszhalakkal.

2.

nem fárad el. egy hét, és vége a nyárnak. bent minden napszak ugyanolyan. a jobb mellem gyorsabban megtelik, mint a bal. nem vagyok elég kiegyensúlyozott. hárman vagyunk. lehetnénk négyen is, vagy maradhattunk volna ketten. tévénézés közben szotyizik. felénk naprának hívják, de ő nem használja ezt a szót. a mutatóujjamon beszakadt a köröm. lüktet. gumicukornak nevezte a köldökszínórt, könnyen vágta el. az anyák kezdetben mindenfélét elképzelnek. a többi gyerek anyja túl nyugodt. alszik, horkol. felkel, elmegy. visszajön, szotyizik. összeférhetetlen. nem használja azt a szót. túl sok ez a kevés csend. csak az alapfunkciók működnek. hagyom, hagy teljen a jobb után a bal.

3.

fáradhatatlan. fásaszt. csupa levél a babakocsi kereke. az a nő elém tolakszik. nem állok sorba semmiért. a falak ebben a szobában aszimmetrikusak. abból főzök, amit hoz. sótlan, de lenyelem. katasztrófát emlegetnek a tévében. a klíma most fűt. elapadnak a nagy hegyek gleccserei. nincs tejem. csak a volumen változott, nem az orgánum. a tükör is rám mutat. ez a szoba koporsóalakú. minden ruha nagy rám. egyre többször hallom, ahogy becézés nélkül kimondja a keresztnévemet. könnyen vágta el. egyre hangosabb. egerészik. cincogok.

Energiamegmaradás gravitációs mezőben

Talán itt kellene maradnom. Itt egy köszönésnyire vagyok a hogylvagtól, és mindig csak kevésen múlik

a barátság. Keveseken. Legalább annyira könnyű ellenséget gyűjteni, mint platánfát számolni a parkban.

b
bill
ent
yúk

Itt maradhatnék, ahol a boldogság kék és senkinek nem jut eszébe a szomorúságot ugyanígy nevezni. Ahol anya a méh, a tejút, a föld, a könyv, a nyelv, a jegy, a hajó, a csavar és az vagyok én is.

Ahol nem mindegy, hogy ízetlen vagy íztelen, egyhangúlag vagy egyhangúan telik a délután. A szabadság hegy, a leves lehet korhely, a hétnek feje van, és ha úgy alakul, elhagyható a birtokrag. A csuka hal, de cipő is; ahol csak két betű a különbség ölés és ölelés között.

Talán maradhatnék itt, ahol a föld az anyám, és apám anyámért ég. Az Orion Kaszácsillag, a nap tarhonyaszárító, a tavasz harmatlegeltető, árpaérlelő a nyár. Ahol, ha kilépek a kapun, mindig van hová belépni, minden sorban van hely, mintha rám várnának ezek a sorok, pedig még csak nem is szerepel a nevem a száz leggyakoribb magyar családnevek listáján.

Nem menni sehová. Nézni, ahogy minden más megy. Tudni, hogy te is a sorban állsz, a tömegvonzás része vagy. Nem téveszthetsz pályát, mint a Jupiterhez küldött űrszonda, ami ötvenhárom nap alatt kerül meg és a legelőnyösebb oldaláról fotózza a gázóriást.

Maradni egyhelyben. Nem vonni el külső-, állandó szinten tartani a belső energiát. Örökké mozgásban mégis. Egyetlen törvényként tisztelni az energiamegmaradást.

Itt kellene maradnom, ahogy nagyapám hóvirághagymái, burokról burokra nőni bele a földbe, és kihajtani a halálom után.

Farkas Arnold Levente

SZŰZ

kígyó bőre a kertben
a hajnal, szűz szemirámisz
táncol, hétfőn építs tornyot
a mának a múltból,
kezdet előtti a kezdet,
nincsenek őszi erények,
fájdalmas hó lágyan hull, mint
tétova tájra tévedt törvény,
alszik a csönd, nincs
szó a tavaszra

olyanok vagyunk,
mint a szerelmesek,
szűz szemirámiszt
fekete daltól
óvja az ének,
gondolatot farag
belőled a szó,
a név neve táncol,
a test megoldható

untat a kertben
az ösvény, kígyó
lába nyomában
szűz szemirámisz
kedvese fősvény,
nincs neki lába,
mindenen ott ül
a látszat, minden
látszat alázat

Urbán Andrea

tengerjárás

dagály van bennem egy arc sok-
szorosított változata halmozódik
napról napra torzul és torlódik a part-
vonalon nem állhatok tovább zsebre
tett kézzel hallgatva a ráklábak
kopogását a homokszemeken
kínzóbb formája a percek vissza-
számolásának mint a károgás
vagy a sziszegés a ritmust átveszik
csontjaim és dobognak a talajon
a szikkadt páncélok egy rossz ómen
bizsergés fut végig a gerincemen
amikor tekinteted érint ennyi
elég tudom mit akarsz kiol-
vasom a gyűrődésekből só-
lerakódásokból tájékozódok
testem lefejtendő rétege
nem oldódik nincsenek könnyeid
sosem láthatod a tengert
a makettje megteszi a hajónak
üvegbe zárt hozzáférhetetlenség
elképzeléseidhez koccan kicsordul
a nedvesség az árbóc a hold felé
nyújtózik érezni akarja a vonzást
módosul a testek állása elferdül
a pályáiv üledékek fölött fonnyad
a napkorong nincs megérkezés

Színtelen, szőrtelen, szagtalan

1

Mindenki olyat akar, mint Zsuzsi.
Korán ébred, későn fekszik. Harapnivalóan
mosolygós, sosem fakad ki. Membránburkon
belül tartja a taszító nedveket. Zsuzsi bármikor
elérhető, közvetlen, és nyílt. Van benne
valami édesen sejtelmes, nem tár fel
magából túl sokat. Erős nő, aki engedi
a babusgatást. Könnyed mozdulattal fel lehet
pakolni a polcra, de szól, ha kényelmetlenül érzi
magát. Nem szól. Nem kell lepókhálózni.
Olyan lány, aki vörös rózsát kap.
Aki csupasz, de nem meztelen.
Aki törli a többi férfit a fejéből.
Zsuzsinak a család az első.
Zsuzsi talált egy hivatást, amelyben kiteljesedhet,
és amelyben önzetlennek mutatkozhat.
Nagy százalékban tartalmaz kedves szavakat,
szükség esetén almácskáin legördít
egy-egy könnycseppet.
Ápolja környezetét, megtisztítja csakráit, bőrét,
a szereket elpakolja használat után. Sosincs
útban. Ösztönösen lép és ellép. Folyamatosan
fenntartja az érdeklődést. Nincsenek taktikái.
Zsuzsinak van másokra szabadideje, gyakran
eljár bulizni, sosem viselkedik hivalkodóan,
sosem kiábrándító. Mindent megjegyez.
Nem kegyetlen, nem hazug, csak akkor
figyel, ha kell. Táblázatokba rendezi az életét,

szelektál, és töröl. Távol áll tőle az
akkurátusság. Nem tagja semmiféle szektának.
Kapcsolódik a női energiához. Végtelenül
vonzó, gondolatgazdag mondatokkal áll elő.
Csak akkor nyitja ki a száját, amikor helye
és ideje van. Inni lehet a szavait. Kerek
a fenéke. Puha a bőre, mint a vaj.
Legszívesebben szétkennéd.

2

közelebb kell még közelebb látni kell
a pórusokat elérni a megfelelő fényesést
eltalálni a szöveget az irányt ahonnan
oda lehet nyúlni majd el lehet távolodni
mindennemű torzítás vagy sertés nélkül

a sminktükörben felveszi a szemkontaktust
önmagával a tekintet
a szem nem azé valakié mégis valaki van
ott pont ott

a tűszőt feszíti a genny a lazacszínű felületen
tapogat az épített köröm francia géllakk
csókként közre fog erőhatást fejt ki fej vagy
nyom mindegy hogyan nevezzük eltávolít
a bőr folytonossága megszakad
a nem kívánatos fehér anyag
letörlésre kerül egy erre alkalmas
vattakoronggal

az éberség látszatát korrektor biztosítja
a szempillatöveket fekete festék teszi láthatóvá
az arccsont helyén csillámlás
meglátszik a kivágott szemöldökerdő helye
az apró lyukak a bőrön

nem kell a tekintet nem a nézés szem el
a szem látványát ellenzi a magára
nézést mert hát mivégre el hát el

lecsukni mint alvó kagyló a héját
ráhúzni a tenger visszfényét
talc mica ethylhexyl palmitate magnesium stearate
és egyéb fedőanyagok formájában

3

Belenéz a tükörbe.
A tükörben nem ő.
Nem ő, a másik.
A másik mozog.
Mozog, ahogy ő.
Ő meg nincs.
Nincs színe.
Színe és szaga.

Szűcs Anna Emília

kelet-európai parainézis

Légy olyan, mint az áldozati bárány belében a jóslás,
csak nyelved hegyével érintsd a sót, és
ne gondold, hogy valaki megmenteni érkezik feketében.
szorítsd össze szemhéjadat, ha labdapattogást hallasz -
nehogy rájöjjenek – fehérén villanó fogaiddal marni készülsz.
biztos kézzel simítsd derekadhoz a kést,
nyelved fékezd, ha öltönyösöket látsz,
készülj a végső döfésre és mindig csak arra,
tudd, hogy csábítani próbálnak majd.
hogyan nem szabad engedned.

Légy olyan, mint a kéreg alatt lapuló féreg,
ne gondold, hogy fektedben hagynak el,
akik indulni készülnek.
gondosan rejtse el ráncaid és fordítsd ki bőröd pirosát, készülj.
halott asszonyok vétkeihez hasonlítják majd sajátjaid,
de te tudd, hogy minden hiba eleve hozzád tartozik,
és te újakat szülsz majd, ha táncoló csípőd feladja a harcot.

Légy olyan, mint a betonba szikkadó benzincsík,
tanuld meg hogyan kell átlépni egy ház küszöbét,
ellenségeid temesd a kerti almafa alá, hadd hozzon édesebb termést.
készülj a végső marásra, és csak arra.
sose térdelj, ha a békétlenekre emlékezel,
akik beléd oltották az engedetlenséget.

testet zárni nem kell

majd azt mondják
a teste puha virágként süllyedt
nem fájt neki csak egyszer fájt neki
majd azt mondják
a jó kislányok nem sírnak pitypanggyá válnak
nincs tested ez az én testem a
tested az enyém te rohadt kurva
majd azt mondják hogy
lehetett ilyen mohón zabálni a földet
azt mondják kemény a föld
kézzel kaparni nem lehet nem kell
esőzést várni testet rohadni hagyni úgyszincs
benne azt mondják elbomlik magától
majd azt mondják alighogy
megismertük már el is engedték szegényt
megkönnyebbülés sóhajtás
majd azt mondják mi mind
csókot nyomtunk a testre elbúcsúztunk a testtől
a test megtart a test a földé a testét urnába tenni
örökre porcelánba zárni örökre megtart
örökre megtartani porcelánba zárni
elhagyni földbe zárni majd azt mondják
a test megtart
porcelánba zárni azt mondják nem kell nincs test nincs zárás
azt mondják urnába tenni bezárni lecsukni lehajtani
nem kell nézni fogni bomlik a test a földbe
zárni karokba zárni
megkönnyebbült karokba zárni
ringatni porcelántestbe urnába
testet zárni nem kell
csak karokba zárni kell mondják
fejekbe szemekbe karokba zárni el

Horváth Imre Olivér

Ámor születése

Éles a bicskám, bőr a tokom...

Abban a kocsmában,
ahová, mintha pofonért,
most is visszajárok,
ott mesélted el, hogyan
szúrta meg az oldaladat
egy részeg mutatványos.
Innen kezdett érdekelni
a beszélgetésünk,
és egyáltalán te,
a fantáziám belemászott
abba a sebbe.

Azon a fesztiválon,
ahová visszajársz ma is,
de már fegyver nélkül,
civil ruhában,
egy muzsikus cigányasszony
sátrát őrizted.
Ha ő jóllakott, te sem
maradhattál éhen:
titokban behívott,
gondoskodott rólad.
Aztán történt,
hogy az egyik fellépő
többet ivott, mint kéne,
szóváltás volt, kést rántott rád,
és bár nem szúrt mélyre,
úgy érezted, rögtön meghalsz,
még most is ott a heg.

Nem bírtam magammal,
kértelek, mutasd meg.

Amikor a pólódat
felhúztad, éreztem
ugyanazt a szúrást
a saját oldalamban,
zúgott bennem a vér,
hogy kipótolja azt,
amit vesztettél.
Pulzálni kezdtek
a kocsmá falai,
elkezdődött valami,
megduzzadt a sebed,
mocarogni kezdett:
kifeslett a hús
és szőr jött ki belőle,
csimbókos, hajás fejbőr,
megcsillant a homlok,
barna, mint az iszap,
szurokfekete fürtök,

és jött ki, bújt ki egyre
véres cigányarca,
kibújt orra, bajsza,
válla és a szárnya,
derékig emelkedett,
kiköpte a mocskot,
ahogy hangja engedte,
nótázásba fogott:
ha ő ivott, mi sem
maradhattunk szomjan,
fröccsöt rendelt,
egy-et-egyét nekünk is,
táncolt és nevetett,
ivott, kötekedett,
és amikor taxit hívtunk,
kiröppent az ablakon.

Száraz barátom

hogy éljük túl
az szokásos tusát
a lélek sötét
priapizmusát
ha semmi váladék
ha nincs kenet
ha megint iszom
és megint veled
ha nevetésed
leszívja a vállam
és felőrlődöm
szemed pirosában
ha nyelved marad
a túlsó oldalon
hajadba túrok
falevélhalom

lehetnék szebb
te meg sebezhetőbb
a szégyen lassabb
kicselezhetőbb
annyi eszem hogy
egy ötlet megoldjon
elfelejteném hogy
várnak rám otthon
ahol már világos
mi lenne az ára
nyílik az ajtó
arcon ver a pára

Szamosvári Bence

Coming of age filmed with Panavision colour by Technicolor MMXXI

Szamosvári Bence

A plakátból kiindulni,
Definitív képből, tobozból megrendezni az erdőt.
Elvben a vad kihalasztása, de meg kell határozni a kezdetet,
A közvélekedés mit sem ért.
A többiről, hosszúsnittekről,
Családi vacsorákba bújtatott vágópontokról nem is szólva.
A kritika röffel mérné az auteur hossznincs felelősségét.
Az igazság: akinek víziója van, szülésig szabad,
Hogy anya legyen,

A fő fázis a vágószobát, a tényleges vajúdás árterét birtokba venni,
Áttűnésnek helye nincs.
Gyermek játékait játszmákba,
A testet (zsebkendőt) öklébe göngyöli.
A mutatvány előtt
Tefjölös mezőn lép lápot tenyere.

A kesztyű fonákján mit álmodik
Poliészterbélésben az ököl.
Kolomp a nyugtot döngeti,
Anya vadászik,
Üregből odúba (tokba) hajtja (borítót).
Horpaszok, sügyek, mint
Gazban megugró vetítógépmoraj.

Gyermek a legbenti legkisebben
Szélesebb vászon,
Ujjrések stroboszkópfényében
Sztrádákat szel a szeme.
Hajtóhörgölésből
Fölözi az őz sóhaját.

Nem mentség, hogy kintre készült,
Ha annak itt csak barlangárnyéka lehet.
Érezd a kárpitbészst fehérre szakadni,
Már tojásmeszben ott a rebbenés.
Hogy rövidítenél le egy terjedő lapockát,
Anyá; derékba tört tenyérre számíts,
Ha így is rácsukod.
Hagyni fog benned jártadnyi erőt,
Aki ennyi szalagból merítkezik.

A gerinc a farokcsonttól,
Ahogy te tőle, úgy.
Ne merd a hátára felsírni magad.
Próbált és nem tudott
Felnevelni, anya.

lelencelés

befele néző bimbók
korai tej savat
nyaldos a szájáról
elemeket ropogtat
egyet nem tud a vizet
slisszol fogai kerítésrésén
csórja deszkahézagok sötétjét
sötét nélkül szétszalad a kerítés
kerítés nélkül utcára árad az udvar
combközi pincékből
talajra csapódnak az ikrek
egyik nap
a másik utcalámpa
vakfoltjaikban
hazamegy a szökőár
elég távol a hőtől
elég közel
hogy a redőnyön beszivároгjon
egy félreérthető napszak

Iain Morrison

Hyperosmia, hyposmia vagy anosmia (aminek semmi köze az orrhoz)

b
bill
ent
yúk

Le kell mosnom magamról az álmot,
amiben a volt pasim megjelent
a munkában, sétáltunk, nem segített
az előzmények lassú átgondolása.
Fura volt, amikor elmondtam neki,
hogy hiperérzékeny a szaglásom, mert

ha az illatmeditációt csinálom,
nem tudom azonosítani a tárgyak szagát,
csak mindenféle légfoszlányt, bőrt,
mégis néha valami erős bűz csap meg,
mielőtt a tudatomhoz térek,
megdöbbenek, mennyire zavar.

Jót tett, hogy felerősödtek a jelek,
a szagtól magamhoz tértem;
amikor egymással megküzdünk,
mindennek vészjósló bűze lesz.
„Ne, azt ne”, mondtam az álomban,
„Inkább menjünk tovább.”

„Maradjunk kussban, báméskodjunk,
tűnjünk barátságosnak, sőt,
vidámnak.” A vágy emléke elvitt
a mohás kúthoz, és napokig lakmározunk,
szájunk megtelt imával,
a szavak illatát mélyre szívtuk.

Gerevich András fordítása

Az áldozat tekintete

1. Emberáldozat a Bibliában

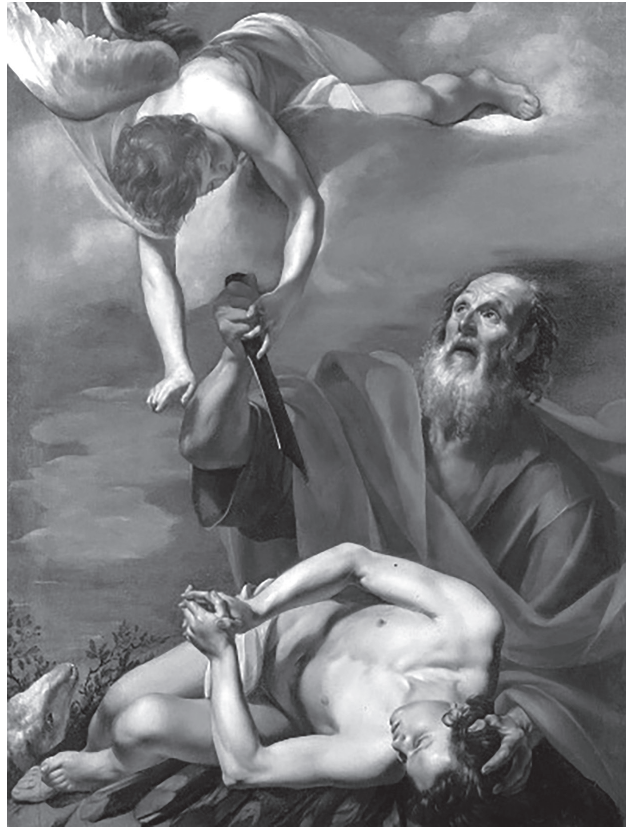
A Szentírás az emberáldozatot a gyermekáldozat tiltásaként fogalmazza meg: az áldozás rendjére vonatkozó törvényekben ugyanis ki van mondva az elsőszülött feláldozásának „kötelessége”, de egyúttal az is ki van mondva, hogy az elsőszülöttet pénzzel vagy más módon meg kell váltani. A tiltás ellenére a Bibliában három emberáldozat is szerepel, melyeknek hősei mind elsőszülöttek: az Ószövetségben ők Ábrahám fia, Jefte lánya, az Újszövetségben pedig Isten fia.

Jefte, mielőtt megütközött Ammon fiaival, akik ellen harcba indult, fogadalmat tett az Úrnak, mely szerint visszatérve feláldozza azt a személyt, aki elsőként kijön házának ajtaján. Ez a személy az ő egyetlen leánya volt. A lány aláveti magát apja fogadalmának, önszántából válik égőáldozattá, de előtte elmegy két hónapra a hegyekbe megsiratni fiatalágát és szüzességét. Ábrahám azért hajta végre a rettenetes kérést, hogy áldozza fel fiát, Izsákot, mert csak így tudja bizonyítani az Úr iránti feltétlen hitét. Isten pedig, amikor feláldozza saját fiát, Krisztust, Ábrahám félbeszakított tettét viszi véghez – így mutatja be – éppenséggel az ember, saját teremtménye felé – az áldozat legradikálisabb példáját, a gyermekgyilkosságot, mely ettől kezdve misztériummá, az egyetlen, soha meg nem ismételtető tette válik, s amely ezentúl nem a valós cselekedetben, hanem a helyettesítő áldozatban ölt testet.

Krisztus feláldozását keresztény perspektívában kegyelemként szokás értelmezni, ezért fel sem tehető a magától értetődő kérdés: mit jelent az, hogy Isten halálba küldi saját fiát? Mit jelent az, hogy Isten véráldozatot mutat be? Azért nem tesszük fel, mert Istent mindenek felett álló létezőnek tételezzük, s nem vonjuk be az emberi együttélést megalapozó etikai perspektívába. Még csak nem is gondolunk ezen áldozat kapcsán arra, hogy Isten saját fiát „meggyilkolta”. Ám a geneziséül szolgáló történet, Ábrahám története esetében a kérdést megfogalmazzuk. Mint tudjuk, Ábrahám csak azért nem hajtotta végre a véráldozatot, mert az angyal lefogta a kezét. De kész volt megtenni. S mivel ő nem megkérdőjelezhetetlen autoritással rendelkező, mindenható lény, hanem halandó

ember volt, vele kapcsolatban felmerül, hogy gyilkossági szándékként értelmezzük-e cselekedetét.

Számos filozófus elemezte Ábrahám irracionális tettét (Kanttól Kierkegaardon át Derridáig). Ám a gazdag bölcséleti diskurzus figyelmen kívül hagyja Izsákot, pontosabban azt, hogy mit jelent számára az áldozatiság megélése és megértése. S ha a filozófiai olvasatok nem is, a képzőművészet, melynek ereje a megmutatásban áll, látni engedi a fiút. E láttatásra most három példával szolgállok. Izsák fiúteste mindhárom műalkotáson meztelen, pontosabban csak az ágyékkötő takarja, ami utalás a szenvedő Krisztusra, akin a keresztre feszítéskor szintén csak ez a rongyossá váló ruhadarab volt. A fiútest gyermekességét leginkább azáltal éreztetik az alkotók, hogy olyan pozícióba helyezik, amelyben magát az apai akaratnak alárendelő, megadó testté változik.

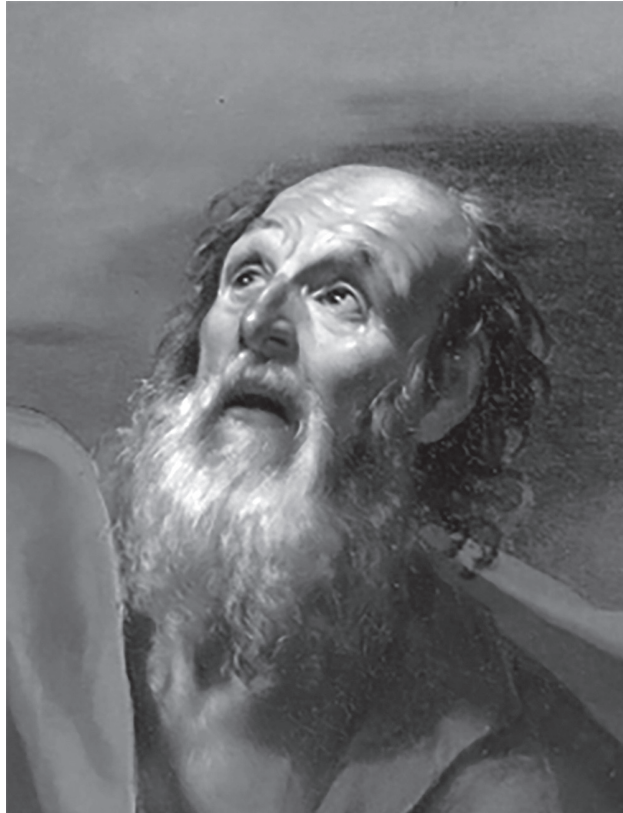

Orazio Riminaldi: *Izsák feláldozása* (1620)

Orazio Riminaldi művén nincs összekötözve Izsák keze, ami az önfeláldozásra vagy legalábbis az áldozatiság vállalására utal. A fiú ebben a kiszolgáltatott helyzetben nem

emelhet szót saját érdekében, benne egyszerre fejeződik ki a kiszolgáltatottság és az engedelmesség. A festmény a végsőkig fokozott drámai pillanatot ragadja meg, melyben Ábrahám a főszereplő, őt fogja közre a két gyermekalak, ami megszokott komponálási mód ennél az ikonográfiai típusnál, ugyanakkor itt az alakok egymás tükrözéseként hatnak, erőteljes párhuzamot teremtve: a lefelé forduló, égből alászálló angyal és az ég felé forduló, a fölötté álló hatalmaknak (az Apának és az Atyának) magát megadó fiú. A két gyermekalak Ábrahámot fogja közre, így ő kerül középpontba. Az arcán megnyilvánuló mély felindultság bizonyítja, hogy nem gépiesen hajtja végre Isten parancsát.

Ebben az arcban láthatjuk az atyai szeretetet megnyilvánulását, amit még egy testi mozdulattal is hangsúlyoz a festő: Ábrahám nem leszorítja Izsák fejét (ahogyan az egyébként a legtöbb alkotáson megfigyelhető), hanem gyengéden tartja. De láthatjuk ezen az arcon a kétségbeesést is afölött, hogy az Úr a legrettenetesebb tettet követeli tőle, s ő képtelen megérteni, képtelen ésszel felfogni cselekedetét. A legkülönlegesebb azonban, hogy a hála affektusa is megjelenik Ábrahám tekintetében – a hála, ami minden áldozathozót áttelekésít, szenvedélyessé tesz és a „numinózus energiájával” tölt fel: így válik képessé

arra, hogy a profán világból átlépjen a szentség terebélyére. Éppenséggel a hála megnyilatkozásából lehet tudni, hogy az áldozathozó szent cselekedetet hajt végre, s nem pusztán gyilkosságot. A házába boldogság vegyül, hiszen a rítust végrehajtó embernek lehetősége nyílik kifejezni feltétlen hitét és engedelmisségét az „abszolút megközelíthetetlen” Úr felé. Ez a kifejezés azonban nem egyszerű „kimondást” vagy „megcselekvést” jelent, hanem olyan transzgresszív tett végrehajtását, amellyel a profán és szent világ közötti határvonalak átszakíthatóvá válnak. Ekkor az sem számít, egy pillanatra az is elhomályosul, hogy mi történik azzal a létezővel, amelynek vérét ontja. Ebben a pillanatban átélhetővé válik Ábrahám (s minden áldozathozó) számára, hogy esendő, kicsiny létezőként kapcsolatot tud létesíteni a nálánál sokkal hatalmasabb erővel, a fenséggel (*majestas*), melytől függ, s ez a kapcsolat a távolság ellenére is közvetlen és eleven. Ez a pillanat egy másféle időiségbe, egy másféle valóságba vezet át – megteremti a „szent időt”. Mindezen érzésektől lesz a festmény főhőisévé avatott apa arca feszültséggel teli, egyszerre jelenik meg rajta a gyilkos indulat, a szeretet, a kétségbeesés, a hála.

2. Izsák megkötözése

Rembrandt: *Izsák feláldozása* (1635)

Rembrandtnál Ábrahám a fiú arcára tapasztja a kezét: szájára is, szemére is. Izsák nyilván kiált éppen, de tiltakozó hangját apja nem akarja hallani. Ahogyan a szemét sem akarja látni, melyben rémület és halálfélelem van. Itt hangsúlyos motívummá válik a megkötözés: ugyan a fiúnak csak a keze van hátrakötve, de így is lehetetlenné válik az ellenállás, jóllehet a lábaival tud valamelyest mozogni, rúgkapálni. A kezeiktől való megfosztás, a láb használatára való korlátozás az állatiassá tétel egyik módja: az állatnak is csak lábai vannak. De a megkötözés más jelentést is hordoz, nem véletlenül van jelen olyan erőteljesen a képzőművészeti hagyományban, s nem véletlenül olyan fontos téma a teológiában és a hebraisztikában.

A zsidó hagyomány a történetet eleve a megkötözés [*agédá*]-motívumról nevezte el, s ennek megfelelően a rabbinikus exegézis Izsákot tekinti főszereplőnek. Az egyházatyáknál viszont Izsák már háttérbe szorul Ábrahámhoz képest, akit a hit atyjaként mutatnak be.¹ A megkötözés azért olyan hangsúlyos, mert a történet drámai csúcspontját fejezi ki: az apa a hosszú, néma út után, kétségbeesésének legmélyebb pillanatain túl még képes arra, hogy valós fizikai erőt kifejtve összekötözze szeretett fia kezét (bizonyos értelmezések szerint a lábát is). Ehhez képest már könnyű cselekedet a kés felemelése. Kérdés, hogy hogyan volt képes erre egyáltalán Ábrahám.² A választ Rembrandt műve alapján úgy fogalmazhatjuk meg: ezt a tettet egy cselekvésre elszánt férfi viszi véghez. Az a férfi, akit a maga alá gyúrt létező (saját fia) remegése és üvöltése nem visszafog, hanem éppenséggel a transzgresszió átélésére készlet, s gyilkos indulattal és szenvedéllyel tölt fel. E nélkül egyszerűen nem történhet meg a határátlépést megvalósító gyilkosság, sőt, e nélkül nem tud működésbe lépni az a mechanizmus, ami az áldozati hierarchiát fenntartja. Az áldozat szenvedése mindig erőforrás. Izsák önkéntes részvételéről viszont itt nem beszélhetünk úgy, ahogyan azt láttuk Riminaldi festménye esetében, ahol a fiú teljesen megadó volt, kezét szinte imára kulcsolta. Itt a fiú szemét is el kell takarnia az apának, éppen azért, mert abban ellenállás fejeződik ki, a szabadon hagyott láb is rúgkapál – ám mindezek megnövelik az aggastyán apa erejét.

Rembrandt reprezentációjában az a különös, hogy Ábrahámot meglepődve ábrázolja. A legtöbb interpretátor arról ír, hogy Ábrahám hitt Isten beavatkozásában, és számára az isteni parancs csak próba volt. Itt nem ezt látjuk. Ábrahám már leszorította a földre Izsákot, mint egy áldozati állatot, ráemelte a kést, éppen el akarja metszeni a fiú torkát. Annak rettenete ül a szemében, hogy igenis megteszi azt, amitől teljes szívében irtózik: feláldozza a legkedvesebbet. Azért döbben meg annyira, amikor Isten közbelép, mert tökéletesen elszánt volt, elhitte, hogy Isten Izsákot követeli tőle. Mindeközben abban is hitt, de ez már Kierkegaard interpretációja,

¹ Lásd erről BUZÁSI Gábor, *Órigenész Aqédá-értelmezése* = XERAVITS Géza (szerk.), *Izsák megkötözése. Történet és hatástörténet*, L'Harmattan, Budapest, 2010. Web: <https://www.szaktars.hu/harmattan/view/izsak-megkotozese-tortenet-es-hatastortenet/>

² *Uo.*

hogy valamiképpen visszakapja majd Izsákot, annak ellenére, hogy fel kell áldoznia. A dán filozófus fejti ki legpontosabban a paradoxont, ami Rembrandt festményén Ábrahám tekintetében megjelenik.

Kierkegaard teóriája szerint Ábrahám történetét nem lehet pusztá próbatételként magyarázni. Mint írja, „az út három napig tartott, és még egy jó darabig a negyedikén is”, a fiút meg kellett kötözni, a rózsét alárakni, a kést megfenni. Ábrahám e hosszú idő alatt nyilvánvalóan az apai szenvedés legrettenetesebb kínjait élte át. De mindeközben hitt! A „hit olyan paradoxon, amely egy gyilkosságot szent, Istennek tetsző cselekedetté képes változtatni, olyan, ami Izsákot visszaadja Ábrahámnak”.³ A hitet a végtelen rezignáció mozdulata előzi meg, „ami a létezéssel való megbékélés a fájdalomban”,⁴ s aminek már „nincs közös mértéke a valósággal”, kivezet az etika szférájából. De ez még mindig nem a hit mozdulata; a hit „képtelen és alázatos bátorság”. A hit lovagja bármit megtesz, amit Isten kér tőle, a legrettenetesebb cselekedetet is végrehajtja. Ábrahám a hit lovagja: képes lemondani Izsákról, földi létezése legnagyobb kincséről, de nem mond le Istenről, tovább hisz az ő jóságában és szeretetében, egyúttal a csodában, hogy az áldozat megtétele után „új Izsákot” kaphat, vagyis „az abszurd erejében” hisz.⁵

Amikor Rembrandt festményén Ábrahám visszapillant az angyalra, aki megállítja a kezét, arcából azt a felkiáltást lehet kiolvasni: „Engedj, megteszem, képes vagyok rá, erre kért az Úr!” Az angyal nem egyszerűen lefogja a kezét, hanem kiveri belőle a kést, ami arra utal, hogy erőteljes testi gesztusra van szüksége ahhoz, hogy az öregembert meg tudja állítani. A háttérben feltűnik az áldozati bárány, beolvad a természeti háttér és a fodrozódó égbolt szürkéségébe. A kékeszürke tónus szemben áll a narratíva főalakjainak élénk színeivel (Ábrahám földszíneket felvonultató, barna ruházatával és Izsák testének fénylésével), amelyekkel a festő *valóságos jelenlétük* illúzióját teremti meg; a bárány különös színezése pedig azt jelzi, hogy nem evilági állatról van szó, aki csak úgy előszaladt a bozótosból: az égből érkezett – „az abszurd erejénél fogva”. A bárány helyettesítő áldozat, amelyet az Úr küldött, kifejezve ezzel azt a jóságot és ember iránti szeretetet, amelyben Ábrahám mindvégig hitt. Krisztus feláldozásában éppen az lesz a leglényegesebb különbség az ószövetségi narratívához képest, hogy ott ő válik áldozati báránnyá, nincs, aki a helyébe lépne; ő testesíti meg a csodát.

Több jelenős filozófust is foglalkozott, miképpen lehet értelmezni Ábrahám és Isten viszonyát. Kant *A fakultások vitájában* teszi fel a kérdést: vajon eldönthető-e, hogy valóban Isten szól az emberhez?⁶ Ábrahám valóban Isten parancsát hallotta?

³ Søren KIERKEGAARD, *Félelem és reszketés*, ford. RÁCZ Péter, Európa, Budapest, 1986. 80.

⁴ *Uo.*, 76.

⁵ *Vö. uo.*, 205.

⁶ *Vö. Immanuel KANT, A fakultások vitája három szakaszban*, ford. MESTERHÁZI Miklós = Uő, *Történetfilozófiai írások*, Ictus, Szeged, 1997, 401.

Lehetségesnek tartja, hogy ez megtörtént, de az emberi létező mégsem tudhatná, hogy tényleg Isten szólítja-e. Már csak azért sem, mert a véges, érzéki teremtmény csak az érzéki hangot képes meghallani: hiába, hogy a végtelen lény szólítja, az érzéki hang nem különböztethető meg a többi teremtmény hangjától. Kant az Ábrahám-elemzéshez fűzött lábjegyzetben fejti ki, hogy itt egy feltétlen bizonyosság áll szemben a tökéletes bizonytalansággal. Morális perspektívában bizonyos, hogy Ábrahámnak nem szabad a fiát megölnie. Az viszont távolról sem bizonyos, és semmiképpen sem bizonyítható, hogy Isten hangját hallotta-e: „Hogy szerelmes fiamat nem szabad megölnöm, egészen bizonyos, ám hogy te, aki megjelentél nekem, Isten vagy-e, abban biztos nem vagyok, s felőle meg sem bizonyosodhatom, még ha a hangod a (látható) égből dörög is le rám.”⁷ Ebből az okfejtésből Tatár György azt vezeti le, hogy Kant Ábrahámja etikai értelemben megmenekült, hiszen nem kellett a gyilkosságot megcselekednie, de vallási értelemben elveszett. Ugyanis a „morális törvény objektív bizonyosságával szembe lett állítva az istenhang isteni voltának objektív bizonytalansága”.⁸ Ha az isteni hang egybeesne a morális törvénnyel, akkor az igazolhatná akár isteni voltát is. Ellenkező esetben viszont tagadja. A már idézett Kierkegaard egészen más választ ad, amikor a hit lovagjának nevezi Ábrahámot, szerinte Ábrahám gyilkossági kísérlete nem értelmezhető az etika szférájában, hanem csak a hit perspektívájában: „A hit paradoxona [...] úgy is kifejezhető, hogy létezik Istennel szembeni abszolút kötelesség.”⁹ A hit természete szerint eleve a bizonytalanra és bizonyíthatatlanra épül, ekként a vakságra, ahogyan azt Heller Ágnes állítja Ábrahám kapcsán, akit az Istenhez való feltétlen hűség lovagjának tekint: „Lényeges, hogy az ember meghallja a hívást, az elhivatottságot, vakon kövesse sorsát, bármit is hoz, hogy azt beteljesítse.”¹⁰

Rembrandt festményén nem egy valóságos, földi állat jelenik meg, hanem egy égi jószág, az Úr által küldött helyettesítő áldozat, ami az Isten és az ember közötti viszonyt illető kérdésre megengedi a választ, hogy a hang valóban Isten hangja volt. Ha nem Isten szólította volna a prófétát, hanem a Sátán kísérti meg, akkor tettét véghez kellett volna vinnie, akkor nincs, aki megállítsa, nincs, aki áldozati kost küldjön saját szeretett fia helyett. S akkor Ábrahám bűnös lélekként egyszerűen el-kárhozott volna. Az áldozati állatra vonatkozóan hasonló állítás fogalmazódik meg Caravaggio festményén is, ám ő sokkal többet feltár az áldozatiság természetéről és jelentéséről.

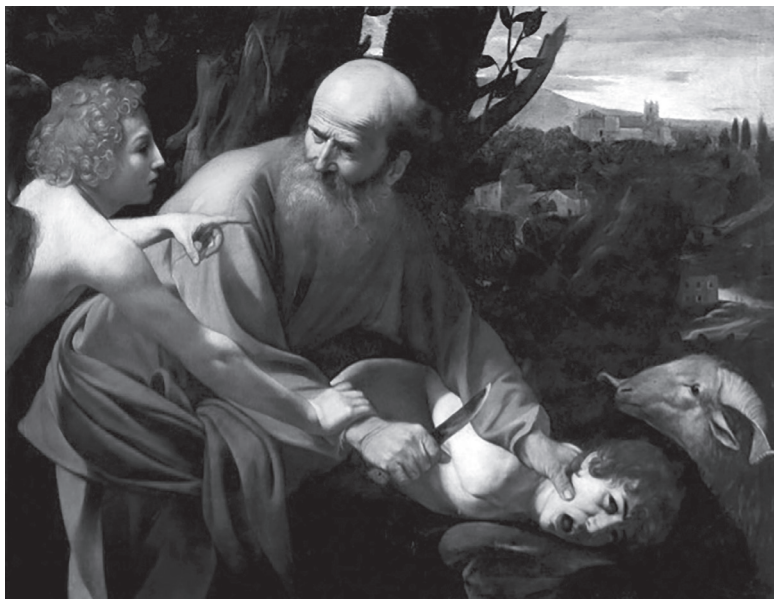
⁷ Uo.

⁸ TATÁR György, *Viharra várva = Uő, A „másik oldal”. Kabbalista esszék*, Kalligram, Budapest, 2014, 62.

⁹ KIERKEGAARD, *I. m.*, 120–121.

¹⁰ HELLER Ágnes, *Ímbol vagyok. A Genézis Könyvének filozófiai értelmezései*, Múlt és Jövő, Budapest, 2006, 270.

3. Izsák üvöltése

Caravaggio: *Izsák feláldozása* (1603)

Caravaggio drámai kompozíciójában is megjelennek az ikonográfiai hagyománynak megfelelő attribútumok: Ábrahám, Izsák, az angyal, a kos, az oltár, a fa, a kés. Abban válik ikonikussá ez a mű (bár láthatunk ilyen beállítást más festményeken is), hogy itt mindkét főszereplő felénk fordul, Izsák pedig ránk néz, így párhuzamosan tudjuk leolvasni az arcukról, hogy mi játszódik le a lelkükben – s természetesen a testükben. Ábrahám azért nem látja a fiú tekintetét, mert lefelé, a földre szorítja a testet. Ám a festő úgy állítja be a félig-meddig gyermeki alakot, hogy a fejet félrefordítva mi, nézők őt is megszemlélhessük: mi leszünk azok, akik előtt feltárul az áldozat rettegése, melynek révén nem is csak látjuk, hanem „halljuk” is az üvöltést. A földre szorított test magatehetetlen, de próbál ellenállni; a megfeszült izmokból, s főként az arcból kiolvashatóvá válik a végső kétségbeesés. Olyan ez az arc, mint a halálra szánt állatoké, amelyek az utolsó pillanatban, amikor lefognak őket s följük emelik a kést, ösztönösen megértik, bár inkább sejtés ez, hogy számukra nincs tovább, szűkölni és rúgkapálni kezdenek. (Tegyük hozzá: az áldozatnak szánt állatok nem rúgkapálnak, legalábbis a művészeti ábrázolásokon úgy jelennek meg, mint az áldozati szerepet elfogadó, szelíd lények.) Izsák nem pusztán sejti, hanem tudja, amiként azt is, hogy saját apja készül végrehajtani a szent gyilkosságot. Már útközben nyugtalankodik és megszólítja apját: „Itt van a tűz meg a fa, de hol van az áldozatra való bárány?” (1Móz 22, 7) Izsák sejti, hogy valami nincs rendben, hiszen

nem viszik magukkal az áldozatra szánt állatot. Úgyhogy a szorongás, ami az állatnál talán csak az utolsó pillanatban jelentkezik, őbenne az út három napja alatt egyre nő. Mind bizonyosabbá válik számára, különösen apja némaságát tapasztalva, hogy ez egy végzetes út. Mire az apja megkötözi a kezét, mire oltárra kerül, mire földre szorítja testét, már a szorongás utolsó stádiumában van: nem egyszerűen halálfélelmet érez, hanem rettenetes szembesülést. Arcából azt olvashatjuk ki, hogy mit jelent kiszolgáltatottan, az ellenállástól megfosztottan szembenézni a halállal; mit jelent áldozatként eltérni, hogy kiontják élő testéből a vért. Végül ez nem következik be, de Izsák, mire az oltárra kerül, már pontosan érti.

A kompozíció feszültségét növeli a másik két szereplő, az angyal és a kos intenzív jelenléte. Zseniális szerkezeti megoldást alkalmaz Caravaggio, amikor a négy szereplőt (balról jobbra haladva) „összeköti”: a csupasz vállú angyal jobb kezével lefogja Ábrahám bal kezét; Ábrahám a másik kezével Izsák nyakát nyomja lefelé; Izsák feje majdnem hozzáér a koshoz: az állat nyakának íve a fej ívét követi, a göndör hajfürtök pedig az állat gyapját idézik meg. Az áldozati kos feje Izsák fölé magasodik, mintha ezzel meg akarná védeni a fiút, saját magát tartva a kés alá. Ettől az odaadástól, az áldozat önkéntes vállalásától felszentelt állattá változik, ahogyan majd Jézus Krisztus is (bár tudjuk, hogy számára is elérkezett a kétségbeesés pillanata).

A balról jobbra tartó mozgás, amelyet a kompozíció dinamikája teremt meg, még hangsúlyosabbá válik az angyal bal kezének mozdulatától: kézfejéből kimered mutatójaja, amellyel a kosra mutat. Ez a kézmozdulat Michelangelo *Ádám teremtése* című alkotását idézi meg, pontosabban az azon látható Isten-alak kézfejét. A Sixtus-kápolna freskóján látható mozdulat az emberre mutat, itt az áldozati bárányra. Balról jobbra „olvasva”

a képet az áldozati hierarchia rendjét látjuk kibontakozni: bal oldalon lebeg – ég és föld között – az angyal, aki a transzcendentális hatalom képviselője. Mellette – ezáltal a földi létezők között legmagasabb szinten – áll Ábrahám, aki felhatalmazást kapott Istentől, hogy végrehajtsa a rituális gyilkosságot, bizonyítva a hozzá való közelségét, ezáltal elnyerve áldott állapotát. Ábrahám mellett – általa legyűrve, alája rendelve – az áldozatnak szánt Izsák, akinek tekintetében a kiszolgáltatottság rettenetét látjuk. Izsák mellett – az emberi világ alá rendelve, legalul – egy „természeti létező”, a bozótban szarvánál fogva fennakadt kos, akinek végül valóban vérét veszik.

A kos „arcán” nincs rettenet, de ha volna, se ismernénk fel, mert arcot és tekintetet nem tulajdonítunk neki,¹¹ az állat pillantásában kifejezéstelenség tükröződik. Az állatot azért is gondoljuk feláldozhatónak, mert sem kézzel, sem arccal nem rendelkezik, legalábbis az antropomorf szemlélet révén ezen értékektől megfosztottuk – az ember által legyűrt, megkötözött állat már nem tiltakozik. Caravaggio festménye zseniálisan mutatja fel az áldozat ellenállását. Izsák a maga emberi tekintetével (melyet össze lehet mérni a kifejezéstelenül maga elé bámuló kos „tekintetével”) és a szájából feltörő kiáltással minden áldozat helyett „beszél”, kifejezésre juttatva az állat – nem létező – arcán láthatatlanná váló ellenállást. Megérteti velünk, mit jelent alárendelten, némán szenvedni, s egyúttal felhívást fogalmaz meg az áldozati hierarchia dekonstruktív felszámolására.

Egyedül Caravaggiónál láthatjuk a kétségbeesett ember kiáltását, más alkotások esetében többnyire a szelídség, a megadás, az elfogadás dominál. Izsák (legtöbbször, és legalábbis látszólag) az események passzív elszenvetője, éppen úgy, mint az áldozati állatok. Ézsaiásnál olvashatjuk: „Amikor kínozták, alázatos maradt, száját sem nyitotta ki. Mint a bárány, ha vágóhídra viszik [...]”. (Ézsaiás 53,7) A vágóhídra küldött állattól is azt várjuk, amit Jézus Krisztustól, hogy némán tűrje a szenvedést. Csakhogy a Megváltó, Máté evangéliumának tanúsága szerint, közvetlenül a halál pillanata előtt, amikor a legmélyebb kétségbeesés ereszkedik rá, mégsem tud néma maradni, felkiált: „*Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?*” (Máté 27,46) Krisztus kiáltását is magában foglalja Caravaggio Izsák-ábrázolása, mely egyértelműen a megváltás prófécijának előképe is. Az arcával felénk forduló Izsák minden áldozat kiáltását hallatja, amikor üvöltésre nyitja száját. S közben szuggesztív módon „kinéz a képből”, tekintete éppen a mi tekintetünkbe fúródik, megszólít minket, könyörög nekünk. Apját nem tudja leállítani, nemcsak azért nem, mert apja nem látja az ő kétségbeesett tekintetét, hanem mert nem is akarja. Nekünk, az áldozati szenvedést vele együtt – esztétikailag – átélő nézőknek azonban könyörög, hogy ne hajtsuk végre a feláldozás rettenetes, agresszív cselekedetét, a vérontást. A párhuzam közte és Krisztus között ugyanakkor azt az értelmezést is

¹¹ Lásd erről szóló esszémet, SZÉPLAKY Gerda, *THE UNREASONABLE ANIMAL. What makes the animal more than man?* Performa/12. Web: [http://performativitas.hu/the_unreasonable_animal#pubcfi/\(6/2\[x006_Szeplaky_The_Unreasonable_Animal\]!4\[x006_Szeplaky_The_Unreasonable_Animal\]/2/2\[_idContainer000\]/4/1:0\)](http://performativitas.hu/the_unreasonable_animal#pubcfi/(6/2[x006_Szeplaky_The_Unreasonable_Animal]!4[x006_Szeplaky_The_Unreasonable_Animal]/2/2[_idContainer000]/4/1:0)

megengedi, hogy szintén önkéntes áldozathozatalról beszéljünk, annak ellenére, hogy a megköötözés – ezáltal az erőszakétel és az ellenállástól való megfosztás – megtörtént.

Több párhuzamot is felmutathatnánk Izsák és Krisztus között, de csak a legfontosabbat említem: az életkorukat. Mint tudjuk, Krisztust harminchárom évesen feszítették meg. Arról nincs pontos leírás, hogy Izsák hány éves volt, amikor ez az eseménysor lejátszódik, de a bibliakutatók szerint húsz és harminchét év között lehetett, azaz korántsem olyan fiatal gyermek, mint amilyennek a képzőművészeti alkotások ábrázolják. Caravaggio ezt a bizonytalanságot, avagy kettősséget fenntartja: arányaiban kisebb testet láttat az apjánál, de az arc már mély árkokkal szabdalta, amitől korosabbnak, de legalábbis koravénnek hat. A rabbinikus irodalom szerint Izsák negyvenéves korában megvakult, amikor a feláldozásánál jelen lévő angyalok könnyei a szemébe hullottak. Izsák hasonló korban volt tehát, mint Krisztus. Szigorú értelemben nem volt elsőszülött egyikőjük sem, hiszen Ádámot, az első embert is tekinthetjük Isten fiának, amiképpen Ábrahámnak is volt már egy gyermeke, Ismael, csak éppen nem a feleségétől, hanem a szolgáló Hágártól, akit aztán Sára (anyjával együtt) elűldözött a háztól,¹² azért, hogy minden örökség Izsákra mint egyetlen gyermekre szálljon. Ha Izsák valóban középkorú volt, akkor nyilvánvalóan bármikor kiszabadulhatott volna, megállíthatta volna az aggastyánkorban lévő Ábrahámot, akinél lényegesen erősebb kellett, hogy legyen. Azaz Caravaggio Izsákja nem gyenge kisfiú, mégis hagyja magát: engedelmeskedik az apjának, aláveti magát az akaratának és így a felsőbb, transzcendentális hatalom parancsának, ezáltal fenntartja, legitimálja az áldozati hierarchiát, melynek része az is, hogy az áldozat önként megy a halálba. Izsák engedelmességét bizonyítja későbbi sorsa: Isten nem tagadta meg őt, nem tette átkozottá. Ellenkezőleg, megjelent neki és megerősítette vele az Ábrahámmal kötött szövetséget, azt ígérte, hogy Izsák utódai olyan számosak lesznek, mint az ég csillagai, és a föld minden nemzete az ő magvában fog megáldatni (1Mózes 26,1-6). Izsák valóban áldottá vált: Kánaán földjén maradvá egyre csak gyarapodott, és hosszú életet élt.

Ám Caravaggio festményén ez a magát az apjának alárendelő fiú többet tesz az engedelmességnél. Tekintetével megsebez minket, könyörgést kifejező üvöltésével megfogalmazza az áldozati hierarchiát tagadó felszólítást: *„Ne ismételd meg az áldozati tettet! Tagadd meg az áldozatiság rendjét!”* Mint tudjuk, egy ezredévvél később Isten egyszülött Fiát feláldozza az emberiségért. Krisztus is felkiált, akárcsak Izsák, ő is számot ad kiáltásával a rettegésről, de ő ezt a dekonstruktív mozdulatot, a tagadást nem hajtja végre: egy pillanatig tartó kétségbeesése után önként vállalja a halált. A keresztény narratíva szerint Krisztus önkéntes halála után már nincs szükség többé az áldozati rítusra, a véráldozatot felváltja az eucharisztia.

Valóban így van ez? Valóban nem ismétlődik meg a véráldozat soha többé? Nem éppen az adja az antropocentrikus civilizáció alapját, hogy az Istenhez magát közel

¹² Az iszlám eredettörténet szerint Ismael volt az eredeti, megmentett áldozat, nem pedig Izsák.

állónak vélő ember legyűri, kihasználja, elpusztítja a gyengét, a feláldozhatót? De ki válik gyengévé és feláldozhatóvá? És ki válik hatalmassá, erőssé? És miért kell ennek a rendnek megváltoztathatatlanul fennmaradnia?

4. Mit jelent az áldozat?

Izsákot mindhárom műalkotás kiszolgáltatottnak láttatja. Az áldozat mindig ugyanazt isméli: a legyőzött, egyúttal megadó testtartást. A magán kívüli üvöltés pedig, amit az áldozat hallat, nemhogy megállítja, hanem inkább megerősíti a fölötte hatalmat gyakorló áldozathozó szellemi és fizikai erejét, hiszen ebből nyer bizonyosságot afelől, hogy tettével valóban a legbecesebbet, a legtöbbet veszi el valakitől, s ezáltal – az áldozathozatal természete szerint – önmagától is. Minél rémültebb az üvöltés, minél nagyobb a feláldozandó létező kiszolgáltatottsága, annál becesebb az áldozat.

„Ártatlan, mint a ma született bárány” – így szól a mondás. De nemcsak ártatlanságról vagy tudatlanságról van szó, hanem arról is, hogy a ma született bárány nem fejt ki ellenállást. Nem rúgkapál, nem harap, mint a felnőtt juhok vagy kosok, hanem teljes elfogadással rábizza magát az élete ellen irányuló akaratra. Ezért oly könnyen feláldozható. Van-e elfogadóbb magatartás és kiszolgáltatottabb helyzet, mint az embergyermeké, aki saját apjában bízva, engedelmesen odatarja magát a kés alá? Valójában minden gyermekben ott van az apával szembeni engedelmség, mindannyian Izsákként kezdjük. Áldozati kultúránk társadalmi rendjében a gyermek mindig alárendelt és a racionalitástól, az ágenciától, a döntésképeségtől, a fizikai erőtől megfosztott létező, mindattól tehát, amivel az apa rendelkezik, illetve amit a gyermek szemében megtestesít. Ennek másik oldala az apával/Atyával szembeni lázadás, azaz az Oidipusz-komplexus, amelynek elméletét Freud és Lacan fogalmazta meg, eredeti mintázata pedig a görög mitológiában és irodalomban lelhető fel.

Az áldozati rítus fizikai erőszak kifejtése révén megy végbe. Ám a fizikai erőszak révén meghozott áldozatban nem a gyilkosság a hangsúlyos. Magunk elé idézhetjük Káin és Ábel, az átkozott és az áldott fiú történetét: Ábel véráldozata tetszett Istennek, Káin terményáldozata nem. Káin nem kapott áldást, ezért megismételte Ábel Istennek tetsző tettét, ám azt Isten ellenében tette: vért ontott, testvére véréét. Tettét azért nem tekinthetjük áldozatnak, mert nem engesztelésül vagy alázatból cselekedett, hanem átkozottként, haragtól vezérelve; vérontása nem más, mint indulatból elkövetett gyilkosság. A gyilkosság – szemlátomást – nem azonos az áldozati cselekedettel, az áldozatban ugyanis kifejeződik az Istennek való alárendeltség elfogadása s az iránta érzett hála. De vajon ki igazolja, hogy valóban Isten szólít-e (ez Kant nagy kérdése), hogy Isten van-e jelen legitimációs erőként?

Az *áldozat* többjelentésű szó. Igeként jelenti az áldozathozatal tettét, főnévként azt a létezőt, akit vagy amit feláldoznak. E két jelentés egyszerre valósul meg, ugyanazon

áldozati tettben: az egyik oldalon az áldozathozó, a másik oldalon az áldozat részéről. A jelentésbeli különbséget meg tudjuk vizsgálni választott bibliai narratívánkon keresztül, azáltal, hogy rámutatunk az áldozathozatal két szereplőjének rettegése közötti különbségre. Milyen az a rettegés, amely Izsák tekintetében fejeződik ki? Nyilvánvaló, hogy nem azonos Ábrahám rettegésével, amely a morál perspektívájában az elkövetendő bűn, a vallás és a humanizmus perspektívájában pedig az emberi létező (a fiú) iránt érzett felebaráti szeretet törvényének, illetve az élet szentségének megsértése miatt támad fel. Ábrahám azért retteg, mert határátlépést követ el, törvényt sért. Izsák rettegése egészen másból fakad, inkább reszketésnek nevezhetnénk. Azért reszket, mert a testét megköttették, máglyára tették, vérét akarják venni s elégetni – ráadásul mindezt saját apja teszi vele. Azért üvölt, mert már tudja – zsigereiben érzi és racionálisan felfogja –, hogy mit jelent áldozatnak lenni. Amit Ábrahám nem érthet, hiszen ő közel áll Istenhez, közelebb, mint Izsák, aki eleve alárendelt pozícióban van, mindenekelőtt éppen neki, az apjának alárendelve.

Krisztus tekintetében is láthatjuk a rémületet – egyetlen pillanatig, amíg úgy érzi, Atyja elhagyta őt. Akkor ő is felkiált. De nem hosszan és kétségbeesetten üvölt, üvöltésével nem tiltakozik, hanem megadón tűri a szenvedést, vele elfogadja a legfőbb hatalomnak, az Atyjának való alárendeltségét. Ez a szenvedésbe fojtott elfogadás nemcsak Izsák, hanem Ábrahám megadó gesztusával is azonos. Valójában minden ember – áldozat; mindenki elfogad valamit a transzcendens hatalomtól, az ember mindig e viszony függvényében létezik és foglalja el a társadalomban betöltött szerepét – csak éppen nem azonos a szenvedés és a lemondás mértéke. Igen, az áldozati rítus másik szereplőjének, Ábrahámnak a rettegése is szenvedés, ám az nem testi-fizikai, hanem szellemi-lelki síkon értelmezhető. Ez az áldozati hierarchia legfelső foka: az ember elfogadja, hogy egy fölötte álló hatalom rendelkezik vele – ilyenkor szellemi-spirituális alárendeltségről beszélhetünk. Az áldozati hierarchia alsó fokán azok állnak, akiknek vérük kiontatik, ami testi alárendeltségük kényszerű vagy éppen önként vállalt elfogadását jelenti. A hierarchia még alsóbb fokán álló áldozatot nemcsak megköttözik, miáltal kiszolgáltatottá válik, hanem már nem is tudja az áldozati pozíciót a nálánál is alacsonyabban elhelyezkedő létezők felé közvetíteni, sem továbbadni: nincs arca, nincs tekintete, nem tud kiáltani. E hierarchia alapját, nullpontját pedig az az áldozat adja, akinek immár azért nem áll módjában a másik vérét ontani, mert saját vérével, húsával, utolsó leheletével áldozattá vált – megsemmisült.

Caravaggio Izsák-jának üvöltésében egy olyan tiltás fejeződik ki, mely a „Ne ölj!” imperatívuszát ismétli, egyúttal ironikus módon meg is kérdőjelezi azt: „Ne ölj – azaz ne áldozz!” Hiszen a transzcendentális hatalom által legitimált struktúrában ölni (legfőképpen embert, felebarátot ölni) nem szabad – ugyanakkor áldozni lehet! Ismertes Lévinas felelősségetikai teóriája, amely szerint azért nem ölhetem meg a Másikat, mert arccal rendelkezik, mert felém forduló, szentséget sugárzó arca és tekintete Isten

jelenlétét közvetíti, s a „Ne ölj!” imperatívuszát hordozza magában.¹³ De az már ebben a vallási alapokon álló etikában sem könnyen eldönthető, hogy kinek tulajdonítunk arcot. Nyilvánvalóan annak, aki számára létezik Isten, aki hisz benne, alárendelte magát neki, ily módon része az áldozati hierarchiának; az állatnak például nincs arca. Így marad az áldozati hierarchia Lévinasnál is az, ami: a gyengébb feláldozására épülő rendszer, melyben ölni ugyan nem szabad, ám abban a kivételes esetben mégis, amelyet Isten szent, áldozati cselekedetként legitimál.

Az Izsák tekintetében kifejeződő tiltás nem az áldozati tettet elkövetőknek szól tehát, hanem kizárólag az áldozatoknak: ők azok, akik már nem ismételtetik meg a gyilkos tettet, mert már vérüket vették, elégették, elfogyasztották őket, s így sem szellemi, sem fizikai hatalommal nem rendelkeznek. Kihullottak a rendszerből, habár szüntelenül újraképződnek, mert a gépezet működik tovább. Izsák könnyörgő tekintete révén belekezdett e gépezet megállításába, de megsemmisíteni nem tudja: azokat állítja meg, akik semmit sem tehetnek.

A legitimációt a gyengébb magunk alá gyűréséhez a szakrális struktúra nyújtja, amelyet a magunk felett elismert transzcendens hatalomhoz való viszony, a közelség és a távolság mértéke, az áldozó és a feláldozott közötti skálán elfoglalt státusz határoz meg – a kiontott vérhez kapcsolódó aktív vagy passzív tettek megfelelően. A vérontó az élet feletti hatalomból részesül, amikor gyilkossá válik, távolról sem képmási mivoltával (hiszen a feláldozott emberek is Isten ábrázatát hordozzák magukon) lesz hasonlatossá ahhoz a rettenetes Istenhez, aki az élettel rendelkezik, hanem gyilkos tettel. Az áldozathozó a leghatalmasabb mozdulatot teszi meg: rendelkezik az életről, amire pedig csak Isten lehet képes. Georges Bataille a bűnelkövetésben megnyilvánuló transzgressziót elemezve mutatott rá, hogy a gyilkosság agresszív aktusában a kénjhez hasonló szenvedélyesség nyilvánul meg: a gyilkosság aktusa a tudat világosságával szembeállított éjszakába vezet, lehetőséget adva az őrjöngésre és a megfélemlíthetlenségre.¹⁴ A bűnelkövető, megszabadulva korlátaitól, a végtelenség tapasztalatát éli át, valami olyasmit, ami kiszabadítja véges létezéséből, ami valóban a végtelen Istenhez teszi hasonlatossá, különösen, amikor egy hozzá hasonlót, egy másik embert pusztít el, aki számára nem pusztán alárendelt létező, nem pusztán tárgy. Az igazi diadalt a „hozzánk hasonló elpusztítása jelenti, amikor is a hozzánk hasonló határát tagadjuk, csak egy hozzánk hasonló tűnik el a halálban”.¹⁵

Az áldozati rítus szakrális cselekedetében szükségszerűen ott van a transzgresszió, hiszen bármilyen legitimációs erőként tekintenek is az elkövetők az Istenhez való közelségre, mely éppenséggel célja a tettek, bármilyen megerősítést biztosítson is a szakrális kontextus – a gyilkosság mindenképpen határátlépést jelent, az élet erőszakos elvételéhez

¹³ Lásd Emmanuel LÉVINAS, *Teljesség és végtelen*, ford. TARNAY László, Jelenkor, Pécs, 1999.

¹⁴ Bataille *Sade* című tanulmányában ír a határátlépés tapasztalatáról a *Szodoma százhusz napja* című regényt elemezve. Georges BATAILLE, *Sade*, ford. KÁLAI Sándor, Vulgo, 1999/1, 168–169.

¹⁵ *Uo.*, 169.

agresszióra, örületre, a másik létező ellenében elkövetett önfelszabadításra van szükség. Az áldozati hierarchiát a vér kiontása révén felszabaduló „numinózus energia”¹⁶ legitimálja s tartja fenn, nem pedig a szelíd istenfélelem és alázat.

Ábrahám, az öreg aggastyán felnőtt fia kezének és lábának összekötéséhez a megszállottságból, a szent örületből fakadó energiát használja. Ez az a többlet, amelyre a hatalom megszerzéséhez szüksége van. A bibliai elbeszélés interpretátorainak (mind vallási, mind morális perspektívában feltett) kérdése akörül forog, hogy Isten miképpen van jelen a történetben; ennek megfelelően értelmezik Ábrahámot a hit lovagjaként vagy a Sátán által megszállt gyilkosként. Emiatt kevésbé figyelnek a leglényegesebb mozzanatra, pedig ez minden perspektívában meghatározó: hogy Ábrahám határátlépő, s hogy Izsák megkötözése transzgresszív cselekedet. Ábrahám mindezt azért hajtja végre, mert a profán világból át kíván lépni a transzcendencia szférájába, hogy Istenhez, a legfőbb hatalomhoz közelebb kerüljön, s hogy a hatalomból ezáltal ő maga is részesüljön. A hit lovagjának példája azt erősíti meg tehát, hogy a hatalom megszerzéséhez nemcsak a numinózusenergiájára van szükség, hanem agresszióra is. Az agresszió kifejtése nem feltétlenül jelent tényleges vérontást, de még akár a megkötözés gesztusát sem, megtörténhet szimbolikusan is. Társadalmi gyakorlatainkban éppenséggel ez a szimbolikus áldozathozatal működik, mint egy gépezet, megállíthatatlanul.

¹⁶ Rudolf Otto *numinosus*nak a „szent megnyilatkozása” köré csoportosuló jelenségeket és élményeket nevezi, melyek radikálisan eltérnek a profán világban való létezés módozataitól. De idesorolja a vallásos tapasztalásban megnyilvánuló félelmet és tiszteletet is, amelyek a *mysterium tremendum*mal mint megnyomorító túlerővel szembeni rémületérzés kifejeződései. Lásd Rudolf OTTO, *A szent*, ford. BENDL Júlia, Osiris, Budapest, 2001.

Pintér Dóra

Do you want to save this existence?

A személyes intimitás léttapasztalatának lehetősége a videójátékokban

Jelen dolgozatban a fenomenológiai tudat szimulált realitással való viszonyát, illetve ennek ontológiai következményeit kívánom megvizsgálni, számot vetve azzal a társadalomtudományi kontextussal, amelyben mindez nemcsak megvalósul, de egyre inkább normává válik. A videójátékok által felkínált virtuális világokat a tapasztalati leképeződés, a tudat élményeinek szempontjából kísérlem meg lélni. Kutatásom elsősorban arra keresi a választ, hogy a számítógépes játék hogyan hat vissza a játékos énjére ontológiai szempontból, és miként állhat elő egy olyan létezési struktúra, amely megalapozza a vágyott léttelenség tapasztalatát, a személyes intimitást; egyúttal a videójáték-kultúra elterjedésének lehetséges okaira kívánok filozófiai választ nyújtani. Azt feltételezem, hogy a videójátékokra tekinthetünk egy olyan speciális tudati kiterjesztésként, amely átmenetileg megváltoztatja a tudat lehetőségfeltételeit olyan módon, hogy az én ontológiai státusza átalakuljon. A fenomenológián keresztül, konkrét játékok elemzésével illusztrálva kívánom tehát artikulálttá tenni, hogy a tudat és a virtuális valóság, illetve a virtuális én között milyen reláció és dinamika tételezhető.

Azt gondolom, hogy a probléma tárgyalásához elkerülhetetlen annak társadalomtudományi aspektusait is feltárni, mert megfigyelésem szerint a videójáték-kultúra erősen összefügg a posztmodern, illetve a kései kapitalizmus hatásaival, a játékban megképződő élmény leválaszthatatlan arról a kortárs léttapasztalatról, amelybe mélyen beleágyazódik.

Ezt a kontextust úgy építem fel, hogy a kapitalizmust mint létélményt írom le, rámutatok az így feltáruló problémák ontológiai karakterére, és ezt követően térek ki arra, hogy a videójáték hogyan viszonyul ehhez, milyen pozíciót vesz fel ebben a hatásösszefüggésben, és miként működhet egyfajta ontológiai protézisként.

1. A kapitalizmus ontológiai profilja – milyen kontextusban gondolkodhatunk a videójátékok kérdéséről?

Alain Ehrenberg munkássága az autonómia normájára épülő társadalom jellegzetességeinek vizsgálatára épül, a későmodernitástól kezdődően fokozatosan egyre erőteljesebben meghatározóvá válik az autonóm működésmód az egyéni életeteket tekintve, tehát mindenki a saját változásának ágensévé válik, az *önteremtés* életcélá alakul¹ – ez jelentős megállapítás tanulmányom téziseinek szempontjából, és éppen az önteremtés fogalma implicálja, hogy számot vessék a fennálló gazdasági rendszer kulturális logikájával, valamint ontológiai hatásmechanizmusával. Az önteremtés életcélként való tételezése elválaszthatatlannak tűnik attól a kultúrától, amely a szabad versenyen, tehát a sikeres érvényesülésen keresztül határozza meg magát – megfordítva: a kapitalizmus jelenlegi formája, valamint az abba mélyen beleágyazódott kultúra elképzelhetetlen az önteremtés erőteljes módzatai nélkül. A vállalkozói tevékenységhez kötődő szemlélet általános életszemléletté, társadalmi habitussá vált, a vállalkozói attitűd levált a gazdaságról, és a személyes önérvényesítés mintájává alakult. Például a marketingtevékenység különböző fogásai a piacon kívül, a privát életetekben is értelmezhetőek, ahogyan meg is jelennek ott. Hasonló módon hétköznapi gyakorlatként is felfoghatóak a következő kifejezések: *(ön)menedzsment*, *(én)márkaépítés*, *brandépítés*, *arculattervezés* stb., és természetesen ezen a ponton az *influencer-kultúráról* is lehetne beszélni. Napjainkban a meghatározó kulturális jelenségek a kapitalista rendszer részeként válnak értelmezhetővé, melyhez ezer szálon kötődnek. A vállalkozói lét karakterisztikája a piacon kívül is meghatározó, mintegy kilép onnan, leszivárog a mindennapokba, összemosódik a magánélettel, bizonyos értelemben azoktól is megköveteli az önteremtés mechanizmusát, akik adott esetben nem a piac résztvevői – így tulajdonképpen mégis azok, nem tudnak nem résztvevői lenni (vagy a társadalom perifériájára szorulnak). Az általános értelemben vett érvényesülés sokkal kevésbé függ a teljesítménytől vagy bármilyen más tényezőtől, hangsúlyosan az önteremtésen keresztül válik elérhetővé. A problémát az jelenti, hogy mindeközben ennek a kulturális követelménynek a teljesítését a kultúra saját maga lehetetlenné teszi – elvárja a *kidolgozott saját* felmutatását, de aztán nem kezd vele semmit. Éppen az önteremtés az, amelynek valódi mibenlétét teljesen elhomályosítja, nem felismerhető a cél.

¹ Alain EHRENBURG, *Nervosité dans la civilisation: du culte de la performance à l'effondrement psychique = L'individu dans la société d'aujourd'hui*, Odile Jacob, Paris, 2002, 83–98.

A folytonos önreprezentáció redundáns folyamata kimenet nélküli, ugyanis a kapitalista kultúra többé nem tudja felvenni az egyedít, a sajátot. Baudrillard a tárgyak vonatkozásában mutat rá hasonló folyamatokra,² amelyek értelmezéséhez a következőket lehet hozzátenni:

A valós tárgy és annak használati funkciója háttérbe szorul, ehelyett a különbség ölt általa érzéki-dologi megvalósulást. Ez nem jelent tényleges légyarapodást, hanem ellenkezőleg, a látszatok látszatai a negativitás, a léthiány öngerjesztő gyarapodását vonják maguk után. [...] A valóságos tárgyak helyébe kerülő látszatról, azaz a látszatról mint valóságról van szó. A tárgyban a látszat dologiasul.³

Ehrenberg rámutat, hogy a cselekvési autonómia egyfelől teret nyit a szabadság új formáinak, ugyanakkor új kényszerek előtt is, hiszen az egyén válik cselekedetei egyetlen felelőssévé, és ez az egyén fragilizációjához vezet, akinek az egyre inkább szétforgácsoló, feldarabolódó világban kell(ene) saját magát felépítenie.⁴

Az egyént autonóm viselkedésre ösztönző normák még a hierarchia legalján is hatnak, hiszen maga az autoritás sem a korábbiakban jellemző mechanikus engedelmisségen, hanem a kezdeményezőkézségen alapul. Az új elvárások a felelősségvállalásra, a fejlődés képességére, a flexibilitásra irányulnak.⁵

Mindez fenomenológiai értelemben (is) egyfajta kitettséggel jár, az egyéni sérülékenység alaptapasztalattá válik, miközben a sajátos értékrendet és érvényesülési tendenciákat felmutató, áthatóan technicizált és a kapitalizmus spiráljába szorult világ egyre kevésbé képes az önteremtés fokozódó igényét adoptálni, jóllehet az részint épp a kapitalizmus logikájából fakad. Mark Fisher ezzel kapcsolatban a „bizniszontológia” fogalmát használja, amely arra utal, hogy a kapitalista realizmus mechanizmusát tekintve a társadalomban minden, beleértve az egészségügyet és az oktatást, vállalkozásként működik.⁶ Ez a gazdasági aspektusát villantja fel annak a folyamatnak, amelyet én – többek között Ehrenbergre támaszkodva – az elmúlt évtizedek ontológiai tendenciájaként ragadok meg. Azt a paradox hatást kívánom a fókuszba helyezni, hogy míg egyfelől az egyéni életet tekintve mindmáig meghatározó az önteremtés kényszere, addig ezzel párhuzamosan a kései kapitalizmus közege megtévesztő módon mégsem biztosít megfelelő keretet

² Jean BAUDRILLARD, *A tárgyak rendszere*, ford. ALBERT Sándor, Gondolat, Budapest, 1987.

³ VERESS Károly, *A különbség szimulákroma(i)* = UNGVÁRY ZRÍNYI Imre (szerk.), *A szimulákrumok és a beteljesülés ígérete*, Pro Philosophia Kiadó, Egyetemi Műhely, Kolozsvár, 2017, 31.

⁴ TAKÁCS Erzsébet, *A szegény problematikája a későmodernitásban. Kortárs szociológiai megközelítések* = BALOGH László Levente – HORVÁTH Andrea – PABIS Eszter (szerk.), *A szegény reprezentációi*, Debreceni Egyetem, 2017, 87–88.

⁵ Uo. A szerző tanulmányának ezen a pontján Ehrenberg hivatkozott munkájának gondolatmenetét rekonstruálja.

⁶ MARK FISHER, *Kapitalista realizmus. Nincs alternatíva?*, ford. TILLMANN Átmin – ZEMLÉNYI-KOVÁCS Barnabás, Napvilág, Budapest, 2020, 37.

ehhez a funkcióhoz. Előreutalva megjegyezném, hogy az élmény, amely a videójáték által átélhető, éppen ezt az önteremtést teszi lehetővé, elérhetővé az egyén, vagyis – fenomenológiai aspektusból tekintve – a tudat számára. A széttöredező szubjektivitás,⁷ a koherens narratívák hiánya csak lenyomata annak az újszerű létállapotnak, amely permanens módon a feloldhatatlanságba feszíti bele az ént – ennek egyik szélsőséges következményeként számolhatunk az egyént érintő *ontológiai válsággal*.

R. D. Laing gondolkodását alapvetően meghatározta az egzisztencialista filozófia, a különböző mentális zavarok megközelítésénél nagy hangsúlyt helyez az ontológiai biztonság, valamint az ontológiai bizonytalanság létállapotainak elkülönítésére és vizsgálatára – felfogása szerint a „szorongások és veszélyek az *elsődleges ontológiai bizonytalanság* esetén alakulnak ki”.⁸ Ezt úgy definiálja, hogy az egyén inkább érzi magát valótlanak, mint valódinak, nem biztos abban, hogy elkülönül a világ többi részétől, ezért folyamatosan kételkedik a saját identitásában és autonómiájában, nem érzi létének folytonosságát az időben, nincs meg benne a személyes konzisztencia vagy kohézió mindent felülíró érzése, és nem érzékeli önnön lényegi valóját, inkább úgy érzi, nem is létezik. Ebben az állapotban a mindent felülíró prioritás, hogy az én *megvédje* önmagát, hiszen biztos alap híján életének körülményei fenyegetést jelentenek.⁹ Ez ontológiailag egy redukált létnek tűnik, amely az ontológiai biztonság kontúrjaival bíró léthez viszonyítva valamiképpen deficités. Ezt összevetném azzal, hogy Jean-Paul Sartre az embert alapvetően is mint hiány-lényt írja le: „A lehetőség és az érték az önmagáért-való létehez tartozik. Mert az önmagáért-valót ontológiailag léthiányként írhatjuk le, és a lehetőség úgy tartozik hozzá az önmagáért-valóhoz, mint aminek híján van, illetve az érték mint hiányolt lét-totalitás kísérti.”¹⁰ Tehát a tudat sajátossága, hogy egyfolytában egy totalitást, a létteljességet célozza meg, de ez számára – éppen azért, mert tudat, és nem fenomén, tehát nem zárt létező – elérhetetlen. Ily módon létében kíséri ez a hiány, amely felszámolhatatlan. Úgy gondolom, hogy az általam bevezetett – Laing munkájára támaszkodó – ontológiai válság fogalma az embert kísérő léthiány elhatalmasodását jelenti, amennyiben az *érték*¹¹ többé nem tud vágyként megfogalmazódni, amely irányultság pedig – Sartre koncepciójában – az önmagáért-való sajátos működésének dinamikáját adja; az emberi létezés valójában nem más, mint vágy.¹²

A létező létteljességhez való viszonya megváltozik. A válság felfogásomban tehát azt jelenti, hogy a tudat egyre kevésbé célozza meg azt a totalitást, amelynek megcélzása egyébként az ő lényegét teszi ki. Sartre a *rosszhiszeműség* fogalmával írja le azt

⁷ Fredric JAMESON, *A posztmodern, avagy a kései kapitalizmus logikája*, ford. DUDIK Annamária Éva, Noran Libro, Budapest, 2010, 46 – 47.

⁸ Ronald David LAING, *A megbasadt én – tanulmány a jözan ésről és az örületről*, ford. GARAMVÖLGYI Andrea, HVG, Budapest, 2017, 64.

⁹ *Uo.*, 67 – 68.

¹⁰ Jean-Paul SARTRE, *A lét és a semmi*, ford. SEREGI Tamás, L'Harmattan, Budapest, 2006, 663.

¹¹ Sartre fogalomkészlete.

¹² Az egész *Lét és a semmi* felfogható egy nagyszabású kommentárként ehhez a tételhez.

az elkerülést (például a szorongás elkerülését), amelynek során kívülről igyekszünk megragadni magunkat, mint valaki *mást* vagy mint *dolgot*, amiből az következik, hogy a tudat egyre távolabb kerül attól, hogy beismerje azt, ami ő – *essen egybe létével, legyen az, ami ő* (ez lenne a vágyott totalitás).¹³ A kései kapitalizmus által előírt ontológiai struktúrában, amelyben az egyéni működés alapjává az önteremtés kényszere válik, a rosszhiszeműség vagy elkerülés – mint tudati működésmód – tendencia lesz. Úgy vélem, hogy ez egy, a fenomenológiai ontológia által leírható változás, amely a kapitalizmus ontológiájának sajátja. A válság tehát az eredendő (és természetes) léthiányt deficitté alakítja, amely voltaképpen a valóság kiüresedésével jár. Az önteremtés ismétlődő művelete kizárólag a valóság elfedésével, átírásával, szükségszerűen destrukciójával képzelhető el. A rosszhiszeműség a magábanvaló léttől (totalitás) a lét bomlása felé mozog – amely állapot mindenképpen fenyegető. Az önteremtés kényszere tehát az *önvédelem* kényszerével együtt adódik, és ez a védelmi mechanizmus a mindennapokban nyilván a fájdalom elkerülésében vagy eliminálásában valósul (hat) meg. Arról van szó, hogy maga a létezés válik egyre fájdalmasabbá a vázolt ontológiai körülmények okán. Ehrenberg is felhívja rá a figyelmet, hogy nem depressziós társadalmakról van szó, hanem „*a lelki szenvedés társadalmi státuszának változása* megy végbe. A társadalmi problémák, konfliktusok és feszültségek ma a szenvedés terminusain keresztül fogalmazódnak meg.”¹⁴

A kortárs filozófia természetesen különböző aspektusokból közelít ezen tapasztalatok artikulációja felé. Byung-Chul Han könyvcímbe is foglalt kifejezése, a „csillapító társadalom” épp ember és fájdalom megváltozott viszonyára utal, arra, hogy a szenvedés funkciója felül lett írva a boldogságkényszer által, amely a 21. század általánossá vált kerete, valójában világnézet: semminek nem szabad fájni, nemcsak a művészetnek, hanem az életnek sem, amelynek élek és szögletek nélkülinek, konfliktusoktól és ellentmondásoktól mentesnek kell lennie – mert azok fájhatnak.¹⁵ Han filozófiájában a „csillapítás” társadalmi mechanizmusa összefüggésbe hozható az önvédelemmel, míg a fájdalom kitüntetettséget, problematizálhatóságát éppen az ontológiai elmozdulás hatásaként értelmezem. Bár a fájdalom elrejtéséről, lehetőség szerinti kikerüléséről, az élet szenvedés nélkül való megvalósításáról van szó, ebben az önteremtés és önvédelem működésmódjának násztáncát vélem felfedezni – saját magamat létrehozni egy olyan felületen, amely az elrejtésből fakadóan nem is valódi felület. Ez viszszamutat Sartre-ra: magamat úgy megragadni, mint valaki más – kvázi kívülről, egy hamis alapról. „Feledésbe merül, hogy a fájdalom megtisztít, katartikus hatása van. A tetszés társadalmából hiányzik a katarzis lehetősége. Az ember a pozitivitás salakjában fuldoklik, amely a tetszőskultúra felszíne alatt összegyűlt.”¹⁶ A filozófus az örömkultuszról (amely voltaképpen maga is elvárásként áll elő) származtatja a szeparációt abban az értelemben, hogy az egyén leválik a társadalom testéről, a közösségről, bizonyos értelemben a Másikról, és a társadalmi

¹³ FEHÉR M. ISTVÁN, *Jean-Paul Sartre*, Kossuth, Budapest, 1980, 47.

¹⁴ TAKÁCS, I. M. (Kiem. P. D.)

¹⁵ Byung-Chul HAN, *Csillapító társadalom, A fájdalom ma*, ford. CSORDÁS GÁBOR, Typotex, Budapest, 2021, 12–13.

¹⁶ *Uo.*

viszonyok zárójelzésével öngondozó tevékenységbe kezd, kvázi önmagára korlátozódik, és autonómiájában immár a megélt fájdalom is sajátja, ő felelős érte: „a neoliberális boldogságfogalom eltereli figyelmünket a fennálló uralmi összefüggésekről, amennyiben csak lelki önvizsgálatra kényszerít. [...] A szenvedést, amelyért a társadalom volna felelős, privatizálják és pszichologizálják. A lélek optimalizálásának követelménye [...] elleplezi a társadalmi bajokat.”¹⁷ Fisher ugyanezt a jelenséget a mentális problémák, a szorongás általánossá válása felől artikulálja:

[...] újra kell kereteznünk a stressz (és a distressz) egyre súlyosabb problémáját a kapitalista társadalmakban. Ahelyett, hogy az egyénekre hárítanánk a felelősséget pszichés szorongásaik megoldásában, vagyis elfogadnánk a stressz hatalmas mértékű *privatizálását* az elmúlt harminc évben, fel kell tennünk a kérdést: hogyan válhatott elfogadhatóvá, hogy a népesség, különösen a fiatalok, ekkora hányada beteg? Mi lenne, ha e rohamosan terjedő *mentálpesztis* a kapitalizmus lényegi diszfunkcionalitásának látványos tüneteiként közelítenénk meg, amely jelzi, milyen súlyos árat fizetünk azért, hogy fenntartjuk róla az egyetlen működő társadalmi rend képzetét?¹⁸

2. Válság, képzelet és szabadság összefüggései

A pszichológiai adatok, a mérhető tendenciák, az általános társadalmi kórképek¹⁹ reflektálnak arra a jelenségre, amelyet én ontológiai perspektívából kívánok megvilágítani, és válságként megragadni azt.²⁰ A cselekvési autonómia a szabadság egy új konstrukciója, tehát kétségtelenül implikálja a fogalom fenomenológiai vizsgálatát is, valamint a videójátékokkal kapcsolatban is különösen relevánsnak tűnik a szabadság kérdése, hiszen – ezt a későbbiekben részletesen tárgyalom – másképpen adódik az én számára egy virtuális világban, amelynek működését az énben rejlő valóságképző potenciál biztosítja. Ebből adódóan tűnik fontosnak a kései kapitalizmus által előállított, ontológiailag (és nem jogilag, gazdaságilag stb.) értett szabadságot összehasonlítani azzal a megéléssel, amelyben az én a világ működtetésének egyetlen felelőse, általa szerveződik, nélküle nem is világként, csak egy világ komponenseként adott. Jean-Paul Sartre gondolkodásában a szabadságot alapvetően a *képzelet* alapján kell megértenünk. Szabadnak lenni annyit tesz,

¹⁷ *Uo.*, 22.

¹⁸ FISHER, *I. m.*, 41.

¹⁹ Lásd https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7441973/?fbclid=IwAR11kGD0yLOi_CljcLxnLBjj2kFTJpmMBoTobLBh0kvVZ0LnzkZKM9AQBxQ

²⁰ Illusztratív, hogy – amiként a fentebb hivatkozott tanulmány következtetéseiben is megjelenik – nem egyértelműen kijelenthető, hogy valóban nőtt a mentális betegségekben vagy szorongásban szenvedők száma, hiszen az eredményeket befolyásolhatja, hogy a korábban ezeket kísérő stigmatizáció feloldása miatt többen vállalják fel, többen beszélnek róla és kérnek segítséget, mint előtte bármikor. A sérülékenység felvállalása és kimondása, annak narratívába helyezése a fenti fogalmakra vetítve egyszerre hordozza magában az *önteremtés* és az *önvédelem* mechanizmusát.

mint képzelettel bírni, s a képzelet segítségével elrugaskodni a valóságosan adottól, illetve a világot, ahogyan magunk körül tapasztaljuk, a képzelet segítségével *megteremteni* – Sartre-nál a világ lényegileg képzeletbeli.²¹ Úgy vélem, hogy az ontológiai bizonytalanság állapota (a válság ennek végpontja volna) befolyásolhatja a képzelet a működését, a tudat világteremtő képességét – ily módon pedig szabadságát is, hiszen a kettő szorosan összefügg egymással. A képzelet folytonos elrugaskodása mint működésmód az önteremtés és az önvédelem közé való kifeszítettségben torzul, amennyiben a kiüresedett és elfedett valóság egyre inkább megszűnik referenciának lenni, helyébe pedig – mintegy valóság helyetti valóságként – egy olyan zárt én-konstruktum áll, amely önszerveződése révén egy idő után redundánssá válik, nem tud kellően megújulni, hiszen önmaga saját magának az alapja, meddő marad. A képzelet egyfajta reprodukivitás révén válik leírhatóvá. A redukált, deficitként előálló és reziduális valóság, amely valójában maga is a képzelet egy bizonyos, társadalmilag intézményesült és kikristályosodott projektuma, összefüggést mutat a képzelet diszfunkcionalitásával, amely voltaképpen a világalkotó potenciál elmaradását jelenti. Jean Baudrillard beszél az *Azonos pokláról*, amellyel a modernitás utáni társadalmi működést kívánja megragadni: „ha az egyén már nem szembesül a másikkal, önmagával száll szembe. Saját antitestévé válik, mert támadásba fordul az immunitás folyamata, mert összezavarja a saját kódját, mert tönkreteszi a saját védekező képességét.”²²

Úgy gondolom, hogy ez a működésmód fenomenológiailag is meghatározó, a tudati élet, így a képzeleti műveletek kvázi diszfunkcionalitására és általában az egyén világteremtő képességére is visszahat. Mindez pedig indokoltta teszi a kései kapitalizmus kulturalitásában kiteljesedett, egyéni autonómiával járó szabadság megkérdőjelezését, és ennek tükrében talán másként érthető a tanulmány elejéről származó mondat: *mindenki a saját változásának ágense*. Mindenki arra kényszerül, hogy saját változásának ágense legyen, de észrevétlenül elszivárgott a *mihez képest*, a referencialitás nélküli, folytonos létrehozásban pedig az én egy idő után szükségszerűen önmagára hull – felemészttette saját szabadságát. Byung-Chul Han gondolatát, miszerint a túlélés érdekében megszüntetjük magunkat, így értem.

3. A személyes intimitás – a tapasztalat, amelyet a videójáték felkínálhat

A tágabb kutatásom központi fogalmát jelentő *személyes intimitás* vizsgálatának tudományos relevanciája az imént felvázolt társadalomtudományi kontextusban nyer új értelmet,

²¹ MAROSÁN Bence Péter, *Szabadság és képzelet. Az ember mint világteremtő lény Sartre fenomenológiájában* = FEHÉR M. István – LENGYEL Zsuzsanna Mariann – KISS Andrea-Laura – BOGNÁR László (szerk.), *Imagináció a filozófiában, Hermeneutikai, fenomenológiai, vallásfilozófiai megközelítések*, L'Harmattan – MTA-ELTE Hermeneutikai Kutatócsoport, Budapest, 2017, 218.

²² Jean BAUDRILLARD, *A rossz transzparenciája. Esszé a szélsőséges jelenségekről*, ford. KLIMÓ Ágnes, Balassi – BAE Tartóshullám – Intermedia, Budapest, 1997, 105.

amelyből kitűnik, hogy a kortárs filozófiának újabb perspektívákat érvényesítve szembe kell néznie a világ nagyobb részére jellemző gazdasági és társadalmi berendezkedés ontológiai következményeivel. A személyes intimitás az interperszonális intimitásban megjelenő bensőséges átélés önmagunkkal kapcsolatos tapasztalata, amelynek során az én saját létével kerül intenzív kapcsolatba. Az intimitás általában személyek közötti viszony leírására szolgál, de ebben az esetben is közvetítőszerepe van: az én és saját léte között. A fogalom egy – eddig tudományosan nem reflektált – általános tapasztalatot kíván megragadni; ez a (szüntelenül óhajtott) létteljesség pillanatnyi, reflektálatlan és spontán megvalósulása, az önmagát érző élet bensősége, amikor az én ráhajlik saját létére, egybeesik önmagával – így feloldva a vágy természetének sartré-i paradoxonát, miszerint annak lényege éppen abban áll, hogy – bár folyamatosan beteljesülésre tör – ez sohasem következhet be, mert csak véges tárgyakat talál.²³ Jean-Paul Sartre filozófiájának egyik alaptétele, hogy az emberi létezés valójában nem más, mint vágy – így mindenekelőtt létfenoménként tekint rá.²⁴ Ennek másik oldala, hogy az emberi lét alapja a permanens hiány (hiszen vágy és hiány elválaszthatatlanok), az önmagáért-valót ontológiailag léthiányként írhatjuk le. Felfogásomban a személyes intimitás ennek az eleve adódó léthiánynak a felfüggesztése, az én önmagáért-valóból pillanatnyi önmagában-valóvá válása – tehát az alapvetően illékony, elsőkő, tűnékeny tudat sűrűvé és áthatolhatatlanná alakulása, amikor önmagával teljesen egybeesik, és végre *az, ami*. Sartre filozófiája szerint ez elképzelhetetlen, én azonban úgy vélem, a személyes intimitáson keresztül mégis elgondolható.

A lét és a semmi egyik központi jelentőségű gondolata, hogy az ember léte és önmagáról való tudása nem eshet egybe, hiszen ha nem volna különbség aközött, amit tud, és aközött, ami ő, akkor önmagát saját létmegértése alapján hozná létre, tehát: isten volna.²⁵ Azt feltételezem, hogy a személyes intimitás tapasztalatának alapja mégis ennek a különbségnek a spontán felszámolódása, tehát valójában az „isten működésmód” addig való beteljesülése, amíg arra rá nem ismerek, hiszen abban a pillanatban, hogy reflexívvé válik, már nem hozzáférhető: ez az intimitás a reflektivitásban fel is számolja önmagát. Minden emberi vágy valójában a személyes intimitásra való vágy, tehát az emberi valóság önmagától elszakadó struktúrája felszakításának kívánalma. Az ember mint létező megállás nélkül törekszik vágyain keresztül egy olyan létállapot felé, amelyet nem érhet el, hiszen akkor megszűnne embernek lenni, a személyes intimitáson keresztül azonban ez pillanatszerűen adódhat számára, egészen addig, amíg fel nem ismeri, meg nem kísérli megragadni. Sartre e – saját belátásai alapján – lehetetlen szintézisnek az eredményét, vagyis az önmagában-való-önmagáért-valót, amelyben ez a létteljesség

²³ Jean-Paul Sartre *A lét és a semmi* II. részének I. fejezetében vezeti be a vágy fogalmát, amely aztán végigvonul a művön. Az ezt összefoglalóan tárgyaló, általam használt tanulmány: ULLMANN Tamás, *A vágy fenomenológiája* = ULLMAN Tamás – VÁRADI Péter (szerk.), *Sartre és Merleau-Ponty, A francia fenomenológia klasszikus korszaka*, L'Harmattan, Budapest, 2011, 68–79.

²⁴ SARTRE, I. m., 663.

²⁵ FEHÉR M., I. m., 47.

adódhat(na), *értéknek* nevezi. „Azért van érték, mert az önmagáértvaló hiányként éli meg a létezését. Nem lenne érték, ha nem lenne olyan hiány, ami az érték felé hajt – vagyis nem lenne érték, ha nem lenne vágy.”²⁶ Azt állítom tehát, hogy a személyes intimitás felkínálja a sartré-i értéket, ez a léttapasztalat így vizsgálhatóvá, ezenkívül számos jelenség elemzésénél – így a videójátékokban megképződő virtuális én problémájának esetében is – meghatározóvá válik.

Az autonómia, illetve ezzel együtt az önteremtés célszerűvé válása olyan alapvető működésmódot jelent, amely a beteljesülést és beteljesítést tekinti elsődleges értéknek, ez pedig ontológiai szempontból is az önmagáért-való létezőt mindinkább a teljesség mindenáron való elérése, beteljesítése felé hajszoja, így vágyait még inkább meghatározzák azok a vonások, amelyek valójában – tudattalan és uralhatatlan módon – a személyes intimitásban rejlő létteljesség állapotát célozzák. Mindemellett a 21. század fent tárgyalt, sajátos idegensége is arra ösztönzi az önmagáért-valót, hogy a lét bomlása, az emberi valóság illékony struktúrája elől a magánbanvaló szilárdsága felé meneküljön. Sartre műve egyébként is feltárja a tudati létező ezen tendenciáit, azonban arra akarok rávilágítani, hogy a felvázolt kontextus ezeket felerősíti, a végletes kényszerig fokozza, ám ezzel valójában maga a paradox jelleg erősödik meg: hogy akarja, de nem érheti el, ami azt jelenti, hogy a lét kinná válik. A kintől való menekülés (önvédelem), valamint az önteremtés vágyából fakadó keserves küszködésben akaratlanul is a személyes intimitás felé mozdulunk.

4. A videójáték mint ontológiai protézis

A videójátéknak mint alternatív és teremtett világnak a kitüntettségét abban látom, hogy több szempontból is sajátos módon, egy formálható karakteren keresztül felkínálja az önteremtés lehetőségét egy, a játékos által működtethető és uralható, autonóm világon belül. Az én egzisztenciája kiterjesztetté válik, a karakter így egyfajta protézisként is elgondolható, egyben az ének egy olyan megvalósulása, alakmása, amelynek virtuális tapasztalatai a játékos valóságos tapasztalataivá válhatnak – egy rendszerben, amely eleve az én által szerveződik, annak szabályait önkényesen alakítja. Természetesen mindez a számítógépes játékoknak csak egy bizonyos részére vonatkozik, a későbbiekben meghatározom azokat a kritériumokat, amelyek mentén egy adott játékról ilyen keretek között lehetséges gondolkodni.

A videójátékban egy valós világ épül fel virtuális környezetben; erre mint szimulákrumra tekintek, amely Jean Baudrillard felfogásában olyan másolat, amely valójában nem rendelkezik eredetivel, nincs kapcsolata a valóssal, de úgy tünteti fel – tárgy nélküli jel. A pusztá szimuláció (amely nem szimulákrum) előfeltételez egy valóságosan

²⁶ ULLMANN, *I. m.*, 73.

létezőt, például – Baudrillard példájával élve – betegséget szimulálni azért lehetséges, mert ténylegesen létezik az a betegség, amelyet megjeleníték, ahogyan egy gyógymód is, és a szimuláció épp azért hiteles, mert kérdéssé válik a betegség valóságosságának eldönthetősége: hordozza mind a hasonlóság, mind az azonosság lehetőségét.²⁷ Ezzel szemben „a szimulákrum egy olyan szimulációt jelenít meg, amelynek semmiféle kapcsolata sincs egy meglévő valós létállapottal, és éppen ezért egy *hiányzó valóság* képzetét kelti. A szimulákrum esetében tehát csak a képzet valóságos, de úgy jelenik meg, mintha egy valóság képzeje lenne. Ezáltal viszont eltünteti a hiányzó valóság és a neki megfelelő valós valóság közti különbséget.”²⁸ A videójáték tehát relációba kerül azzal az folyamattal, amelynek végpontját valóságos létállapotként ragadtam meg, hiszen lényegében reagál a valósággal kapcsolatos megváltozott viszonyra, annak elfedtségére: „a Valós egy reprezentálhatatlan X, egy traumatikus seb, amelyet egyedül a látszólagos valóság felületének hézagain és repedésein keresztül lehet megpillantani. A kapitalizmus elleni egyik stratégia tehát a Valós felszabadítása lenne az alól a valóság alól, melyet a kapitalizmus élénk tár.”²⁹

A videójáték szimulált realitást hoz létre, amely az eredendő valósághoz képest szubsztanciálisan (metafizikailag) átváltozott létminőség.³⁰ Annak a lehetőségéről van szó, hogy egyénileg létrehozható egy modellált, új valóság, amelynek jelentősége túlmutat a szórakoztatás funkcióján, amennyiben a videójáték szimulált világa ontológiai érvényre próbál szert tenni.³¹ Ugyanakkor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mindez *játék* keretein belül valósul meg, amelyet Gadamer úgy ír le, hogy „a játéknak elsőbbsége van a játékos tudatával szemben”.³² Ez arra utal, hogy a játéknak sajátos mozgása és rendje van, amely mintegy magától történik – *erőfeszítés nélkül*. Felhívja rá a figyelmet, hogy nem a valós erőfeszítés hiányáról van szó, hanem fenomenológiai értelemben megszűnik az erőlködés a szubjektum részéről, a játékot tehermentesítésként tapasztalja meg, feloldódik benne, és így a játék „átveszi tőle a kezdeményezés feladatát, mely *a létezés voltaképpen* erőfeszítését alkotja”.³³ Tehát az én egészen különleges helyzetbe kerül a videójátékban való részvételkor, hiszen egyfelől egy szimulált világban találja magát, amelyben az ő manifeszt aktusai különféle valóság effektusokat produkálnak, cselekvő résztvevő, akinek valós cselekvései a teljes autonómia képzetét keltik – ugyanakkor ennek az autonómiának a valósága továbbra is virtuális. Valóságképző attitűd jellemzi, cselekvése folyamatos teremtés az *önteremtés* értelmében, hiszen a virtuális valóság hozzá van rendelve, egyedül ő képes azt alakítani, akarátának függvénye. Másfelől mindeközben

²⁷ Jean BAUDRILLARD, *A szimulákrum elsőbbsége*, ford. GÁNGÓ Gábor = Kiss Attila Attila – Kovács Sándor et al., *Testes könyv I.*, Ictus–Jate, Irodalomelméleti Csoport, Szeged, 1996, 162.

²⁸ VERESS, I. m., 47.

²⁹ FISHER, I. m., 39., Fisher a szöveghelyen Lacan gondolatmenetét rekonstruálja, abból vonja le saját konklúzióit.

³⁰ VERESS, I. m., 37.

³¹ *Uo.*

³² Hans-Georg GADAMER, *Igazság és módszer*, ford. BONYHAI Gábor, Gondolat, Budapest, 1984, 136.

³³ *Uo.* (Kiem. P. D.)

játékban van, amely felfüggeszti számára az erőfeszítés kényszerét – amely erőfeszítés a kapitalizmus ontológiai mezőjében a legtöbbször éppen az önteremtésre irányul. Ez azt jelenti, hogy a tételezett legfontosabb cél, az önteremtés (amely a léttelenség érdekében megfogalmazott cél, és így kötődik a személyes intimitáshoz) potenciálisan tökéletesen végrehajtható vagy megközelíthetővé válik, miközben megszűnik kényszernek lenni. Az önteremtés fogalma jelen tanulmányban központi jelentőségű, ennek a folyamatnak a vizsgálata implikálta, hogy számot vessünk a fennálló gazdasági rendszer kulturális logikájával, valamint ontológiai hatásmechanizmusával, ugyanis – most már tisztán látható – ettől elválaszthatatlan a videójátékok életünkben betöltött szerepének leírása. Úgy gondolom, hogy innen válik láthatóvá valódi jelentőségük, és erősen addiktív hatásuk is új megközelítésből válik prezentálhatóvá. A pszichológia rögzít bizonyos játékos motívációkat, ebből egyik „a választott karakter iránt ébredő érzelmi kötődés, valamint a fejlesztésére irányuló vágy”.³⁴ A virtuális figura így mint tőlem különböző, mint külsődleges jelenik meg – ebben az esetben azonban a karakter el van választva az éntől. Felfogásomban nem tételezhető ilyen elválasztottság, a karakter már eleve az én identitásával bír, egybeesik vele, nem azonosulásról, hanem azonosságról van szó, ez ad a videójátékban való részvételnek ontológiai érvényt. A virtualitás ebben az esetben a lét mesterséges kiterjesztésévé válik. Ilyen módon a karakter fejlesztésére irányuló vágy az önteremtés mechanizmusának tudható be.

A *valóság* fogalmi hangsúlyai rendeződnek át; az nem úgy áll elő elsősorban, mint ami azért valóság, mert konkrét és tényleges, hanem azért, mert ellenszegül a szubjektum óhajainak, vágyainak és törekvéseinek. Ennek ellenpontja a képzelet, amely a védekezésre való lehetőségként áll elő, ugyanakkor ahogy fentebb kifejtettem, az az ontológiai válság, amelyet a jelen adottságai implikálhatnak, a képzelet mint teremtő mechanizmus redukált működését vonja maga után. Egy *megváltozott* képzeleti működést feltételezek, amely sabotálja az egyén érvényesülését, az önteremtést, végső soron pedig szabadságát is veszélyezteti. A videójáték (illetve a játékok egy bizonyos része) képes arra, hogy a tudat számára új lehetőségfeltételeket biztosítva, a képzeletet visszaállítsa eredeti pozíciójába. A szabadon lebegő fantáziában megjelenő szituáció világszerűsége alapvetően nem azt jelenti, hogy kognitív értelemben jelenik meg számunkra egy világ, hanem azt, hogy az élmény a világszerűség összes mozzanatát tartalmazza.³⁵ A videójátékban ehhez képest kognitív értelemben is megjelenik egy világ, amely egy eltérő tapasztalati dimenzióban *belakható*. Ez a világ egyszerre *teljes* és *részleges*, és mindkét minőség ugyanazon okból sajátja: elválaszthatatlan, predikatív viszonyban áll a fantáziával (és így természetesen a tudattal). Valójában teljessége a képzelet függvénye, miközben eszközjellegében, megformáltságában mégis eredendően

³⁴ Shang Hwa Hsu – Ming-Hui WEN – Muh-Cherng Wu, *Exploring user experiences as predictors of MMORPG addiction*, Computer Education, 53 (3), 2009, 990–999.

³⁵ ULLMANN Tamás, *Képzelet és tudattalan, A fenomenológia és a pszichoanalízis találkozása* = FEHÉR M. István (szerk.), *Imagináció a filozófiában, Hermeneutikai, fenomenológiai, vallásfilozófiai megközelítések*, L'Harmattan – MTA-ELTE Hermeneutikai Kutatócsoport, Budapest, 2017, 90.

egészként áll elő. A játékos folyamatosan tovább alkotja a már készen megkapott világot, amely kizárólag az ő képzeletének révén válhat organikus világgá, és az így egészsé váló reprodukálhatatlanná és mások számára teljesen hozzáférhetetlenné válik – ebből következik, hogy ugyanazon játék esetében sem beszélhetünk soha azonos világokról két különböző egyén játékának esetében. „A fantázia nem belső kép, hanem olyan sajátos tudat, amihez fantáziált én és fantáziált világ tartozik,”³⁶ csak hogy a számítógépes játékok esetében mindez *valós* cselekvéssel, valós döntések valós következményeivel együtt adódik – míg ezeknek a konkrétan végrehajtott cselekvéseknek a valósága továbbra is pusztán virtuális. Éppen ezért szimulákrum, hiszen az cselekvés, amely egy bizonyos képzet kialakulásához vezethet.³⁷ Ebben az esetben pedig a képzet a lét kiterjesztése maga.

Mindezzel egy olyan keret áll elő, amelyben a tudat felveszi eredeti viszonyát a léttotalitással (tehát az értékkel), mintegy ráismer, hogy afelé kell mozdulnia, a vágy közvetett tárgyává tud válni ismét, míg az ontológiai válság jellemzőjeként épp azt vettem fel, hogy a vágy egy sajátos hurokba szorul, és egyre kevésbé képes a totalitást megcélozni – ez voltaképpen egy jellemző mentális állapot vagy működésmód, amellyel a kapitalizmusba ágyazódott kultúra által meghatározott létmódot írtam le. A videójátékban való részvétel olyan feltételeket teremt, amelyek révén ez a válság képes felfüggesztődni, pontosabban a szimuláció feloldja a válságot, megszünteti, felülírja azt a helyzetet, amely az ént egy bizonyos értelemben redukált tudati létbe szorította – habár ennek a feloldott állapotnak a valósága továbbra is a szimulált valóság, ami azt jelenti, hogy a szimulációt megszakítva a tudat ismét a válságosnak nevezett pozícióba tér vissza. A játékban maradván azonban a tudati elevenesség egy eredetibb állapota bukkan elő. A képzet által teljesen szabaddá vált önteremtés megvalósuló folyamatában az én és saját létének viszonya előtérbe kerül. Mindennek a jelentősége, hogy a tudat felveszi eredeti pozícióját, amelyben előállhat a személyes intimitás tapasztalata, hiszen a játék önátérzést implicál, amelynek során az én saját létezése által válik érintetté – éppen ez adja protézisjellegét, hogy visszaadja az önmagáért-való eredeti irányultságát, az ismét a lét totalitása felé mozdul. Azt gondolom, hogy ennek az intimitásnak a megélése feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az önmagáért-való lét ontológiai struktúrája sértetlen maradjon, ennek hiányában sajátos szerkezete – voltaképpen a tudati működés – torzul. A videójáték egy olyan lehetőség (és nyilván nem az egyetlen), amely képes ezt a tapasztalatot – a léttelenség pillanatnyi tapasztalatát – elérhetővé tenni a tudat számára.

5. Néhány gyakorlati szempont a videójátékok elemzéséhez

A kutatáshoz mindenképpen szükséges a számítógépes játékokat előre meghatározott szempontok alapján különböző kategóriákba sorolni, azon túl is, hogy céljukat tekintve

³⁶ *Uo.*, 87.

³⁷ VERESS, I. m., 61.

milyen mechanikát állítanak a középpontba, például a stratégiai készséget, a logikát, az ügyességet vagy a folyamatos, szervezett teremtést. Ennél meghatározóbb lehet az, hogy a megjelenített világ, a játék valósága mennyire írható és formálható a játékos által, vagy mennyire mutatkozik rögzítettnek, lehetőségeiben korlátozottnak – ezek utóbbiak vizsgálata a fentiek tükrében kevésbé volna releváns. Ahhoz, hogy a játék világa fenomenológiai szempontból a játékos világának kiterjesztéseként működhessen, ténylegesen hozzáadódhasson, a játéknak olyan tapasztalati mezőt kell biztosítania, amely a résztvevő valós, valóéletbeli lehetőségeit felülírja és/vagy kiszélesíti. A tapasztalatiság redukciója valid szempont lehet, ennek mentén megkülönböztethetjük azokat a játékokat, amelyek lehetőségek tekintetében inkább redukáltak, valamint azokat, amelyekre a tapasztalatiság augmentuma, többete jellemző. Az előbbire példa lehet a *Mordhau*, egy fantasyelemektől mentes, alapvetően taktikára és ügyességre építő középkori akciójáték, amelyben a játéktér a csataterre korlátozódik, mondjuk a várromra, illetve annak szűk környezetére, célja pedig kimerül a lovagi összecsapásokban, az ellenséges csapat tagjainak elpusztítása a feladat, amelyhez fegyvert, illetve ruházatot van mód előzetesen választani. Ebben az esetben – bár én határozom meg képességeit és kompetenciáit – a karakter abszolút funkcionális a megteremtett világgal való viszonyában, amely pedig túlságosan célelvű, így a játék egyáltalán nem szolgáltat olyan tudati élményt, amely az ént egzisztenciális szempontból megérinthené.

A virtuális világ uralhatósága, belakhatósága és írhatósága mellett lényeges szempont, hogy a karakter mennyire van leválasztva a játékban adódó feladatairól, mert minél kevésbé funkcionális, annál inkább jellemző lehet rá egyfajta humánus, amely lehetővé teszi, hogy a játékos énjének kivételéseként, annak egy megvalósulásaként értelmezze azt, tehát azonosul vele. Lényeges, hogy a karakter a formálhatóságon túl (ami nemcsak megjelenésére, hanem egyéb tulajdonságaira is vonatkozik) felruházható legyen identitással, amelynek egyfelől narratív jelentősége van, hiszen befolyásolhatja a játék alakulását, kimenetelét, másfelől meghatározza a karakter viszonyulásait a számára adott, komplex világ jelenségeihez és lehetőségeihez, tehát szerves részévé válik annak – és a felhasználói élmény ettől válik organikusá. A beállított, virtuális identitás kizárólag a játékos döntéseinek függvénye, saját motivációinak, logikájának, illetve (tudatos vagy tudattalan) vágyainak tükröződése – pszichológiai értelemben a létrehozott személyiség leválaszthatatlan az alkotó személyiségéről. Minél specifikáltabbak az alakmás pszichés vonásai, annál artikuláltabb az azonosulás, és egyben megteremtődik annak a fenomenológiai áttételnek a lehetősége, aminek keretein belül a virtuális tapasztalatok valós tapasztalattá válhatnak. A *The Sims* több mint 20 éves, több résszel és rengeteg kiegészítővel rendelkező életszimulátor-videójáték, amely a az eddigi legkeresettebb játék a videójátékok történetében. A karakterek külsejének minden apró részletre kiterjedő formálhatóságán túl azok pszichológiai profilja is érzékenyen megrajzolható, beállíthatóak például vonzódások, illetve ellenkezőleg, a sim számára taszító hatással bíró jelenségek, vágyak,

valamint életcél is, ami utána életük mozgatórugójává válik. A szimuláció kifejezett célja egyfelől az, hogy minél hübb reprezentációját nyújtsa a valóságnak, illetve kiegészítse azt a fantázia irányába, másfelől pedig az, hogy az önteremtés folyamata végigvezethető és sikeres legyen. Az aktuálisan fókuszban tartott sim intenciói megegyeznek a játékos privát és ösztönös, tehát nem feltétlenül stratégiai intencióival, az én kiterjesztetté válik, egzisztenciája mintegy megnyúlik, a virtuális megvalósulásokat saját élményeiként veszi fel, a tudat ünnepli önmagát.

6. Összegzés

Jelen tanulmányban párhuzamosan több célkitűzés mentén építkeztem egy saját fogalmi háló kidolgozásával és mozgatásával. Egyfelől igyekeztem bemutatni a kapitalista kultúra ontológiai leképeződését, a kései kapitalizmus szellemiségét mint létélményt megragadni, feltárni azt, hogy az egyént hogyan érinti létében az a társadalmi keret, amely valamilyen módon determinálja lehetőségeit. A kapitalista eszmény mélyen kötődik a szabadsághoz, ugyanakkor a kései kapitalizmusban az önteremtés egy olyan kényszerré válik, amelynek alapján a *fenomenológiai értelemben vett szabadság* megkérdőjelezhető. Az önteremtés kitüntetett folyamatába eleve beleíródik annak beteljesíthetlensége, az egyéni autonómia így nemcsak meddővé, de teherré is válik. Az egyén egy olyan ellentmondásos léthelyzetbe van belefesztve, amely potenciálisan az ontológiai struktúra sérülésével jár, egy – fenomenológiailag leírható – redukált működéssel, amelyet ontológiai válságként neveztem meg. A személyes intimitás egy olyan létállapot, amelyben az én saját létevel kerül bensőséges kapcsolatba, és ennek a tapasztalatnak a kitüntetettséget abban látom, hogy a roncsolódott önmagáért-való számára visszaadja eredeti irányultságát, amely irányultság a lét totalitása felé mutat – tehát felfüggeszti az ontológiai válság állapotát. A videójátékot olyan ontológiai protézisként neveztem meg, amely a lét, egyben az ahhoz kapcsolódó lehetőségek mesterséges kiterjesztéseként értelmezhető. Protézis, amennyiben a tudat számára lehetővé teszi az önteremtés folyamatának működését, egyben lehetőséget teremt a személyes intimitás megtapasztalására, amely – mint a lételjesség átélése – az önteremtés valódi, egyetlen és implicit célja. A videójátékban tehát egy olyan tudati elevenség bukkanhat elő, amelyet a kapitalista logika által determinált valóság aláásott.

Balázs Hanna Imola

A rajongástól a közösségi alkotásig

A fanfiction-irodalom története és társadalmi szerepe

1. Bevezető

A fanfiction az Y és Z generáció olvasási szokásainak meghatározó műfaja. Annak ellenére, hogy ma már alig van olyan, aki még soha semmilyen formában nem találkozott a jelenséggel, meglepően kevés tudományos kutatás foglalkozik vele. Az internet térhódításával a fanfictionnek egyre nagyobb a szerepe a fiatal olvasók kulturális és társadalmi életében, az írói és olvasói közösségek számára már nemcsak lehetőség az irodalom előállítására és fogyasztására, hanem közösségi élmény, sőt megkockáztatom: életérzés. Cecilia Aragon és Katie Davis *Writers in the Secret Garden* című tanulmányukhoz végzett kutatásaik során több fanfictionírót is megkérdeztek, mit jelent számukra a műfaj. Az egyikük (a tanulmányban Ruby álnéven szerepel) így foglalja össze a viszonyát a fanfictionnel: „Ma úgy tekintek a fanfictionre – és a fandomra általában –, mint a kultúrám, identitásom és közösségem alapjára. Az összes közeli barátom, a valós és a virtuális világból egyaránt, fanfictionrajongó, és a fandom járult hozzá a nemi identitásom, szexuális orientációm és politikai nézeteim kialakulásához.”¹ Francesca Coppa *The Fanfiction Reader – Folk Tales for the Digital Age* című könyvében Livia Pennt idézi, aki a következőképp reagál arra a felvetésre, hogy a fanfiction anyagi haszon híján semmit nem ad írója számára: „Nem *semmit* kapok a fanfictionírástól. Ha nem vagytok fanficírók, akik egy olvasóközösséggel osztják meg az írásaikat, újabb kétezer szóba kerülne elmagyaráznom, hogy mit »kapsz«, de higgyétek el. Nem semmit.”² Látható tehát, hogy a fanfiction világa milyen mértékben járul hozzá írói és olvasói mindennapjaihoz. De mit is foglal magába ez a világ tulajdonképpen?

¹ Cecilia ARAGON – Katie DAVIS, *Writers in the Secret Garden: Fanfiction, Youth and New Forms of Mentoring*, The MIT Press, Cambridge–London, 2019, 4.

² Francesca COPPA, *The fanfiction reader. Folk tales for the digital age*, University of Michigan Press, 2017, 14.

2. A fanfiction története

A fanfiction szó magyarra fordítva rajongói írást/rajongói fikciót jelent. Közhasználatban az angol változat terjedt el, hiszen a digitális generációk közös nyelve az angol, a fanfiction pedig nemzetközi jelenség, de a magyar olvasók (a szintén nemzetközileg használt *fanfic* rövidítés mellett) előszeretettel becézik *fic*-nek. Magát a fogalmat először az 1930-as években használták,³ de a jelenség valószínűleg korábbról eredeztethető.

Fanfiction minden olyan írás, amit egy már meglévő alkotás rajongói az eredeti művet alapul véve hoznak létre. Fanfiction az, ha valaki folytat egy történetet vagy előzménytörténetet talál ki neki, ha az egészet egy más szereplő szemszögéből írja le, ha kölcsönvesz egy szereplőt, és kitalál számára egy saját történetet, ha csak néhány dolgot változtat meg az eredeti cselekményben, ha beleír egy saját főszereplőt, de az is, ha egy másik világba vagy idősíkba helyezi át a történetet. Aragon és Davis a fentebb idézett tanulmányukban így definiálják a fanfictiont: „A fanfiction egy olyan átalakító alkotástípus, amelynek során a különböző médiumok rajongói – tévéshow-kat, filmeket, képregényeket, animét és videójátékokat beleértve – történeteket gyártanak az eredeti médiumot alapul véve, bővítve vagy megváltoztatva azt. A fanfictionszerzők alkothatnak az eredeti szövegtől eltérő történetzálakat, felfedhetnek korábban el nem mondott előzménytörténeteket, vagy egy az eredeti világtól teljesen eltérő univerzumba helyezhetik át a szereplőket. A fanfictionök hosszukat tekintve az egypercesektől az ezer szónál rövidebb és a regényhosszúságú írásokon át a többmillió szavas epikus művekig bármilyenek lehetnek.”⁴

Meg merem kockáztatni, hogy mindenkinek, aki fogyasztott már valamilyen média-tartalmat (legyen szó könyvről, filmről, sorozatról, játékról stb.), van saját fanfictionje. Előfordult már, hogy nem tetszett a könyv vége, ezért fejben átírta? Vagy éppen annyira tetszett, hogy beleképzelte magát, és akár hónapokig élt abban a világban? Esetleg beleszeretett az egyik szereplőbe, és arról álmodozott, hogy egyszer majd felbukkan az ön világában, és boldogan élnek, amíg meg nem halnak? Ha a válasza igen, akkor ön csak annyiban különbözik a fanfictioníróktól, hogy (még) nem írta le ezeket a történeteket.

Annak ellenére, hogy sok fanfiction irodalmi érték szempontjából felér saját jogon létező irodalmi művekhez, vagy akár túl is szárnyalja őket, a szakma a mai napig nem tekinti többnek tinilányok gyerekes rajongását kifejező hóbortnál. Ezt részben az okozza, hogy a mai napig relatíve kevés kutatás született a fanfiction-jelenséggel kapcsolatban, így nem volt lehetősége felkerülni a tudományos világ horizontjára. Fontos megemlíteni azt is, hogy a tudatos fanfictionfogyasztás kultúrája elsősorban a fiatalabb generációk körében alakult ki, akik már beleszülettek a digitális világba, magabiztosan használják a modern technológiai eszközöket, emiatt pedig tisztában vannak vele, hogy hogyan és

³ John BRISTOL SPEER, *Fancylopedia*, Forrest J. Ackerman for the Los Angeles Science Fantasy Society, 1944, 7.

⁴ ARAGON – DAVIS, *Writers in the Secret Garden*, 13.

milyen fórumokon érdemes fanfictionöket keresni, illetve sokkal könnyebben részeseivé válnak az ilyen fórumokon kialakult rajongói közösségeknek, és természetes módon kommunikálnak közösségimédia-oldalakon is más rajongókkal. Tudatos fanfictionolvasóknak nevezem őket, mert mindenki más is nap mint nap olvas/néz fanfictionöket, csak nem feltétlenül veszi észre. A kötelező iskolai tananyagban is része Vergilius *Aeneide*, ami tulajdonképpen nem más, mint egy fanfiction Homérosz *Íliász*ához. Vergilius egy lehetséges folytatást talál ki az *Íliász*nak, illetve a főszereplőjét is onnan „kölcsonzi”, ez egy bevett gyakorlat a mai fanfictionírók körében is. Ha az ember a Bookline-on beírja Jane Austen nevét a keresőbe, az író nő saját művei mellett több olyan könyvet is felfedezhet, amelyben lelkes Austen-rajongók írták meg Mary Bennet történetét nővérei házassága után,⁵ folytatták valamelyik Austen-regényt, áthelyezték a mai világba, vagy éppen az író nő életét próbálták meg regénybe foglalni. De nem kell ilyen messze kalandoznunk sem időben, sem térben, elég Esterházy Péter *Esti* című kötetére gondolnunk, amelyben Kosztolányi Esti Kornél-novelláit írja tovább. Ezek is mind fanfictionök, még akkor is, ha önálló művekként ismerjük őket. És ha ez nem lenne elég, gondoljunk arra, hány-szor filmesítették meg vagy vitték színpadra a híres Shakespeare-drámákat. Van olyan *Rómeó és Júlia*, amelynek tündérek és koboldok a főszereplői, ráadásul a mai világban játszódik (John Henderson: *A koboldok varázslatos legendája*), de készült musical a *Hamlet*-ből (Cliff Jones: *Rockabye Hamlet*), ami szintén a 21. századba helyezi a cselekményt. A modernizált, napjaink problémáira átkalibrált klasszikus művek listája végtelen, és ha szigorúan vesszük, ezek is mind a fanfictionök táborát erősítik. Látható tehát, hogy a fanfiction mindenhol ott van, még ha nem is vagyunk elég figyelmesek ahhoz, hogy észrevegyük.

3. A fanfiction és az új mentorálási módszer kialakulása

Cecilia Aragon és Katie Davis a fentebb is idézett művükben felhívják a figyelmet a fanfiction-irodalom elterjedésének egy fontos következményére: egy újfajta mentorálási módszer megjelenésére, amire ők a megosztott mentorálás (distributed mentoring) kifejezést használják.⁶ Az újfajta mentorálási gyakorlat abban gyökerezik, hogy a fanfiction-oldalakra az írók fejezetenként töltik fel az írásaikat, így az olvasók a mű létrejöttének a folyamatába is betekintést nyernek, nem csak a végeredményt látják, mint a nyomtatott könyveknél, illetve mindenkinek lehetősége van véleményezni az írást a komment szekcióban. Ily módon az író eltérő véleményeket hallgathat meg már az írás folyamata közben (egy sikeres fanfictioníró egyetlen új fejezetéhez hozzászólások

⁵ Terri FLEMING, *Észérvek és érzelmek*, ford. Kiss Nóra Titanilla, IPC Könyvek, Budapest, 2018, 6.

⁶ ARAGON – DAVIS, *Writers in the Secret Garden*, 31. A módszerről, és különösen az iskolai oktatásban való alkalmazásáról Marjorie Roth LEON ír részletesen: *Distributed Mentoring: Preparing Preservice Resident Teachers for High Needs Urban High Schools*, *Journal of Urban Learning, Teaching, and Research* 10 (2014), 101–117.

százai érkehetnek, ezzel szemben a nyomtatásban megjelenő regények írói többnyire csak a könyv megjelenése után számíthatnak ennyi véleményre). A kommentelőkben egyetlen dolog közös: a rajongásuk egy mű iránt, viszont különbözik a koruk, társadalmi státusuk, különböző országokban (sőt akár kontinenseken) élnek, így a kultúrájuk is más; lehetnek laikusok az irodalom területén, vagy írók, szerkesztők, irodalomkritikusok is. Egyetlen fanfiction ugyanazon fejezetéhez érkezhethet komment egy nyolcéves kisfiútól, aki még csak gyerekirodalmat olvasott, és akár egy híres irodalmi magazin tájékozott kritikusától. A fanfictionök kritikusainak különbözősége azért hasznos, mert mindegyikük másban tehetséges, ezért a mű minden aspektusához akad olyan hozzászóló, aki tényleg ért hozzá. Például a nyolcéves kisfiú valószínűleg nem vesz észre egy elcsépelet irodalmi megoldást, viszont sokkal jobban ismerheti a fanfiction alapjául szolgáló mű világát (egyből kiszúrja például, ha a fanfiction írója rosszul emlékezett arra, hogy hány méter hosszú a baziliskusz a *Harry Potter* második kötetében), így jelezni tudja az olyan hibákat, amit egy professzionális kritikus nem biztos, hogy meglát.

Aragon és Davis ezt az újfajta módszert many-to-one (több személy egy személyt) mentorálásként határozzák meg, és kiemelik, hogy az ilyen jellegű mentor–mentorált kapcsolat eltér a hagyományostól, mivel hiányzik belőle az alá-fölérendeltségi viszony. A mentorok (az olvasók) és a mentorált (az író) ugyanúgy a fanfiction-közösség tagjai, sokszor nem tudják pontosan, kik a többiek (ezekre az oldalakra elegendő fantázianévvel regisztrálni, és nem kötelező megadni az életkort vagy bármilyen más személyes információt), emiatt a köztük levő viszony sokkal kevésbé hivatalos, mint a hagyományos mentor–mentorált kapcsolat esetén. Aragon és Davis a következőképp foglalják össze a megosztott mentorálás lényegét: „A fanfictionszerzők egyszerre lehetnek tanítványok és mesterek. Szakértők a helyesírásban és az eredeti mű ismeretében, amit megoszthatnak másokkal, de nehézségeik támadhatnak a karakterek vagy a cselekmény kidolgozása során, amiben mások útmutatására hagyatkozhatnak. Mindebből arra következtethetünk, hogy a fanfiction-oldalak az affinitás helyszíneiként működhetnek.”⁷

Az újfajta mentorálási módszer kulcshelyszíne értelemszerűen a fanfiction-fórumokon kialakított kommentszekció. Az itt megjelenő kritikusok (pozitív vagy negatív) hozzáállását és (lelkes, támogató, kritikus, lesajnáló, udvariatlan stb.) stílusát a legkönnyebb monitorizálni. Aragon és Davis tanulmányuk megírása során kutatást végeztek a hozzászólások tartalmával kapcsolatban. A kutatás során 13 típusba sorolták a hozzászólásokat: sekélyesen pozitív (shallow positive), célzottan pozitív (targeted positive), célzott építő jellegű (targeted corrective or constructive), célzottan pozitív és építő jellegű (targeted positive and corrective/constructive), nem építő jellegű negatív (nonconstructive negative), beszélgetés a történetről (discussion about the story), nem a történetről való beszélgetés (discussion not about the story), fandommal kapcsolatos megjegyzések (fandom remarks), egyoldalú kapcsolat (one-sided connection), kétoldalú kapcsolat (two-sided

⁷ ARAGON – DAVIS, *Writers in the Secret Garden*, 27.

connection), visszajelzésvadász (review-fishing), biztatás az új fejezet feltöltésére (update encouragement), nem kategorizálható (miscellaneous).⁸ A kommenteket emberek, illetve számítógépes programok segítségével is igyekeztek besorolni ezekbe a kategóriákba, mindkét módszer segítségével arra jutottak, hogy a pozitív kritikák túlnyomó többségben vannak (az emberek által végzett számítások alapján a kommentek 70,5%-a hordoz magában egyértelműen pozitív jegyeket,⁹ a pozitív hozzászólások túlsúlyát pedig a számítógép által végzett mérések is megerősítették).¹⁰ Ily módon az írók egy támogató közösség tagjának érezhetik magukat, és motiváltabbak az írásra. Aragon és Davis eredményeiket így foglalják össze: „A 177 millió Fanfiction.net-es véleményezés elemzésekor, valamint egyéb fanfiction-oldalakat, az AO3-t, a FIMfiction.net-et, a Whofic.com-ot és másokat vizsgáló antropológiai kutatásunkban és felmérésünkben arra jutottunk, hogy a hozzászólások túlnyomó többsége pozitív és támogató. A megfigyeléseink arra utalnak, hogy a közös szeretet a fandom iránt közösségi érzést és kedvességet generál, ezzel hozzájárulva a pozitív hangulathoz. Azokban a ritka esetekben, amikor negatív hozzászólások érkeztek, a közösség tagjai a szerző védelmére keltek.”¹¹ Kutatásuk során azt is vizsgálták, hogy milyen hatással van a vélemények száma az író szókincsének változatoságára (tehát műveinek nyelvi minőségére), és érdekes eredményre jutottak: 650 vélemény annyival teszi változatosabbá az író nyelvhasználatát, mint 1 évnyi öregedés.¹²

Az új mentorálási módszer egy másik fontos helyszínét a rajongói csoportok jelentik. Több fanfiction-oldalon is lehetőség van saját tematikus csoport létrehozására, ahol a tagok kérdéseket tehetnek fel és válaszolhatnak meg. A mentorálás szempontjából kiemelendők a FIMfiction.net bizonyos rajongói csoportjai, amelyek alternatív irodalmi műhelyként is funkcionálnak.¹³ Vannak olyanok, amiket tapasztalt fanfictionírók hoztak létre a kezdők segítségéért. Itt a saját tapasztalataikról mesélnek, ötleteket adnak a karakterek megalkotásához (például leírják, hogy milyennek kell lennie egy jó antihősnak), vagy feladatokat találnak ki a kezdő íróknak. Ezekhez a bejegyzésekhez minden csoporttag hozzászólhat, írhat hozzájuk kiegészítést, ellenvéleményt, vagy megoszthatja a saját tapasztalatait. A fentebb idézett tanulmányból kiderül, hogy a megkérdezett fanfictionírók szerint ezek a csoportok sokat segítettek nekik, és gyakran használják őket, ha inspirációra van szükségük.

A tudományosan legkevésbé vizsgálható színtere a megosztott mentorálásnak a privát üzenetekben lelhető föl. A sok fanfiction-oldalon van lehetőség személyes üzenetet írni a szerzőnek, és abban véleményezni a művét. Ezenkívül gyakorlatilag minden oldalon lehetőség van az e-mail-cím, telefonszám vagy valamilyen közösségimédia-profil meg-

⁸ *Uo.*, 56.

⁹ *Uo.*, 57.

¹⁰ *Uo.*, 101.

¹¹ *Uo.*, 43.

¹² *Uo.*, 97.

¹³ *Uo.*, 40.

osztására, így az olvasó személyes kapcsolatba kerülhet az írókkal. Akárcsak a megszokott értelemben vett íróknak, számos fanfictionírónak van külön „munkaügyi” elérhetősége (például az írói álnévvel készített maillcíme vagy a művei számára fenntartott közösségi oldala), ez egyrészt a magánszférája védelmére szolgál, másrészt megkönnyíti az olvasók üzeneteinek a számontartását.

4. A különböző fanfiction-oldalak

A fanfiction térhódításában kulcsszerepe van azoknak az oldalaknak, amelyek ezek közlésére jöttek létre. Napjainkban már beláthatatlanul sok ilyen van, számuk (és a rajtuk közzétett írások száma) napról napra nő. A University of California hallgatóinak kutatásából kitűnik, hogy amíg a fanfiction.net (azaz *egyetlen* fanfiction-oldal) írói 2013-ban havonta átlagosan 80.000 új történetet tettek közzé, ugyanebben az évben az Egyesült Államokban csupán havi 3600 könyv jelent meg (a magánkiadásokat is beleszámolva).¹⁴ Ez szépen illusztrálja a fanfictionök népszerűségét és gyors számbeli növekedését. Mára már annyi hivatalos fanfictionközlő fórum jött létre, hogy lehetetlen lenne az összesről írni, így a teljesség igénye nélkül csupán hármat emelek ki: a nemzetközi szinten működő Wattpad-et, az Archive of Our Own-t (AO3), illetve a kizárólag magyar nyelvű Merengőt.

4.1 Wattpad

Főleg a legfiatalabbak (a tizenévesek) körében népszerű fanfiction-oldal (felhasználóinak 90%-a az Y és Z generáció tagjai közül kerül ki). 2006-ban, Torontóban (az ún. Project Gutenberg keretein belül) indította Ivan Yuen és Allen Lau,¹⁵ mára az oldal hivatalos adatai szerint több mint 95 millió felhasználója van, akik havonta összesen 23 milliárd percet töltenek el az rajta.¹⁶ Kezdetben weboldalként működött, de az okostelefonok és táblagépek elterjedésével megjelent a Wattpad-applikáció is. Emiatt, bár régebben bizonyos funkciói (főleg a művek keresése és elolvasása) használhatóak voltak regisztráció nélkül is, ma már kötelező felhasználói profilt létrehozni. A profil létrehozható saját néven vagy álnéven, a profilon belül pedig különböző személyes adatok is megoszthatóak – pl. érdeklődési kör, magánéleti információk, rövid bemutatkozószöveg –, valamint lehetőséget ad írások feltöltésére és véleményezésére. Ezekon kívül a Wattpad

¹⁴ Abigail de KOSNIK – Laurent el GHAOUI – Vera CUNTZ-LENG – Andrew GODBEHERE – Andrea HORBINSKI – Adam HUTZ – Renée PASTEL – Vu PHAM, *Watching, creating, and archiving: Observations on the quantity and temporality of fanfiction productivity in online fan fiction archives*, *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 21/1 (2015. január), 145–164.

¹⁵ GLÓZER Rita – TORBÓ Annamária – GEISZ Barbara, *YOUNG ADULT–Rajongói tartalmak és amatőr irodalom a közösségi médiában*, *Literatura*, XLV évf. (2019. január), 59.

¹⁶ Web. 2021. december 11. <https://company.wattpad.com/>

más, a fontos közösségimédia-oldalokhoz (Facebook, Instagram) hasonló vonásokkal is rendelkezik. Jelen van a követés funkció, a feltöltött műhöz borírókép csatolható (ezzel erősítve a vizuális jelleget), lehetőség van saját könyvtár létrehozására (ide lehet menteni a kedvenc wappades könyveket, minden felhasználó csak a sajátját tudja megnézni), illetve olvasólistát is létre lehet hozni (ez ugyanúgy működik, mint a könyvtár, azzal a különbséggel, hogy a profilkattintva bárki megnézheti, így használható például más írók műveinek népszerűsítésére is).¹⁷ Az oldalon való keresés egyszerű: a keresőben ki kell választani a kategóriát, majd ezen belül a hashtaget, amelyek a történetet jellemzik, például: szerelem, roxford, PUF (Pál utcai fiúk), bromance stb. Az oldal nemzetközi, ezért az angol nyelvű írások vannak túlsúlyban, de több mint 50 más nyelven is megjelentek rajta írások. Hagyományos éves írói versenyén, a Watty Awards-on 35 ország nagyjából 300.000 írója vesz részt.¹⁸ Nemcsak fanfiction-oldalként funkcionál, saját történetek feltöltésére is lehetőséget ad. Eredeti célja könyvek digitalizálása és az irodalom népszerűsítése volt, innen vált a fanfictionök és saját művek online fellegvárává. Annak, hogy nem csupán az amatőr szárnypróbálgatások színtere, ékes bizonyítéka a tény, hogy olyan ismert írók, mint Margaret Atwood és Paulo Coelho is jelen vannak az oldalon.¹⁹ (Az előbbivel együttműködésben 2012-ben a Wappad versíró versenyt is hirdetett.)²⁰ A 2021 óta a Naver Corporation tulajdonában levő oldal nagy hangsúlyt fektet szerzői számára papírformában való kiadási lehetőségek keresésére, a kapcsolat kiépítésére az írók és a kiadók között. Wappades fanfictionként induló sikerkönyv például Anna Todd *After* (Azután) című regénye, ami eredetileg Harry Styles (a híres fiúbanda, a One Direction egykori éneke) és a főiskolás Tessa románcát mutatta be.²¹ Bár elsőre abszurdnak tűnhet egy fanfictionból lett bestsellerregény gondolata, érdemes megemlíteni, hogy a híres-hírhedt *A szürke ötven árnyalata* is fanfictionként kezdte (Stephenie Meyer *Alkonyat* című könyvéhez készült).²²

4.2 Archive of Our Own

Az Archive of Our Own-t, vagy felhasználói számára már csak AO3-t 2008-ban hozta létre az Organization for Transformative Works nonprofit szervezet. A szervezet 2007-ben alakult, kifejezetten azzal a céllal, hogy a rajongói írások közlésének teret biztosítson. További célja volt, hogy olyan oldalt hozzon létre, ami a szerzők közreműködésével

¹⁷ GLÓZER – TORBÓ – GEISZ, *Young adult*, 60.

¹⁸ Frederico PIANZOLA – Simone REBORA, *Wappad as a resource for literary studies. Quantitative and qualitative examples of the importance of digital social reading and readers' comments in the margins*, PLoS One, 15(1), 2020. Web. 2021. 12. 12. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6961871/>

¹⁹ GLÓZER – TORBÓ – GEISZ, *Young adult*, 60.

²⁰ Natalie SAMSON, *Wappad teams up with Margaret Atwood to launch Atty Awards for international poetry* (2012), Quill&Quire. Web. 2021. decemben 11. <https://quillandquiere.com/digital-publishing-and-technology/2012/08/02/wappad-teams-up-with-margaret-atwood-to-launch-atty-awards-for-international-poetry/>

²¹ GLÓZER – TORBÓ – GEISZ, *Young adult*, 61.

²² *Uo.*, 54.

alakul és bővül, reklámok helyett pedig adományokból tartja fenn magát. A név Virginia Woolf *A Room of One's Own* című esszéjéből származik,²³ finoman utalva rá, hogy a fanfictioníróknak (Woolf korának nőihez hasonlóan) egyelőre nincsenek lehetőségeik vagy társadalmi presztízsük, ezért publikációs teret biztosít számukra, s megőrzi – „archiválja” – őket. 2020 decemberében (saját közlésük szerint) több mint 3 millió regisztrált felhasználója volt, 2020. december 31-én érte ez a 7 millió rajongói alkotást.²⁴ Az oldal legfontosabb jellegzetessége a fejlett keresési és szűrési rendszere. A fanfictionök első körben az alapjukat képező mű szerint vannak kategorizálva (Könyvek & Irodalom, Hírességek & Valós emberek, Zene & Zenekarok, Színdarabok, Videójátékok, Anime & Manga, Rajzfilmek & Képregények, Filmek, Más médiatartalmak, TV műsorok és besorolatlan fandomok). Ezeken belül ki lehet választani a fandomot (ábécérendbe szedve lehet megtalálni őket). A fandom kiválasztása után megjelennek a fanfictionök (alapbeállításban a frissítések sorrendjében, a legfrissebbek vannak legelöl, de ezt át lehet állítani a szerző, a cím, a posztolás dátuma, hossza, a megnyitások, a lájkok, a kommentek vagy a könyvjelzők száma szerinti rangsorolásra is), a kategóriák, illetve a szűrési lehetőségek. Ki lehet választani a fanfiction besorolását (rating: tinédzsereknek/felnőtteknek szóló, bárki számára élvezhető, érett vagy explicit – az utóbbi kettő a szexualitás vagy az erőszak kiskorúak számára potenciálisan káros mértékben részletes leírását jelenti). Kiválasztható, hogy milyen figyelmeztetésekkel (warnings) ellátott fanfictionök nyithatók meg. Erre azért van szükség, hogy valamennyi olvasó tisztában legyen vele, ha egy fanfiction megrázó dolgokat tartalmaz: idetartozik az erőszak részletes leírása, fontos szereplők halála, a szexuális erőszak vagy a kiskorúak közötti szexuális kapcsolat, az alkohol- és kábítószerfogyasztás bemutatása. A szerző dönthet úgy, hogy semmilyen figyelmeztetést nem használ. Kiválasztható a kategória (categories – ez a romantikus kapcsolat típusára vonatkozik: férfi–nő párosítás, férfi–férfi párosítás, nő–nő párosítás, többféle párosítás jelenléte, illetve romantikus kapcsolat nélküli fanfiction), valamint a szereplők, akiket szeretnénk, ha jelen lennének a fanfictionben (characters), illetve a köztük levő kapcsolatokat (relationships: milyen párosításról szeretnénk olvasni). A további címkék (additional tags) kategóriából kiválaszthatjuk, hogy milyen típusú történet érdekel (fluff – könnyed, romantikus, humor, dráma, romantikus kapcsolat létrejöttét bemutató, alternatív univerzumban játszódó, barátság kialakulását bemutató, szorongásról szóló vagy hurt/comfort – amikor az egyik szereplő vigasztalja a másikat – ez utóbbi, bármilyen különös besorolásnak tűnjön is, csak a *Harry Potter* fandomon belül 13.758 írást foglal magába). Az additional tags kategóriában találhatóak a más fandomspecifikus besorolások is (például a *Harry Potter*nél a Tekergők, *A Gyűrűk Uránál* a Harmadkor vagy a gyűrűháború történetei, vagy a *Büszkeség és balítélet*nél az úgynevezett modern setting – jelenbe

²³ Elizabeth MINKEL, *The online free speech debate is raging in fan fiction, too*, The Verge, 2018. Web. 2021. 12. 11. <https://web.archive.org/web/20181108201018/https://www.theverge.com/2018/11/8/18072622/fanfic-ao3-free-speech-censorship-fandom>

²⁴ Web. 2021. 12. 11. <https://www.transformativeworks.org/the-archive-of-our-own-reaches-seven-million-fanworks/>

átültetett – kategória). Ugyanerre a 7 kategóriára van exclude (kizárás) opció is, itt azokat lehet bejelölni, amelyekről semmiképp sem szeretnénk olvasni. Az egyéb opcióknál ki lehet választani, hogy mutassa-e a crossovereket (ezek olyan rajongói írások, amelyek több különböző fandom szereplőit/történeit kombinálják), hogy csak a befejezett, csak a befejezetlen vagy mindkét fajta fanfictionöket megjelenítse (ez a besorolás a többfejezetes művekre vonatkozik, az olvasó csak az írók által már feltöltött részeket láthatja, a *befejezetlen* gombra kattintva értelemszerűen nem lehet belekukucskálni, mit ír abban a pillanatban a kedvenc írónk). Ezenkívül be lehet állítani, hogy milyen hosszúságú írásokra vagyunk kíváncsiak (itt meg kell adni egy minimális és/vagy egy maximális szószámot), illetve azt, hogy milyen datálásúakra (itt két dátumot lehet megadni, és az ezek között megjelent fanfictionöket fogja mutatni). Hála ennek a nagyon alapos keresőmechanizmusnak, az AO3 népszerűsége egyre nő, hiszen szinte garantáltan pozitív olvasmányélményt tud biztosítani. Az oldalon nem csak a fandomokon belül lehet szűrni, így ha az olvasó kiválasztja, hogy milyen típusú műveket szeretne olvasni (például bárki számára élvezhető, mindenfajta megrázó dologtól mentes, könnyed, romantikus, humoros írásokat, amelyek 1000 szónál nem hosszabbak), akkor az összes ilyen megjelenik, és hetekre vagy akár hónapokra elegendő, az elvárásainak jó eséllyel megfelelő történetet talál.

4.3 Merengő

A Merengő a legnagyobb és legismertebb, kizárólag magyar nyelvű fanfiction-oldal. Amint azt a nevéből is sejthetjük, eredetileg a Harry Potter rajongókat célozta meg. Az oldalon közölt adatok szerint 25.052 regisztrált felhasználója van, de mivel a fontos funkciók regisztráció nélkül is használhatóak, valószínűleg ennél jóval több a rendszeres olvasója. 2021 végén 18.095 történet volt olvasható rajta, ez a szám azóta értelemszerűen nőtt. Bár hivatalosan fanfiction-oldalként jött létre, több ezer önálló írás is megtalálható rajta. Tekintetbe véve, hogy a fanfictionök és a crossoverek együttes száma 10.917, elmondható, hogy ez egy viszonylag magas arány. A Wattpadhez hasonlóan a Merengőnek is van saját éves irodalmi pályázata, a Kívánság Üst, ezt hagyományosan a karácsonyi időszakra szokták időzíteni. A kihívás egyfajta írói Mikulás-játék: minden jelentkező leírja, hogy mi a kívánsága, azaz milyen történetet szeretne olvasni. Például: „A jövőben járunk, az önvezető autók, drónok és mesterséges intelligencia korában. Főhősünk autóbalesetet szenved a szuper járgányában, és nem emlékszik az elmúlt időszakra (órák/napok/hetek – mindegy), amikor a sofőrülésen magához tér a szétroncsolódott kocsiban. Az enyhe sérülések még a kisebb gondja, ugyanis az autó lezárta önmagát és nem hajlandó kiengedni főhősünket. Sőt, az autóban lévő beszélő mesterséges intelligencia azt sem árulja el, hogy védelmi vagy őrizeti szándékkal tartja-e ott, esetleg teljesen más okból. Talán

meghibásodott az ütközéstől? A hátsó ülésen alvó/ájult másik utas észrevétele pedig végképp nem segíti az események kibogozását. Egy kamaradarab-szerű (egy helyszínes) sztorit olvasnék szívesen, a megvalósítást az íróra bízom.”²⁵ A jelentkezési határidő lejárta után minden jelentkező megkapja valaki más kívánságát, és meg kell írnia hozzá a történetet. A történeteket az adventi időszakban közlik, álnéven, így a játékosok karácsonyig tudnak találgatni, hogy ki teljesítette a kívánságukat. Az oldal nemcsak az írókat kreativitását serkenti, hanem az olvasókat is kritikaírásra buzdítja: a Kívánság Üst pályázathoz hagyományosan az Olvasói Kihívás társul, amely során az olvasóknak a jutalomért cserébe tíz, a pályázatra íródott művet kell elolvasni, azokhoz pedig kritikát írni. Ezzel a gyakorlattal az adminok támogatják a fentebb részletezett megosztott mentorálást. Nonprofit szervezet lévén sokkal szerényebb módon tudják népszerűsíteni az írókat, mint a Wattpad üzemeltetői, így ez is egy jó lehetőség a nagyobb olvasóközönség bevonására és a már meglévő tagok aktivizálására. Az oldalnál egészen 2021-ig jól működött a Google-alapú keresés – romantikus történetek esetén például csak be kellett írni a Google-ba a párosítást, és egyből megnyitható lett a keresett kategória –, a 2021. évi LXXIX. törvény („a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek érdekében egyes törvények módosításáról”) bevezetése óta viszont a keresés nehezebbé vált. Először a főoldalra belépve el kell fogadni, hogy annak tudatában látogatjuk az oldalt, hogy ott a törvény hatáskörébe tartozó tartalmakkal is találkozhatunk, és nagykorúként saját felelősségre, kiskorúként pedig szülői beleegyezéssel lépünk tovább a történetekre. Ezután manuális úton kell folytatni a keresést, amit – bár az AO3-nél kevésbé részletes, de – hatékony és könnyen használható mechanizmusok segítenek elő (először ki kell választani, hogy eredeti vagy rajongói írásokat szeretnénk-e olvasni, ezen belül megjelennek a kategóriák, majd a fandomok stb.) Fontos megjegyezni, hogy az oldal már a törvény bevezetése előtt minden történetnél jelezte a korhatárt, illetve az AO3-hez hasonlóan itt is jelen voltak figyelmeztetések többek között a durva nyelvezetre, az erotikus tartalomra, a homoszexuális kapcsolat ábrázolására, illetve a felkavaró tartalomra. Összességében elmondható, hogy a Merengő a legnagyobb, kizárólag magyar olvasóknak szóló fanfiction-oldal, amely sikeresen fogja össze a magyar olvasóközösséget, és komoly moderátori gyakorlatának hála – minden felkerülő művet és kritikát átnéznek – évek óta magas színvonalú fanfictionöknak biztosít teret.

²⁵ Kívánság Üst – Ha megérjük a hajnalt. Merengő, 2021. Web. 2021. 12. 11. <https://merengo.hu/viewstory.php?sid=147399>

5. Fanfictiontípusok bemutatása egy magyar fandomon keresztül

Az valószínűleg magától értetődő, hogy bármilyen médiatartalomhoz lehet fanfictiont írni. A médiatartalmak mellett alaptémát jelent a közéleti személyiségek (színészek, énekesek, politikusok) elképzelt élete, illetve leggyakrabban az egyes szám első személyű narrátor romantikus kapcsolata velük (gondolhatunk itt például a Wattpadnél már említett Anna Todd-regényre). Ennek ellenére a legtöbben elsősorban kortárs műveket/személyiségeket asszociálnak a fanfiction fogalmával. Ennek a tévhitnek a megcáfolása végett a következőkben bemutatok egy népszerű magyar fandomot, majd ezen belül a népszerűbb fanfictiontípusokat, amelyek alapja egy klasszikus regény és kötelező olvasmány: *A Pál utcai fiúk*. A Merengőn 2021 végéig 55 írás volt megtalálható a témában, az első *Pál utcai fiúk*-fanfic 2015-ben került fel, azaz még a Dész László, Geszti Péter és Grecsó Krisztián által jegyzett musical bemutatója előtt. Fontos azonban megjegyezni, hogy az 55 fanfictionból csupán 9 íródott a musical bemutatója előtt (2015-ben 7 jelent meg, ebből 5 ugyanannak az írónőnek az alkotása, 2016-ban, a premier előtt pedig 2, egy másik írónőtől). 2018-ban, amikor már hatalmas rajongás övezte a musicalt, ugrott meg jelentősen a fanfickek száma, ekkor már jóval több író gyártott tartalmat a témában. Látható tehát, hogy a musicalt övező rajongás hatott a fanfictionirodalomra is, fontos megjegyezni azonban, hogy ebből az időszakból is sok az olyan írás, ami egyértelműen a könyvet veszi alapul, és nem a musicalt. Feltételezhető, hogy a musical megnézése először a könyv elolvasására motivált, és csak azután buzdított fanfictionök írására, rácsafolva arra a vélekedésre, hogy a klasszikus művek átdolgozása (a popkultúrába történő új-rabeemelés mellett) azt eredményezi, hogy az eredetit senki sem olvassa el. A Wattpaden jelenleg 178 *Pál utcai fiúk*-történet érhető el a puf hashtag alatt (a fandom népszerűsége abból is látható, hogy saját rövidítést kapott). Itt a feltöltés dátuma kevésbé egyértelműen meghatározható, így az oldal vizuális anyagain, azaz a történetekhez feltöltött borítóképeken keresztül igyekeztem megfigyelni, mennyire hatott a musical a rajongói írások megjelenésére. Úgy tűnik, nagymértékben, a borítóképek jelentős részén jelennek meg fényképek a musicalből, illetve a színészekről, gyakran szerkesztve (például az ismert szereplő mellé bevágva egy képet a saját szereplőről). A fanfictionök reprezentatív hányada könnyed, romantikus jellegű, de ez korántsem fandomspecifikus vonás. Aragon és Davis kutatásuk során a Harry Potter fandomot vizsgálva is hasonló következtetésre jutottak: „A *Romantika* kategóriában több történet lelhető föl, mint bármelyik másikban, a western műfajában pedig a legkevesebb. A legnépszerűbb kombináció a műfajok között a humor/romantika, ez a 400 lehetséges kombinációból 7%-át teszi ki az összes *Harry Potter*-történetnek.”²⁶ A következőkben néhány népszerű fanfictiontípust fogok ismertetni.

²⁶ ARAGON – DAVIS, *Writers in the Secret Garden*, 87.

5.1 Saját szereplő / könyv szereplője

Ebben a típusban az író egy teljesen új karaktert alkot meg, a történet az ő románcát mutatja be az egyik regényszereplővel. Ilyen például a *Júlia a Pál utcában* című történet.²⁷ Júlia egy 21. századi lány, aki rejtélyes módon belecsöppen *A Pál utcai fiúk*ba. Bokával szinte első látásra egymásba szeretnek, a lány részt vesz a történet összes fontos eseményében (beoson a többiekkel a Fűvészkertbe, harcol a háborúban, és ott van Nemecek halálos ágyánál). Végül kiderül, hogy az egészet csak álmodta (ez is tipikus fanfictionös megoldás), de a saját világába visszatérve találkozik egy fiúval, aki pont olyan, mint ál-mában Boka volt. A típuson belül népszerűek még az olyan fanfictionök, amelyekben valamelyik fiú kitalált húga/nővére kerül be a Pál utcaiak közé.

5.2 Reader / szereplő fanfictionök

Jellegzetességük, hogy egyes szám második személyben íródnak, azt az illúziót keltve, hogy az olvasó a főszereplő, és ő esik szerelembe valamelyik fiúval. A szövegben a főszereplő neve helyett sok író a T/N (teljes név) és a K/N (keresztnév) formulákat használja, így az olvasó kedve szerint odaképzelteti a saját nevét. Jó példa erre a fanfictiontípusra *A húgom egy vörösinges*²⁸ című watter írás. A történet főszereplője az olvasó, aki Boka húga. A bonyodalom akkor kezdődik, amikor a főszereplő beleszeret Áts Feribe. Zajlik a háború a grundért, a főszereplőnek pedig választania kell a testvére iránti lojalitás és a szerelem között. Végül, bár az ő segítségével nyernek a vörösingesek, Bokával is sikerül rendeznie a viszonyát, így teljes a happy end.

5.3 Szereplő / szereplő

Ez a fanfictiontípus két szereplő románcát mutatja be. *A Pál utcai fiúk* esetében – mivel csak két női szereplő van, akiből az egyik Nemecek édesanyja, az ő romantikus viszonyai pedig a tizenéves fanfictioníró korosztály számára értelemszerűen kevésbé érdekesek – Mari (Gerébék cselédje) és az egyik fiú szerelmét beszélik el (például *A Boka fiú esete a cseléd Marival* című merengős írásban,²⁹ amely Boka János és a cselédlány közötti szerelemről szól, és azt a témát feszegeti, hogy mekkora áldozatot képes meghozni egy polgári fiú egy cselédlány szerelméért, illetve fel tud-e lépni a lány érdekében akkor is, ha ez végleges szakítást jelent barátjával, Gerébbel). A férfiszereplők túlnyomó többsége miatt *A Pál utcai fiúk* fandomban népszerűek a slash írások. A slash elnevezés a két

²⁷ Kovacs_Eszter_Apolka, *Júlia a Pál Utcában*. Web. 2021. 12. 12. <https://www.wattpad.com/story/129182560-j%C3%BAAlia-a-p%C3%A1l-utc%C3%A1ban>

²⁸ KittiCarTheAULover, *A húgom egy Vörösinges*. Web. 2021. 12. 12.

<https://www.wattpad.com/story/258650074-a-h%C3%BAgom-egy-v%C3%B6r%C3%B6singes-p-u-f-au-befejezett>

²⁹ Cicelle, *A Boka fiú esete a cseléd Marival*. Web. 2021. 12. 12. <https://merengo.hu/viewstory.php?sid=128790&chapter=1>

szereplő nevét elválasztó /-jelből ered³⁰ (bizonyára észrevették, hogy a típusok megnevezése során is ezt a jelet használtam, ha párosításról volt szó), és két férfi szereplő szerelmi történetét bemutató fanfictionre utal (két női szereplő szerelmi története a femslash kifejezést használják). A népszerű párosoknak saját shipneve is kialakult (az angol ship name magyarosítása arra a gyakorlatra utal, amikor a páros két tagjának neveit összekeverve egy jól hangzó „közös nevet” adunk nekik): például a Boka János / Áts Feri párosítás shipneve BokÁts, a Barabás / Kolnay párosé Bolnay, Csele / Csónakos párosát a fanok Cselnakosnak nevezik, a Boka / Geréb párost a rajongóik pedig csak Borébként emlegetik. A shipnevek minden fandomban megtalálhatóak (a *Harry Potter* fanficekben például Draco Malfoy / Hermione Granger = Dramione), de a híres sztárpárokknak is van (Brad Pitt / Angelina Jolie = Brangelina). A Z generáció körében elterjedt a baráti társaságban levő pároknak is shipnevet kitalálni. *A Pál utcai fiúk* fandom egyik fontos shipje a Boka / Geréb páros, amelyről az ellentétek vonzzák egymást elv alapján rengeteg fanfiction született (például a *Szerelem a Pál utcában*,³¹ ami arról szól, hogy Nemecek halála után Boka magába zárkózik, és évekkel később Geréb segítségével találja meg újra a lehetőséget a boldogságra. Geréb életöröme és játékosága lassan feloldja Boka zárkózott szomorúságát, és a két fiú között előbb barátság, majd szerelem születik). Barabás és Kolnay állandó veszekedései is rengeteg fanfictioníróat ihlettek meg, így született a wattpades *Olyan fiúk*³² című fanfic, amelyben a Pál utcaiak osztálykiránduláson vannak, Barabás és Kolnay az állandó veszekedések közben pedig rájönnek, hogy mindketten „olyan fiúk”, és évek óta szeretik egymást. Mindezekon kívül Wattpaden *A Pál utcai fiúk* nagyjából bármelyik két szereplőjének a párosításával találunk fanfictionöket.

5.4 AU

Az AU az angol alternate universe (alternatív univerzum) kifejezésből ered. A lényege, hogy a már ismert szereplőket, esetenként történeteket egy másik világba helyezzük át. Jó példa erre a merengős *Hát ez is gyémánt?* című fanfiction, ami a 21. században játszódik. A fiúk már felnőttek és eltávolodtak egymástól, ám Csele nővére mindegyiküket meghívja az esküvőjére. A Pál utcaiak hamar rájönnek, hogy nem tudnak olyan felszabadultak lenni, mint régen, ezért kitalálják, hogy játszani fognak: mindenki kiteszi a telefonját az asztalra, és valamennyi bejövő üzenetet kötelesek hangosan felolvasni, a hívásokat pedig ki kell hangosítaniuk.³³ Természetesen hamar kiderül, hogy mindenkinek van titkolnivalója. A kérdés csak az, hogy vissza tudnak-e találni a gyerekkori

³⁰ J. R. THORPE, *5 Things You Should Know About Slash Fiction*, Bustle, 2015. november 17.

³¹ Carol Souya, *Szerelem a Pál utcában*. Merengő. Web. 2021. 12. 12. <https://merengo.hu/viewstory.php?sid=132034&warning=4>

³² kissjazmi, *Olyan fiúk*. Wattpad. Web. 2021. 12. 12. <https://www.wattpad.com/story/237116440-olyan-fi%C3%BAk-puf>

³³ Az ötlet alapjául valószínűsíthetően Paolo Genovese 2016-os filmje, a *Perfetti stranieri* (Teljesen idegenek) szolgált.

önmagukhoz, tudnak-e újra őszinték lenni egymással és jól szórakozni együtt.³⁴ Hogy egyértelmű legyen, hogy nem csak vidám fanfictionök vannak, a következőkben egy kifejezetten megrázó AU-fanficről ejtek pár szót. A wattpades *Üveghegy* alaphelyeztette, hogy Boka János elvesztette az emlékeit. Tud róla, hogy túlélte egy vonatbalesetet, amelyben a szülei meghaltak, de nem emlékszik semmire a gyerekkorából vagy a régi barátairól. Nemecsek viszont mindent tud a fiú múltjáról (hiszen gyerekkoruk óta legjobb barátok, csak Boka őt is elfelejtette), igyekszik újra a barátja lenni és segíteni neki. Boka szép lassan visszaemlékszik a teljes tragédiára: a Pál utcaiakkal utazott a vonaton, amit az édesapja vezetett, de balesetet szenvedtek, és rajta kívül az összes fiú meghalt. A tragédia megrázóan részletes leírását és a lelki trauma lassú feldolgozási folyamatát olvasva egyértelműen megállapíthatjuk: a Wattpad *Pál utcai fiúk* fanficjei sem mind rózsaszín, romantikus ujjgyakorlatok.

5.5 Egyéb érdekes típusok

A *Pál utcai fiúk* fandomban népszerűek a könnyed szórakoztatás céljából írott művek. Ilyenek például a horoszkópok,³⁵ amelyekben az olvasóról a csillagjegye alapján derülnek ki dolgok. Például: „Ki lenne a legjobb barátod *A Pál utcai fiúkból*?” Ezután minden csillagjegyhez társítanak egy szereplőt, néha rövid magyarázattal kiegészítve. Egy másik, ehhez hasonló műfaj a preferencés (erre nincs elterjedt magyar megnevezés), aminek az a lényege, hogy adott egy alapszituáció (például: Amit szerettek együtt csinálni), és több szereplő is fel van sorolva. Ezek közül ki kell választani, hogy melyikükre vagyunk kíváncsiak, utána pedig el lehet olvasni az alapszituációnak a szereplő jelleméhez igazított változatát. (A fentebb felvázolt alaphelyzetben például Nemeceket választva ezt olvashatjuk: „Mindketten bolondultok a könyvekért, ezért sokszor csak kézenfogva ücsörögtök egy kávézóban, otthon vagy a könyvtárban, és regényeket bújtok vagy verseket olvastok fel egymásnak.”)³⁶ Egy másik népszerű gyakorlat az adventi kalendárium írása (ami értelemszerűen a karácsonyi időszakban jellemző). A szerző minden nap posztol egy rövidke karácsonyi írást. Ezek időnként egy folytatásos történet részei, de jellemzően csak lazán vagy egyáltalán nem összefüggő sztorik, amelyeket csupán karácsonyi témájuk köt össze. Az egyik wattpades szerző (Selly BlackBird) például 2019 óta minden évben készít egy adventi kalendáriumot. Ezek lazán összefüggő rövid írásokból állnak, jellemzően könnyed, vidám, romantikus hangvételű történetek, amelyek középpontjában mindig más páros áll.

A puf-rajongók változatos műfajokban, műnemekben alkotnak, relatíve kicsi – gyakorlatilag teljes egészében magyar fiatalokból álló – közösségük kedvelt témáinak és

³⁴ Odette, *Hát ez is gyémánt?* Merengő. Web. 2021. 12. 12. <https://merengo.hu/browse.php?type=categories&catid=375&andoszka222>, *Horoszkóp /Pál utcai fiúk/*. Wattpad. Web. 2021. 12. 12. <https://www.wattpad.com/story/206991174-horoszk%C3%B3p-p%C3%A1l-utcai-fi%C3%BAk>

³⁶ FoxWithWings, *PUFpreferencés* (hetedik rész). Wattpad. Web. 2021. 12. 12. <https://www.wattpad.com/story/146882964-puf-preferences>

fanfictiontípusainak megfigyelésével azonban képet alkothatunk a hatalmas, kontinenseken átívelő fandomok (*Harry Potter*, *Marvel*, *Jane Austen* stb.) szemléletéről is.

6. Következtetések

A fanfiction az idők során észrevétlenül átszötte az életünket. Vergilius *Aeneis*től a többmillió online fanfiction-közösség létrejöttéig persze rengeteg dolog megváltozott, de az alkotások alapja ugyanaz: a rajongás, szeretet vagy tisztelet egy már létező mű iránt és az ember önkifejezési vágya: úgy alakítani át egy művet, ami közel áll hozzánk, hogy teljesen a magunkénak érezhessük, hozzáadni a már létezőhöz azért, hogy valami önmagához még közelebb állót kapjunk. A fanfiction-oldalak megjelenése fórumot adott a szöveguniverzumok számára, ezzel párhuzamosan összetartó rajongói közösségek épültek ki. Az elmúlt két évtizedben az online fanfictionöknek saját típusai, műfajai, hagyományai jöttek létre, és megjelent a fanfiction-közösségekre jellemző megosztott mentoralás módszere. A fanfiction talán legnagyobb előnye a hagyományos irodalommal szemben az, hogy valóban mindenkié tud maradni: mindössze internethozzáférés szükséges hozzá, és végtelen számú fanfictiont olvashatunk, írhatunk, véleményezhetünk. Ahogy Francesca Coppa idézi Henry Jenkinst: „A fanfiction a kultúra megoldása arra, hogy helyrehozza a károkat egy olyan rendszerben, amelyben a kortárs mitológiák a vállalatok kezében vannak az embereké helyett.”³⁷

³⁷ COPPA, *The fanfiction reader. Folk tales for the digital age*, 6.

Nemes Z. Márió

Utazás előtt mindig végrendeletet írtak a 18. században

Nemes Z. Márió

Most nem utazom, és nincs végrendeletem se.

Nem tudom melyik állapot
szól a bizalomról, melyik nem.

Ezek a jegyzeteim:

Apa = erőszak (kifelé)

Anya = erőszak (befelé)

Én = Apa + Anya

Most azon töprengek, hogy akkor ez most nulla,
vagy mégis jobb, ha elutazom.

Állítólag a tubákosszelencét gondosan
tisztították a 18. századi utazók.

Az amúgy nem világos, hogy ez miért
utazói erény.

Valahogy meg kell ölni az időt.
Mármint *konkrétan*.

Gonosz malom

Mit akar a gonosz malom? Disznóbőrbe tölti a Napot és a többi csillagot. Az égitestek boldogok, szeretik a bőrruhát, mutogatják fűnek-fának, azok meg csak bámulják lentről, miféle bendő emészti világukat ég helyett, miközben három kis malac az erdőben találkozik a dark ambienttel. A gonosz malom meg csak darál, mintha nem lenne holnap, mintha a bendőben visszafelé telne az idő, amikor a messze földön híres Nyárádon, a nagy vízmerítő gödör mellett mély álmomban hevert egy nagy boly witchetty-pondró közelében egy öregember az élet kezdetén. Egy éjjel, miközben az öregember jobb karjára dőlve aludt, valami kipottyant a hónaljából, olyanforma valami, mint egy witchetty-pondró. A földre pottyant, emberré változott, és szaporán nőni kezdett. Mire megjött a reggel, fölnezt az öregember, és álmétkodva megpillantotta az elsőszülött fiát. Álmétkodva nézték az égitestek a pondró-embert, vajon tud-e táncolni? És a pondró-ember tudott! Ahogy a gonosz malom egyre csak darálta az időt visszafelé, úgy táncolt a pondró-ember háttal az ősapjának, a három kismalac meg utánozta a mozdulatait, ahogy bőrbe borult a világ. Mert a dark ambient szerette a darálást, az ősapa-bendő pedig csak tágult, amíg az utánczás felemésztette az égitesteket, hogy egyetlen hónalj maradjon csak a gonosz malom dicséretére.

Ferencz–Nagy Zoltán

Szent és profán – tehénnel

Ferencz–Nagy Zoltán

Havasi csordaként kezdtük,
tudtuk, mi a gótika,
mohafreskók
s sziklaívek,
tömjéngőzű
hajnali csorgók.

Mi tapodtuk ki az utat,
mi ganyéztuk be a mezőt,
belőlünk nőtt ki fű,
az a sárga havasi,
a túskebokrot mi irtottuk,
s szarvainkkal medvét öltünk.

Ki érdemli meg a csontom,
Velős belét ki mártja ki?
Lám, a völgyben fejsze vár,
s tálba csurog a vérem,
csontos kölykök szopogatják
ujjukról a zamatom.

Méteridő¹

Hangyahagyottak lesznek a fák,
kérjük porhany a dérben.
Ágaik imbolya reccsen,
Cseng a szilánk;

majd hehegéssel kel fel a szél.
Tél ez az itt, s tél ez a most is,
Méteridőnként terjed a hó.

¹ A téridő koordinátarendszere / emészthetőbb keretbe szervezi / a percekkel s szekundumokkal ab- / sztrahált időt.
A méter így az ó- / ralapra húzható, s öregszik az, / minek pozíciója nem stabil.

Protou¹

Tanítvány: Hallottam a hangját a kakasülőn. Hallom a fordulóban. Nem azt, ahogy beszél, hanem, amit csinál, épp azon gondolkodtam: arra figyel-e, amint végez, vagy úgy figyel, mint én, hallgatózón – míg a széktámla nyikorog és a papír sercen – ki mozog a túloldalon?

Mi az, ami el fog tűnni a sötétben?

Mester: Nem tudom, ahogyan azt sem, mennyire lesz befejezett, egész.

Tanítvány: Olyan lesz vajon, mint a lépteink zaja felforgatva az éjjeli avart, amely mézszínű, sötét és illatos, vagy a halottakra hasonlít majd jobban – és szolgál nekik ablakul ...

Mester: Ott van, amit ismersz és mégsem az.

Tanítvány: ... délibábként konokul?
*(félre) Mozdulok, mint a száraz falevelek,
ifjú hajtásként a boltívekre szökő tekintettel ...*

Mester: Mi az, ami el fog tűnni a sötétben?

¹ **protou** πρώτου gör jelentése: az elsőnek, „Eljövénék azért a vitézek és megtörék az elsőnek lábszárait” (Jn 19,32); „És az előbbi fenevadnak minden hatalmasságát cselekszi ő előtte” (Jel 13,12), Károli Gáspár fordítása

Minden – mondom majd ki egyszer.

Ha a bőrödet lenyúzva palástként felveszed és
úgy lobog rajtad, mint pipacsvirág szirma,
gyenge szárán a tarlón megállva,
noha arcod nincs és nincsen benned kezdet,
mit a szárnyát bontó pillangó remegtet
ott van, amit ismersz és mégsem az,
az éjszaka sem arc se szín se kellem –
nos van jogod lázadni, ha így van,
vagy új emberként megelégszel ebben?

Mint aki menyegzőre ünneplő ruhát vett,
régi bár az, de mind újnak látjuk:
szálas fák közt, réten fűrjek szenderegtek,
harmatcseppnyi álom nem maradt utánuk,
így gyűjtenek minket áldozatra össze
a tömjénégetők, mint száraz virágot,
hogy örömként szálljon fel a messzi égbe
az alkonyt ránk bocsátó lappangó zsarátnok.

Körömvirág, én éjjel elmegyek –
a feketéllő réten leszedésre vár
minden, ami benned azelőtt is él,
semhogy szemtől szemben vele találkozni.

Tanítvány: *(félre) Bár nem lesz biztonságban úgy, mint utazó,
mégis mindent szépen eltervezett,
mert számonkérés miatt a rügy helyén felfeslett –
fárad pamlagán – a mahagóni ág.*

*Összegyűlnek majd mind, akik ítélnek,
tar fészkenél sokkal szebb trónokon,
mint zsálya és kakukkfű illatát lehelve
ujjak közt léptei: kövek közt a gyom.*

Székelyhidi Zsolt

Jelenések könyve

(11. fejezet)

Székelyhidi Zsolt

A templom felmérése

Jel. 11. 1-2.

A templom és oltár
a nyelvemen épül,
a torkomba nő.
Amit a számon
kívülre raknék,
ne törődjek azzal,
el fog dőlni,
széthordják.
Nézzek magamba,
mekkora torony
magaslik belém,
az oltár előtt
mennyi hely
térdepelhető.
Csak, ami benn
marad,
azt tudom
mérni,
csak, amit
lemértem,
az igazít ki.

A tanú

Jel. 11. 3-14.

Senki nem tudja,
mi van belül,
és nem fognak
hinni nekem,
én pedig
szótlan maradok.
Saját tanúm leszek,
képtelenségem
és képletességem
általánya.
Mindenre
emlékezmem
kell, ami
alakult vagy
adta magát.
Nem tudhatják,
mit hordozok
és mi vagyok.
Csak az éhség
fog ki arcomon,
de mosolyogva
eszem, rágok,
nyelek,
és várom, hogy
könnyű legyek.
Mert megnagyítottál,
mindent bírok,
és kiélek.
Hiába tűnök embernek,
embertelen vagyok.

A hetedik harsonaszó

Jel. 11. 15-19.

A hetedik nő
elfogyasztotta
a harsonáját,
gratuláltak neki
a vénemberek,
akik imádták
magukat, mert
úgy érezték,
már eleget nyeltek,
és örültek mindennek,
amitől nem fúltak meg.
És a torkomban ülőt
keresték önmagukban,
és hajtogatták,
hogyan bennük
nagy-nagy templom
alakult, amiben
az átlagos funkciójú
láda forog, benne
a stafíruna és
az eszcájkészlet,
és két garnitúra
ágynemű
a tisztaszobába.
És állították,
hogyan saját anyjuk
a legszentebb,
és saját apjuk
a legmindenhatóbb.

Szilágyi Máté

Cebu blues

...erős, mint a medve?
Ez sértő! többet nem is mondom.
Minden, amit apró metszőfogak és
Ormótlan szemfogak között hurcolnak,
Átokkal és enyészettel jár.

Úgyhogy kövesd velem a nyomokat!
Csak kövesd őket! (az óriás lábnyomokat.)
Egy udvarba vezetnek—
Ó, és egy házhoz! kísértet-
Járta.

1840— bíbor és istentelen.
Ikerablakok, sziámi ikerpár
Szemek— körbe fut a párkányzat.
(Majdnem otthon vagy!) keresd a ház
Úrnőjét!—

Ő befogad.
Csak hazudd azt, hogy cebu blue vagy.
Akkor téged is összegyűjt—
Akkor te is részese lehetsz egy viktoriánus kertnek,
J. C. Loundon elméjében.

Ez valamiféle fölfordult mennyország.
Férges föld— kertjéből
Szelleml világ.
Itt otthon lehetsz virágágyás-szoknyádban,
Üvegházban, zárt országod Eduárd-ajtájában.

Gondold meg: innen többet nem kell előbújni!
Európa játéka oldoz fel—
Bábu vagy, de nincs többet
Ellenséged.
Csak szerelmesen szürcsölsz, míg

A világ egyre kékebb lesz.

Demeter Arnold

Teljes nyugalommal

Itt jöttem rá, gondolk a világra.
A szomszéd halott fiára, a leszakadt kezű
emberre a falu másik szélén. Arra, hogy
milyenek lesznek az élő arcok halottan.
Ki következik? Kit látunk utoljára a kisbolt
ajtájában? Itt tanultam meg, hogy aki
vár az állomáson, de nem ül fel a vonatra,
úgyis arra vár. És aki kötelet keres, az
mindig talál.

Itt falun kapzsiságból kapzsukáznak.
Összegyűjtenek mindent, hogy legyen
és így élnek, összegyűrt telkeken.
S majd itt hálnak meg, sötét, kis szobákban.
Hisznek, de kételkednek a csodákban.
Segíts magadon... s ki így dönt, hóhér se
kell neki. Még egyszer köszön mindenkinek,
és a temetőt magától is megleli.

Elköltözöm

Az ajtó mögül nézlek. Arra gondolok,
hogy fiatalságod megismertem, de
öregedő éned szerettem meg igazán.
Az elfogadó ember. Ennek látlak, ki
úgy fésülted múltad szépen elmesélve,
mintha hajad igazítanád reggel.
És örülsz a napnak, függetlenül attól,
hogy szürke vagy Mária-színű köntösben
jársz. Bent vagy a házban, így, az ajtó mögül
nézlek, ahogy ott a kissekrenyen,
mosolyogsz egy képen, én pedig
megszokásból, még utoljára beköszönök
hozzád.

Gáspár Sára

Semmi közöd hozzá

Laci bácsi elkezdte strigulázni a naplóban, hányszor menstruálok egy hónapban. Tudom, hogy nem hisz nekem, mégis elindulok felé összehúzott felsőtesttel, a kezemet a hasam elé tartva: ma nem fogok tudni tesizni. Rázza a fejét, húz még egy vonalat, és azt feleli, hogyha tényleg ennyiszor jön meg, szólni fog anyukámnak, hogy látogassunk meg egy nőgyógyászt. Bólintok, és leülök a szégyenpadra, ma négyen vagyunk, akiken nevetnek a fiúk. De hát nekik soha nem kell belépniük egy lányöltözőbe. Könnyű úgy.

bilyen érzés menstruálni, ezt írom be a keresőbe, amikor apa végzett a munkával, és végre odaadja a gépet egy órára, hogy farmozhassak rajta. Mintha kést forgatnának a hasamban, ezt fogom mesélni a lányoknak, amikor megint azon fogunk versenyezni, kinek fájdalmasabb a menstruációja. Mitután egy ideje olvasok az alhasi görcsökről, egy pillanatra megsajnálom Tinát, ezt még lehet, hogy ő sem érdemli meg. Remélem, legközelebb belehal, ez a következő gondolatom.

Holnap nulladik tesi, ez nagyobb baj, mintha csak sima lenne. Nincs helyünk heti öt órának, az igazgató azt mondta, az ő iskolája nem lesz gyógyóképző, nem fogunk lépcsőzni fel-alá az aulában, aztán meg szerződést kötött egy uszodával. Úgy döntöttem, úszni fogok, legalább addig, amíg feledésbe nem merülnek a strigulák. Először ollóval vágom rövide, aztán amikor már nem lehet tovább, a kezembe veszem a rózsaszín eszközt. Egy ugyanilyenel zárkózott be Betti az öltöző zuhanyrészébe sikítózva, akkor volt az egyetlen alkalom, amikor fiú is beléphetett közénk, pontosabban a Laci bácsi. Két hétig nem jött iskolába, a többiek megírták neki Facebookon, hogy ha nem állna bukársra bioszból, biztos ő is tudná, hogy hosszában kell vágni, mindenesetre gratulálnak az extra téliszünethez. Nagy levegő, kifúj, habbal beken, alulról felfelé. Mérges vagyok a felnőttekre, mert már tudják, mi az, ami fájdalmas, és mi az, ami nem, mégsem szólnak róla.

Vettem egy bugyit, nincsenek rajta se virágok, se vigyorgó gyümölcsök. Nem csíkos, nem pöttyös: fekete és csipkés, és ami a legfontosabb, hogy francia. Holnap az öltözőben mindenki láthatja, hogy csupasz a bikinivonalam. Talán azt hiszik majd, hogy randevúm lesz. Vagy csak megjegyzik magukban, hogy szép vagyok. A tükör előtt állok, és azt a pózt veszem fel, amit Tina szokott a tükörszelfijein. Ő nem bugyiban persze, hanem mondjuk cicanadrágban. Bár láttam már meztelenül is, mindenkire eljutott. Megnéztem alaposan, ha már így alakult. Apám szerint, aki kurvának áll, ne csodálkozzon, hogy megbasszák. A Women's Secret blokkot összetéptem, nehogy megtalálja.

A tükörben veszem észre először: kicsi, piros pöttyök, apró vágások. Vérzik, de nem

fáj, ha fájna se lenne baj, az viszont baj, hogy undorító. Előveszem a sminktükromet, hogy közelebből megvizsgáljam, már ilyenem is van. Nyolcezer forintot kapok havonta menzára, de sosem fizetem be. Nem akarok még ott is enni, így is szétterül a combom a széken, megemelt sarokkal kell üljek egész nap, hogy ne látszódjon. Az ebéd árát a drogériában költöm el, ott vettem ezt a rózsaszín borotvát is. Mintha még soha nem láttam volna magam meztelen, úgy vizsgálódom a tükör nagyítós felével. Mikor utoljára láttam a puncim szőr nélkül, még nem számítottak ezek a dolgok. Rákeresek egy képre a Google-ban, és megkezdem a leltárt: szemérdemdomb, csikló, kisszeméremajak, nagyszeméremajak, húgycső, hüvelybemenet, végbélnyílás. Minden megvan, mégsem jön ki a képlet, itt-ott kilóg, még csak nem is ugyanolyan mindkét oldalt, nincsen szép színe. Szép puncsi, írom be következőnek. Elfáradtam, bezárom a keresőablakot.

Apa este megint odaadja a gépet, hogy farmozzak rajta, felmegyek a gyakorikerdesek.hu-ra. Szerintetek meg lehet tanulni együtt élni kilógó kisajkakkal, vagy kezdjek el műtetre gyűjteni, teszem fel a kérdést. A legjobb barátnőm szerint legjobb, ha letesztelem magam valami nyomival: ha feláll neki, nagy baj nincs. Nem éri meg a szép fiúkkal kockáztatni, mert azok aztán kiröhögnek egymás között a fiúöltözőben, és akkor kész, ennyi volt, gimiig nincs több esély. De ha tényleg letesztelem magam valakivel, akkor már nem leszek szűz, és aki nem szűz, az kurva. Még néha az is az, aki szűz, csak sminkeli magát és fiúbarátai vannak. De még az is, akinek csak nagy mellei vannak. Érkezik egy válasz: inkább menj, és csináld meg a házi feladatodat, felnőtt nő nem rugózik ilyenén, aki pedig férfiként ezen problémázik, az minimum buzi. Hány éves vagy, kilenc? Hát nagyon nem kilenc, de amúgy meg mit számít ez. SKH, a kérdésre válaszolj, ennyit írok. Érkezik egy privát üzenet is: Kedves kérdező! Szívesen segítek kép alapján megítélni, hogy valóban baj van-e. Üdvözlettel, egy kíváncsi férfi. Csinálok képet, de nem küldöm el. Köszönöm az üzenetet, nem élek a lehetőséggel. Visszamegyek, a kérdésemhez, és hozzáfűzök egy új megjegyzést: perverz üzenetküldők kíméljenek. Aztán jön is a következő üzenet, remélem, nem rám vonatkozott a megjegyzés, én nem vagyok perverz. Csak segíteni szerettem volna, hiszen egy kérdés alapján nem lehet megállapítani, hogy szép puncid van, vagy ronda. De ha nem akarod tudni, azt is tiszteletben tartom. Elnézést kérek tőle, amiért mogorva voltam, és félreértettem a szándékát. Beszélgetünk, megtudom a nevét. A kedvenc színe a kék, szeret horgászni és fallabdázni a barátaival, és neki is ugyanolyan kuttyája van, mint nekünk volt régen, tacsni, de nem az a kis tüsis, hanem a hosszúszerű fajta, az a lusta típusú, akinek lóg a hasa, és háromszor kell szólni neki, mire elindul feléd. Kedves Arnold! Csatolva küldöm a képet. Üdvözlettel, Juli. Mint minden üzenetemre, most is azonnal érkezik a válasz: Nem a tanárod vagyok, ne úgy küldd, mint egy beadandó. Tegezz nyugodtan. Egyébként szép darab. Eljátszadoznék veled, nekem így is tetszik.

Dinnyés illatú parfümöt fújok a nyakamba, aztán a copfomra is teszek egy kicsit, így amikor leengedem a hajam, egyből megcsapja majd a körülöttem lévőket az illat, egy

videóban láttam ezt a trükköt. Nekem még nem annyira engedik itthon, hogy sminkeljek, anya szerint majd a gimnáziumtól kezdve lehet majd, de azért egy kis korrektort mégis felteszek, ezt még ő sem szúrja ki, meg szempillaspirált, de csak barnaszínűt. Majd ha nagyobb leszek, akkor lehet feketét is. Már egyébként úgy érzem, nem igazság, hogy dedóra vesznek, felnőttebben gondolkodom, mint a korosztályom. Tegnap pont összevesztem a barátnőimmal, mert a nagyszünetben elkezdték lucázni, tizenhárom fiúnevet írtak fel cetlikre, később beleteszik majd a párnájukba, minden este kihúznak majd belőle egyet, és az lesz a férjük, aki utolsónak marad. Én nem akartam játszani, mert nem hiszek már a szerelmi jóslásokban, erre azt mondták, hogy akkor nem lesz férjem, vagy akkor barátkozzak Tináékkel, és kurváskodjak én is. Szerintem lesz férjem, előbb is, mint nekik. Amikor végzek a készülődéssel, a tükörben bámulom magam. Azt hiszem, boldog vagyok. Elégedett vagyok a testemmel, nem érdekel már, mit gondolnak a többiek, nem az életkor teszi a nőt, hanem a gesztusai, a gondolatai, az érzései, nekem pedig minden mondatomon átszűrődik, hogy intelligens vagyok. Nem törődöm senkivel, aki csúfol, és nem aggódom a hibáimon, van, aki elfogad, ez a legfontosabb.

bill
ent
yúk

Milyen volt a csajokkal, ezt kérdezik anyáék, amikor reggel hazaérek, én pedig a lehető legnagyobb részletességgel beszélek a pizzák feltétjeiről, amiket rendeltünk, a közös Monopolyról és Twisterezésről, a *Neveletlen hercegnő* második részéről, a reggeli kakaóról és bundás kenyérről és arról, szoktak-e veszekedni Kitti szülei, úgyis csak ez érdekli őket. Minél többet beszélek magamtól, annál kevesebb kérdést kaphatok, amire nem készültem válasszal. Felsietek a fürdőbe, kétszer fogat mosok, szájvízzel gargalizálok, majd úgy döntök, le is nyelek egy újabb adagot, hátha a gyomromat is kitisztítja, ha már hányni nem sikerült. Estig le sem megyek a szobámból, apa utánam hozza a gépet, ma teljesen kiment a fejemből, hogy ilyenkor már játszani szoktam.

mi számít szexnek
mi számít párkapcsolatnak
direkt elfelejteni valamit hogyan kell
orális szex terhesség esély
méhen kívüli terhesség hány százalék
szüzesség elvesztés hány éves kortól szabad
bűntudat kezelése
gyik profil törlés hogyan
szülői megérzés hogy működik
hány éves kortól nem tűnik undorítósnak a férfi test
máshogy viselkedik aki nem szűz
az orális szex is szex
orális szex még nem szex
tényleg muszáj viszonzni

gyik törlés után üzenetek
üzenet alapján kijelzi hol lakom
mi történik ha kitörlök valakit és meglátom az utcán
terhességi teszt vásárlás 18 alatt
rossz százalék eltüntetése
igaz hogy egy anya sosem haragszik
farmerama.hu

Több mint egy órája nálam van a gép, de nem bírom abbahagyni, remélem, apának sem tűnik fel, hogy lejárt az időm. Fel kellene állnom, innom kellene, pisilnem kellene, de amikor azt hiszem, hogy már mindent rendbe raktam, feltűnik valami, amit még lehetne csinálni: új parcellákat hasítok a földbe, mire megcsinálom, újra éhesek lesznek a tyúkok az ólban, de mire megetetem őket, már ki is nőtt a termés, amit tegnap vetettem. Rengeg a feladat, de nem bánom, mert minden perc munkával, amit a farmomba fektetek, közelebb kerülök a szintlépéshez, egyre több lehetőségem van a fejlődésre, mindig új állatokat és új növényeket tudok venni, és akármi van, az összesről gondoskodom. Visszamegyek a géphez, apa felszól a szobámba, hogy lejárt az időm, egy pillanat, és viszem, szólok, gyorsan még megetetem újra az állatokat, veszek még három libát, és liliomot ültetek a kiszáradt rózsáim helyére.

Mindák Dániel

Kancsal

A bokor. Így nevezték, mintha egy fajhoz és tőhöz tartozna, vagy akár csak egy egységet alkotna. A törvényes és a tiltott világ határát jelentette a park két szemközti oldalán húzódó szabálytalan körvonalú, sűrű bozótos, amire napközis tanítónénik úgy hivatkoztak, hogy a „bokron túl” nem szabad menni, eldöntetlenül hagyva a kérdést, hogy a bokorba még szabad-e. Mindenesetre amikor Anikó néni kiabálni kezdte, hogy harmadik bé sorakozó, akkor gyakran volt pár fiú, aki a bokor mélyén nem hallotta vagy nem akarta hallani a visszahívó parancsszót. Ilyenkor a Páji szerepe volt szirénahangon visítózni, hogy a Farkasék a bokorba mentek.

b
bill
ent
yúk

A két bokor között játszottunk háborúsat, ha épp akció-sorozat ment a tévében, és olyankor Duncan MacLeodra és Chuck Norrisra illett hivatkozni; vagy fociztunk, és akkor nekem, akinél gyerekoromban „nem kell agyamosda” jeligére ki lett dobva ott-honról a tévé, Ronaldók és Rivaldók nevét kellett az iskolában megtanulnom. A háborúzás aranykorában, amíg fel volt ásva a park közepe, a Farkas vezette csapat és a Pökö azaz Pető-Kovács vezette csapat dobálta egymást rögökkel. De csak a választás előtt ásták fel a parkot, és a játékot megette a vita, hogy mekkora a rög-kézigránát becsapódástól számított hatósugara.

– Meghaltál! – kiabálta ilyenkor Pökö.

– Te haltál meg! – válaszolták neki a mi csapatunkból, és a biztonság kedvéért még egy rögöt dobtak elé a javasolt hatósugáron belülré. Ilyenkor hamar visszatértünk a kommersz verekedéshez. Ez jobbára abból állt, hogy a Farkas megveri az Asztalost, az Asztalos megver engem, majd megjelenik Anikó néni, és leszid, hogy miért verekszem.

Békeidőben maradt a foci. Gyakran beállt hozzánk egy nagy melák, kerek arcú, szemüveges nyolcadikos srác. Hasznát vettük, mert amikor először feltűnt, épp a magasan az ágak közé akadt labdát próbáltuk visszaszerezni. Ő sem érte el. Ám Farkas megkérte, hadd üljön a nyakába, így közös erőfeszítéssel megmentették az iskolai szertárból kölcsönvett labdát. Örömmel futottak még egy kört egymás nyakában apálya körül, Farkas egy letört lombos ággal hadonászva énekelt és csapkodta a többiek fenekét. A nyolcadikos srác azt mondta, szívesebben játszik velünk, kedvesebbek vagyunk, mint az osztálytársai. Rögtön elfelejtettem, Petinek hívták-e, Lacinak vagy Józsinak. Közöttünk Kancsal volt a neve.

Egy nyolcadikostól azt várnánk, hogy gyorsabb és ügyesebb legyen nálunk, de Kancsal csak álldogált az ellenfél kapuja előtt, és amikor Farkas végigcselezte magát a pályán,

és odakészítette neki, ő akkor is méterekkel a kapu mellé rúgott. Ezért lett a neve Kancsal, mert biztos nem látja, merre van a kapu. Csapatválasztásnál Farkas mégis az elsők között hívta őt magához, azon az áron is, hogy egyesek kikötötték, Kancsal felnőttnek számít, és kettőt ér. Jó srác és egyszer még gólokat fog rúgni – mondta Farkas.

Hanem Kancsal továbbra sem gólokat rúgott, hanem a labdákat el, egy nagy nyolcadikos erejével jó mélyre a bokorba. Egyszer, amikor nekem kellett utánamásznom a leg-sűrűbb tüskés dzsungelbe, két elsőst láttam, akik egy iskolapadnyi tisztáson Jackie Chan pörgőrúgását utánozták a bokor ágainak kárára. Röpködtek a levelek, bogyók.

– Ne rugdossátok a bokrot! – mondtam.

– Te ki vagy? Azt csinálod, amit akarok.

– A növénynek is fáj, ha megrúgják a levelét. Ne csináld!

– Saaa! Saaa! – hallottam amint az elsősök tovább rugdosták a bokor ágait. A kiáltás is biztos Jackie Chan utánzásához tartozott.

Visszavitettem a labdát a focistáknak, és elmeséltem Asztalosnak az elsőöket. A foci-ban nincs rám szükség, úgyse passzolnak nekem, tehát úgy döntöttünk, visszamegyünk a bokorba rendet rakni. Büszkén mutattam az utat.

– Mondtam már, hogy ne rugdossátok a bokrot – harciaskodtam, amint elértünk a tett helyszínére.

– A mi bokrunkat – tette hozzá Asztalos, és minden további nélkül nekirontott az egyik elsőnek. A másik pörgőrúgással jött felém, saaa – kiáltotta, de elkaptam a lábát, felborítottam az egész gyereket, a mellére térdeltem, és addig pofoztam amíg Asztalos nem szólt, hogy elég lesz már.

– Jól elkaptátok a kis piszkokat – mondta Kancsal. Kiderült, hogy ő, aki egy emelettel magasabban lakik, és úgyis csak a kapu mellett álldogál, látta, mi történik. Arra gondoltam, ezután majd nekem is passzolnak. Az osztálytársaimat azonban jobban lefoglalta, hogy Farkas cipőfűzőt kötött, és megállította a játékot.

– Idő! Idő! – kiabálta és egy nagy T-t formázott a két kezével.

– Nincs idő a foci-ban! – mondta erre Pökö.

– Mostantól van – jelentette ki Kancsal, és a hóna alá kapta a labdát. Anikó néni is úgy gondolta, idő van, mert összetrombitálta az osztályt, hogy visszamenjünk napközi-be. A focisták még az osztályteremben is arról vitakoztak, melyik csapat vezetett lefújás-kor, az én érdemeim pedig feledésbe merültek.

Egy héttel későbbre beszéltek meg döntő meccset, döntetlen állásról kezdve, ugyan-azokkal a csapatokkal. Izzasztó, meleg júniusi nap volt, az utolsó iskolai napok egyike. Fenének se volt már kedve iskolába járni, meg ki-ki meccseken futkosni. Kancsal különösen kedvetlennek tűnt. Állítólag megbuktatják matekból.

A focit el se kezdtük. Egyesek nem tudták elfogadni, hogy a Herczeg Nándi hiányzik, és nem tudnak ugyanúgy kiállni, mint múlt héten, és azt akarták, hogy a Kancsal álljon át hozzájuk. Kancsal kiborult, talán még sírt is, levette és földhöz csapta a cipőjét, hogy

őt ne szólítsák Kancsalnak. Farkas húzta ki magát először, és mi mellé álltunk, hogy mostantól megveretés terhe mellett senki ne nevezze Kancsalnak Kancsált. Pökö kijelentette, hogy a gyerekek Kancsal a neve, és utolsó hét van, ő nem hajlandó új nevet megtanulni. Farkas felvette a földön heverő kopott sportcipők egyikét, és pofán dobta vele Pököt. Ez volt a jel, mi megindultunk sokan, Pökö és két másik futva menekült, Kancsal, Kancsal kiáltásokkal.

Foci tehát nem lett, más módszerekkel kellett elégtételt vennünk. Farkas beszélt egy kicsit arról, hogy nem szabad így bántani valakit, ha azt kéri, ne nevezzük úgy, akkor senki ne nevezze úgy. És ezért meg kellene vernünk Pököket.

Bejártuk a park látható részeit, a füves mezőt, és a játszóteret, de ellenségeinket nem találtuk. Anikó néni elmélyülten beszélgetett fogyókúrareceptekről a többi tanító né-nivel, és eszébe nem jutott volna visszarendelni az osztályt, de azért őrséget állítottunk a közelébe, nehogy Pökökék hozzá meneküljenek, és háznak használják. Mi láncba álltunk, és végigkutattuk a két bokrot. Úgy kellett kúszni, hajladozni a sűrűben, hogy közben szemkontaktust tartsunk a lánc többi elemével. Farkas a Varga Betti műanyag homokozólapátjával lökdöste félre a tüskés ágakat.

Középtájon vettem észre, hogy valaki megy előttem. Talán menekül. Hasraesett egy gyökerben a szűk ösvényen, akkor értem utol, és láttam, hogy a bokorrugdosó elsősök egyike az, a Kispökö, a Pető-Kovács öccse. Nem túlságosan érdekelt, nem őt kerestük, de azért beletapostam a hátába. A bokor túlsó szélén utolértük igazi ellenségeinket is. Valószínűleg látták, hogy jövünk, és előttünk menekültek ők is. Kifutottak az utcára, ott kerítettük be őket.

Kavarodás támadt. Most földrögök és pisztolyt formázó ágak helyett öklök emelkedtek. Pököt hamarosan ledöntötték, négy végtagját négyen cibálták. Kancsal megint levette a cipőjét, és azzal pofozkodott. Széles mozdulataival olyanokat is eltalált, akik elvileg vele voltak. Mivel nem viseltünk egyenruhát, vagy megkülönböztető jeleket, szóban kellett azonosítani, melyik oldalon harcolunk. Tőlem is megkérdezték, hogy kivel vagyok, amire annyit tudtam mondani:

– Kancsallal.

Lacit vagy Petit vagy Józsit aznap láttuk utoljára. Biztos átment a pótvizsgán. Negyedikben háborúsi helyett matricákat gyűjtöttünk. A Farkas csak szeptemberben adta vissza a Varga Betti homokozólapátját.

Gere Nóra Éva

Folyamat

Minden májusban
kiások egy kicsit
anyámból.
Hajával kibélelem
az aszfalt repedéseit,
így többé
nem félek járni.
Ujjából tűt faragok,
azzal tetoválom
magamra a madarakat,
melyeket együtt etettünk.
Szempilláiból
fészket rakok,
unokái szarkák és vörösbegek.
Cserépbe teszem
és nyírfacsemetét
ültetek bele,
hallom,
ahogy altatót dúdol
az ablak előtt.

Gere Nóra Éva

Kétezertizenhat május kilenc

Hat éve ilyenkor
apu azt mondta,
hívjak taxit.
Otthon csak az jár taxival,
aki részeg,
vagy akinek haldoklik az anyja.

b
bill
ent
yuk

Megszállott nyugalommal
törölgettem a homlokod,
nem tudom, miért,
biztos olvastam valahol,
hogymű kell.
Majd a belém hasító
szégyen,
hogymű az arcod
igazából jéghideg.
Mielőtt betoltak CT-re,
feltettem az ékszered:
a jeggyűrűd és a fülbevalód,
a Jézusos medált
vékony aranylánc.

A kórterem előtt
vártunk, míg
piszkosfehér függönyök mögött
megpróbáltak
újraéleszteni.
Mikor kiküldtek,
láttam,
hogymű könnyezel.

Mindketten tudtuk,
hogymű a többi beteg
hiába hallgatózik
visszafojtott lélegzettel,
nem leszel kivétel.

Az orvos szavaiból
csak arra emlékszem,
hogymű háromnegyed nyolc.
A nővérnek mondta.

Hat éve ilyenkor
apuvál összepakoltuk
a fogkefédet,
a kis méretű könyveket,
amiket kértél,
és a fél üveg gránátalmalevet,
amit három nappal azelőtt
vettem Budapesten,
mert Anna azt mondta,

Lukács Bence

Apám és a romok

Lukács Bence

apámat vonzzák a romok
engem is így szeret
piramisok legyenek inkább vagy egyiptomiak
francia vagy skót kastélyok várak
hozzánk is így viszonyul inkább

anyám az a típus aki megvárja amíg
te bontasz vonalat
annak reményében teszi hátha
ráhagyván a dolgot zsebedben
a forró kapcsolással ő még elkap valami
nem éppen neki szánt de fontosat

valami terhelőt vagy rosszat amitől
mindig is tartott
valami félelmeteset mit sajnós én is
örököltém valamit
ami kilóg a sorból de ami igazából persze nem baj
nem titok épp ellenkezőleg
valamit amiről hallani sem akar

az egy dolog hogy az ember így mindig vonalat bont
de van még egy nagy csomó másik dolog is

a nővérem sokszor nem tudja mi legyen
órákat telefonálnak ők anyámmal
de így se
együtt se

a nővérem órákig szemléli ilyenkor
apám romjait
hol fásult idegenvezetőként bámul át a tájon
hol feldühödve rugdossa az ősi köveket

kitart
végül is...
ő a lélekbúvár

meg nem született kisöcsém nevében nem beszélhetek
de örülnék ha lehetne
programozó vagy művész
mindegy is melyik egy kicsit
sok így hogy nekem kell
mindkét boltot vinnem

mondjuk az egyik praxis romokat követel
egy műszaki ember optimizmusával mondom ezt
a világ megérthető
vagy ledönthető de ha már rom
legyen az ember délceg
borongós és ha
máshogy nem is megy legalább
látszatra örök

Szabados Attila

Szabados Attila

Békák

Augusztus van, kutyatápszag.
Egy békát hólyagosra szívott a nap.
A szomszéd sötét ruhát szárít,
a gyász keményre sül.

Temetéskor mind vakaróznak,
izzad a hátuk, márványnak feszítik,
bőrüket frissen éri a nap.
Nyakuk furcsán jobbra döntve,

mintha előre sajnálnák, hogy
egyszer fel kell támadniuk.

Magok

Por lepte vetőmagok,
mint apró gyöngyök, fekszenek
a műhely vasasztalán.

Minket hamarabb hoztak haza,
a temetés gyereknek csak addig
való, amíg megpillantja a koporsót.

Kirohanok a garázsba, nézem
a magokat, teljesen kiszáradtak.
Vetésre nem jutott idő.

Ujjaimmal átnyúlok a fényen,
tenyerem alatt görgetem őket.
Sietek a kúthoz, kezem szürke a kosztól,
rángatom a kart – még el tudta zárni
a fagy elől.

Zsebemben magvak,
megállok a palánk előtt,
átdobálom mindet a kertbe,
hátha befogatja a föld.

Csak a sűrű zizegést hallom,
ahogy, mint kőre szórt vékony szegek,
visszapattannak a fagyott talajról.

PRAE093

Repedés

Ilonka vak. Foltok, körvonalak
úsznak előtte, szemén a háló
évről évre sűrűbb. Még
a szekrényre kikészített
gyógyszereket sem látja.
Egyedül a kistányérok
válnak ki a sötét bútorlapból,
mint száraz tejfoltok – ezeket
felismeri. Nagyanyám
minden este kikészíti
a másnapi adagot, gyöngyök
ugrálnak a porcelánon.
Az ajtó pikkelyes üvegén át
figyelem, ujjaival a tányérok
peremét simítja, középről
kezd válogatni. Egyenként
beveszi a szemeket, vizet alig
iszik. Nyelvén halvány, színes
foltok, a gyógyszert
cukornak hiszi. Eszébe jut
régiciclikje, a lassan
kásává olvadó fagyalt, míg
a város utcáin végighaladt. Ilonka
édesszájú, ráadásul cukorbeteg.

*

Nagyanyám mindig
kiküld a szobából. Mielőtt
az ajtó becsukódik, megpillantom
Ilonka csupasz combját.
Az inzulinnak golyóstoll
formája van. Később kiviszem
a fiókból, tekergetem, mint egy
távcsövet, a tű lassan előbújik.

Ilonka nem vak, mondom.
Foltokat lát – igaz, néha
a húgom nevéen szólít.

Egész nap a szoba előtt ülök,
alakja ide-oda sétál. Nagyanyám
berohan, hirtelen becsapja
maga mögött az ajtót. A papa
halálhíre megrepszti az üveget.
Azóta, mint egy villám, kettészeli
Ilonka homályos alakját.
A repedés mentén végighúzom
a tenyeremet, hátha kitörik
egy éles szilánkdarab, minden nap
egyre több, hogy végül
csak az ajtókeret maradjon.

*

Nézzük a papa koporsóját.
Tömör, kemény bútorlapok.
Szemben rokonok, Ilonka
mellettem áll, tette kész,
előre nyúlna, látom
megfeszülni öreg kezeit,
visszatartott mozdulatát.
Mikor a gyászolók szétszélednek,
ujjait ellazítja. A háttérben
halvány őszi fény. Ilonka
nem vak. Türelmesen kivárja
míg feloszlik a sűrű, fekete köd,
hogy a lényeg körvonalai
különváljanak az összes többitől.

Gyuris Fruzsina

a szerelem corpus delictije

lekéstem az utazást. kalauz lépteit hallom, és egy olvasókönyvet
cipelek magammal egyfolytában.

egy kapcsolat anatómiája.

a tartalmát tudom. meg azt, hogy akkoriban
meghógolyóztam érted a Holdat is.

Ha lerakom a könyvet, idővel majd
könnyebb leszek. de téged, a pehelykönnyű
bomlásom mindig vonzani fog.

ami meg engem illet,

az ártatlanok védelme.

ennyi maradt meg a közös utazásunkból.

hazafelé az állomásról,

magánzónaként maradéktalanul

önmagam cipeltem tovább.

Derengés

Az a páras, hűvös és dohos levegő nem az az észrevétlen, pusztá ürességnek tetsző elem volt, amelynek jelenléte inkább csak elgondolható, mintsem tudomásul vehető, hanem valami, ami nyálkás érintésével folyamatosan érezte önnön jelenvalóságát. Miközben a pincefolyosókat járta, úgy tűnt neki, hogy ez a közeg keresztüláztatja a hámsejtjeit, keresztülhatol a szemölcs- és recerétegén, hogy aztán a mikroszkopikus cseppek milliárdjai mélyen a zsírjába és az izmaiba ivódjanak. Az oldalról világító rácsozott lámpák fénye épphogy elhatolt a karnyújtásnyira szemközt álló falig. Ezeken a folyosókon kellett megtalálnia azt, amiért jött, bár nem igazán kellett elsietnie a dolgot; ennél jobban ugyanis, mint ahogy most volt, nem tudott volna már elkészni, és akik odafönt a visszatértére vártak, nem várták igazán, hanem csak álltak, vagy üldögéltek, és tették nélküle, amit egyébként is tettek volna: szótték a terveiket, amelyeknek ő eddig is csak egy szösszenete volt. Ők éltek a világukat, pénzüket megkeresték, úgy-ahogy kiélték amúgy is rövid pórázon tartott vágyaikat. Tehát órá, aki most idelent keresgélt, de úgy, hogy néha már meg is feledkezett, nem csupán a keresett dologról, de magáról a keresés tényéről is, s így pusztán bolyongott egy nehezen leírható, predesztinált szabályosság szerint egyre bonyolódó útvonalon ebben az épp csak derengő föld alatti szövevényben, nem volt égető szükségük; nem több, mint egy egész kis falatnyi hiány volt bennük, amely hiánnyal, mi tagadás, kitűnően együtt lehetett élni – minthogy éltek is.

A folyosókról apró raktárhelyiségek vasajtajai nyíltak. Be-benyitott rajtuk. Volt, ahol szerszámok sorakoztak szépen elrendezve, máshol dögunalmas tájképek lógtak a falakon: erdőszéli kicsi házikók füstöt eregető kéménnyel, egy-egy délutáni idill kilátástalan örökkévalósága, tarka-barka lombok, semmibe tartó földutak. Megint máshol lekvárok gubbasztottak fémpolcokon, kissé már megbarnulva, filctollal föliratozott befőttesüvegekben: „Őszi”, „Sárga”. Sok helyütt pedig szemét hevert: üres konzervek, lendületes kézírással teleírt gyűrött papírok, fóliák, flakonok, lötytyedt gyümölcs.

Az egyik ajtó mögött műanyag babák sokasága fogadta, azoké a babáké, pontosan azoké (vagy legalábbis mindenben teljesen ugyanolyanoké), amelyeket nagyanyja gyűjtögetett össze erzsébetvárosi panellakásában. Sorban ültek a polcon, hátukat az ismétlődő mintákkal teli divatjamúlt tapétának vetve, amiként a nagyanyjánál is elhelyezkedtek. Odalépett a polchoz, levett egy nagyobb babát, lehúzta róla a kötött zöld-fekete kardiánt, az ugyanilyen színű kötött szoknyát, lábairól a műbőr cipőket, lábszáráról a csizmaszárat utánzó műbőr hengereket. Lefektette a padlóra. Mellétette a levett ruhákat.

A következő babával is megtette ugyanezt, aztán haladt tovább sorjában. Mikor a polc már üresen állt, a meztelen babák egy halomban heverték, mellettük egy-egy kupac szoknya, kardigán, hajpánt, topán, csizmaszár púposodott. Nézte a műanyag csípők, karok, lábak, mellkasok alkotta szövevényt. Olyan sokáig nézte, hogy azok elrendeződésében egy sajátos lendületet, egyfajta dinamikát látott kirajzolódni mint az egymás hegyén-hátán fekvő, levetkőztetett testek halmának igazibb lényegét; és azt mondta – mintha nem is ő maga szólt volna, hanem valaki, aki nagyon régről átszuszakolta magát a sűrű és nehézkes időn, húzná át a levegőt az ő hangszálai közt, s forgatná meg a nyelvét –, hogy: „Ez akkor készen van.”

Egy-két szerszámoskamra, egy kis penészes könyvtárszobácska és még néhány – maga sem tudta volna megmondani milyen, hiszen az imént látottak összemosódtak emlékeiben a korábban látottakkal – helyiség után egy kócerájban ruhák tömkelegére akadt. Minden darab egész ismerős volt, mintha minden, amit valaha hordott, ide lett volna behajigálva. Bár semmi kedvet nem érzett, hogy elkezdjen turkálni köztük, úgy gondolta, sőt meg volt róla győződve, hogy némi keresgéssel azoknak a ruháknak a pontos mására is rátalálna, amelyeket épp most viselt. Pufikabátok, pólók, zoknik cirkusza. Dohosak voltak, át voltak nedvesedve. Ment tovább.

Gyerekkori játékaik, könyvei, rajzai, táskái, kerültek elő ötletszerűen elszórva. Fényképeket is talált. Volt, amelyeket ismert ezek közül: saját magát kiskorában, homokozó-dörrel, kezeslábasban, mosolyogva; nyaralási fotókat: Korfu, Rodosz, Bohinjka Bistrica; nagyszüleit a pöttös kutyával (úgy hívták: Apacs). Ezek a képek a helyiségek falán függtek bekeretezve, vagy egy polcon támaszkodtak más tárgyakra, vagy – ilyen is akadt – eléggé elhasznált mosogatórongyok mellett lapultak a földön. Elhelyezkedésük független volt attól, hogy kedves vagy bosszús érzést idéztek-e föl benne, vagy voltak épp teljesen közömbösek. A múltjának egy-egy morzsálékát találta meg nem ritkán tök idegen (vagy legalábbis föl nem ismert) holmik közt. Ki tudja, kinek az elrendezési szempontjai érvényesültek itt, mert abban, hogy az egymás melletti kamrákba mi mindenféle volt bepakolva, s sokszor abban is, hogy ezeken belül mi mivel került egybe, semmiféle számára világos, megokolható rendszert nem vélt fölfedezni.

Az egyik helyiség falait tengeri rózsák borították. Éltek. Megérintett párat. Puha volt a szájkorongjuk. Tapogatókarjaikkal lassan körbevették az ujját, és nagyon gyöngén, de azért érezhetően vonni kezdték magukhoz. Amíg ezzel játszadozott, megértette, hogy az, ami számára most érzékiséget jelent, a tapintás kellemességét, az ezeknek az állatoknak a táplálkozást, kínálkozó alkalmat arra, hogy bekebelezzenek valamit – de ez a szörnyű folyosórendszer már így is emészti. Bontja ez a levegő, ez a penetráns pára. Ez a bomlás az oka, hogy már olyan tudatlanná, sőt magatehetetlenné vált e lenti utazása, hogy annak tulajdonképpeni célja most már végleg ismeretlenné vált előtte. Ha megpróbált visszaemlékezni rá, miért is kezdett itt kutakodni, és mit akart vajon megkaparintani innen, nemcsak hogy nem jutott el a válaszig, de ennek átgondolásából, az emlékeiben való

kutakodásból is ki-kizökkent. Sőt ha azt próbálta visszaidézni, mi mindent csinált, mielőtt ideérkezett volna (ide, ahol már minden további megérkezés lehetősége a nullával tűnt egyenlőnek), nem tudta, hogy azok az emlékek, amelyek föltünedeznek elméjében, tényleg e bolyongása előttről valók-e, avagy csak a korábban itt látott tárgyak fölrémlései, a kamrákban elhányt fényképek jelenetei.

Kilépett a tengeri rózsák helyiségéből, és az amúgy sem túl földerítő látványt nyújtó járatrendszerben járva mély melankólia vett rajta erőt. E nyomott hangulat sem volt csupán – erre rájött – az iménti gondolatmenetének folyamodványa, ez is az emésztődés okozta belső pusztulás momentuma, egy nagyobb szétesettség előkészülete volt. Azt remélte, hogy elbomlása – amely elkerülhetetlen – legalább ahhoz lesz hasonló, mintha egy tiszta és szentséges fénynyaláb sugározna rajta keresztül, eltüntetve a könnyen átvilágítható szövetek látványát, föltárva, ami alattuk van: a vázat, amely szükségképp lényegibb valami kell legyen, mint mindaz, amit hordoz; majd ahogy e szakrális és láthatatlan sugár továbbra is keresztülömlik rajta – akárha erős folyam sodrában állna – a csontjai is elhalványulnak, légiesen áttetszők lesznek, aztán minden körvonaluk odavész. Minden rothadás lényegében azt jelenti: keresztülragyogva lenni.

Folytatta az útját. Egy liftajtónál találta magát. Megnyomta a hívógombot. Búgás hallatszott. Kinyílt az ajtó. Belépett. A fönti neoncső nem világított odabent. Egyetlen kis krómszínű gomb meredezett ki a lift paneljából. Megnyomta. Sötét lett. A teste egy rántással súlytalanabbá vált. Ment lefelé. Nem gondolkozott.

Méhes Károly

Repülő fénykép

Néha megéri hosszan várakozni
mert váratlan események tanúja lehetsz
A tócsában ázó fotót én is észrevettem
de lusta voltam kiszállni az autóból a szeles novemberben
Előbb gurulós kocsit húzó néni állt meg fölötte
nézte egy ideig
Pont úgy állt hogy fejből nőtt ki a rőt levelű fa
amiről másodperceként tucatnyi levél távozott
Aztán egy hátizsákos fiatalasszony érkezett kisiskolás fiával
Kissé elidőztek a fotó fölött társalogtak majd mentek tovább
De a következő pillanatban a gyerek visszazaladt
s két újjal kihalászta a papírt a vízből
és a kerítés vasrácsai közé helyezte
Alig tűntek el a sarkon a vad szél kitepte
a fotót újból megfürdette a pocsolyában
És tovább vitte. A sarkain állva gurult tovább
Hátrafordulva lestem utána
Amikor megérkezett anyám
igyekeznünk kellett a szemészetre
egyik szemére gyakorlatilag nem lát szegény
s a másikra is alig valamit.

World Press Photo

Kiállításra mentünk
gyors elhatározásból
a járvány újabb hulláma előtt
legyen valami menázi tartalék
amire majd emlékezhetünk a lezáráskor
Mások is így okoskodhattak
rengeteg ember jött el
udvarias kényszeredett tolongássá
fajult a kultúrelvezet
Egy idő után lecövekeltem
nem érdekelték a képek
az okos magyarázatok
A sok embert néztem
ahogy sodródtak-totyogtak
képtől képig teremről teremre
Teljesen magával ragadott
a sok arc a sok test a sok ruha sál cipő
Nézték a műveket, de egy idő után
rám villantották a szemüket
Egyetlen másodpercre csak
de az igazi kép az alkotás
e pillantás-puzzle-darabkákból
állt össze ezt vitték haza
ezt hoztam haza ez nem hagy
teljesen megnyugodni
a szép félelem és a csodás részvét

A Prae Kiadó könyvei

Andrónyi Gabriella: My Hungarian Cookbook (2019)
 Cserhári Éva: A Sellő titka. A K.É.Z első esete (2019)
 Csutak Gabi: Csenedélet sárkánnyal (2017)
 Deres Kornélia: Képkalapács. Színház, technológia, intermedialitás (2016)
 Fekete I. Alfonz: A mosolygó zsonglőr (2016)
 Fekete Richárd: Bányaaidó (2015)
 Gál Ferenc: Az élet sűrűjében (2015)
 Görömbölyi Dávid: Haverok, buli, Buddha (2019)
 Görömbölyi Dávid: Diplomata-útlevéllel a hátizsákban (2015)
 H. Nagy Péter: Alternatívák. A popkultúra kapcsolatrendszerei (2016)
 H. Nagy Péter: Karanténkultúra és járványvilág (2020)
 Halász Margit: Hetvenhét vörös bárány (2020)
 Hallgatás. Poétika, politika, performativitás (szerk. Fodor Péter – Kulcsár-Szabó Zoltán – L. Varga Péter – Palkó Gábor) (2019)
 Halmai Tamás: Kint lények járnak (2020)
 Horváth Benji: Az amnézia útja (2016)
 Horváth Márk – Lovász Ádám – Nemes Z. Mária: A poszthumanizmus változatai. Ember, embertelen és ember utáni (2019)
 Ijjas Tamás: Hipnózis (2015)
 Kabai Csaba – Kabai Lóránt – Kabai Zoltán: Horizont (2020)
 Kele Fodor Ákos: Echolália (2017)
 Kertész Erzsé: Az átutazó (2020)
 L. Varga Péter: Más tartományok. Változatok fiktv és valós terekre (2019)
 Lapis József: Lira 2.0. Közelítések a kortárs magyar költészethez (2015)
 Lázár Bence András: Kezdődjön ezzel (2015)
 Lesi Zoltán: Magasugrás (2019)
 Mészöly Ágnes: Rókabérc, halálútja (2018)
 Mohácsi János – Mohácsi István: Múltépités, avagy meghalni könnyű, élni nehéz (2018)

Mohai V. Lajos: Rózsa utca, retrospektív (2017)
 Molnár T. Eszter: A számozottak (2016)
 Molnár T. Eszter: Szabadesés (2017)
 Molnár T. Eszter: Teréz vagy a test emlékezete (2019)
 Nagy Kata: Inkognitóablak (2016)
 Nyerges Gábor Ádám: Mire ez a nap véget ér (2020)
 „Nincs vége. Ez a befejezés.” Tanulmányok Esterházy Péterről (szerk. Lőrincz Csongor – L. Varga Péter – Palkó Gábor) (2019)
 Nyerges Gábor Ádám: Berendezkedés (2018)
 „Örök véget és örök kezdetet.” Tanulmányok Szabó Lőrincről (szerk. Kabdebó Lóránt – Kulcsár-Szabó Zoltán – L. Varga Péter – Palkó Gábor) (2019)
 P. Horváth Tamás: A Zsolnay (2019)
 P. Horváth Tamás: Tündérváros – Zsolnay Miklós titkos élete (2015)
 Papp-Zakor Ilka: Angyalvacsoara (2015)
 Pintér Tibor: A harmónia tébolya (2019)
 R 25. A rendszerváltás után született generáció (szerk. Áfra János) (2015)
 Reaktív. Kísérleti drámaantológia (szerk. Deres Kornélia – Herczog Noémi) (2017)
 Szabó Attila: A valós színterei. Színház, közösség, műtelfeldolgozás (2019)
 Színház és társadalom (szerk. Deres Kornélia – Herczog Noémi) (2018)
 Tolvaj Zoltán: Fantomiker (2017)
 Toroczky András: A labirintusból haza (2015)
 Turbuly Lilla: Alkonykapcsoló (2018)
 Turbuly Lilla: Az Alaszka-öböl (2020)
 Turi Márton: Rejtekkutak a pusztaságban. Írások a huszadik századi és kortárs orosz irodalomról (2016)
 Turista és zarándok. Esszék és tanulmányok Kemény Istvánról (szerk. Balajthy Ágnes – Borsik Miklós) (2016)
 Urbán Ákos: Egy helyben (2015)
 Zemlényi Artila: Csonthéj (2019)

Eddigi számaink

1999. 1-2. sci-fi	2007. 4. Vámpírizmus	2014. 3. Popkult
2000. 1-2. (poszt)apokalipszis	2008. 1. Kocsmák	2014. 4. Friedrich Kittler
2000. 3-4. Peter Greenaway	2008. 2. Mémeek	2015. 1. Gaga
2001. 1-2. cyberpunk	2008. 3. Kortárs magyar költészet	2016. 1. Kartográfia
2001. 3-4. számítógép	2008. 4. Szentkuthy	2016. 2. Giger
2002. 1-2. média	2009. 1. Patrioska	2016. 3. Zaj
2003. 1. fantasy	2009. 2. Generation X	2016. 4. Rosa
2003. 2. varázslat	2009. 3. Japán	2017. 1. Antropocén
2003. 3. édes anyanyelvünk Weöres Sándor	2009. 4. Japán médiumok	2017. 2. Trónok harca
2003. 4. pszichoaktív nyelvszerek	2010. 1. Pynchon	2017. 3. Líratechnikák
2004. 1. horror	2010. 2. Kosztolányi	2017. 4. Poptechnikák
2004. 2. Bret Easton Ellis	2010. 3. Észország	2018. 1. Biopoétika
2004. 3. devla	2010. 4. e	2018. 2. Hallgatás
2004. 4. Amerika	2011. 1. Dark Fantasy	2018. 3. Jelenlét
2005. 1. magyar sci-fi	2011. 2. Budapest	2018. 4. Metszetek
2005. 2. tetszetek volna forradalmat csinálni	2011. 3. Párhuzamos univerzumok	2019. 1. Betegség
2005. 3. pop history	2011. 4. Hálózatok	2019. 2. Gyerekirodalom
2005. 4. obszcén középkor	2012. 1. Adaptációk	2019. 3. Sorozatesztetikák
2006. 1. Hajás Tibor	2012. 2. Könyvtrailer	2019. 4. Metszetek no. 2.
2006. 2. GameZone	2012. 3. Vagány históriák	2020. 1-2. Ragály
2006. 3. Pop-szöveg	2012. 4. Gáimán	2020. 3. Krimiantológia
2006. 4. Bada Dada	2013. 1. Vagány históriák 2. – Költők szeretteikkel	2020. 4. Spekulatív fikció
2007. 1. Hifel-e iftent?	2013. 2. Hans Ulrich Gumbrecht	2021. 1. Kortárs lengyel irodalom
2007. 2. biológiai sci-fi	2013. 3. Hans Ulrich Gumbrecht 2.	2021. 2. Krimi ma
2007. 3. őszi zavarások 2006	2013. 4. (cím nélkül)	2021. 3. Disztópia
	2014. 1. JAK-tábor Szigligeten	2021. 4. Kortárs női irodalom
	2014. 2. Fénypecsázás	

Prae irodalmi folyóirat – Megjelenik évente négyszer

<http://www.prae.hu>

Főszerkesztő: L. Varga Péter (kultikus@gmail.com)

Szerkesztők: H. Nagy Péter tudományos szerkesztő (h.nagyp@gmail.com)

Lapis József szépirodalom (lapisjosef@gmail.com),

Szerkesztőbizottság: Balogh Endre, Pál Dániel Levente

Korábbi szerkesztőink: Barta András, Máté Adél, Mezei Gábor, Pollágh Péter,

Ruttkay Veron (vers és próza); Sopotnik Zoltán (próza); Vaskó Péter

(középkor-reneszánsz-kora újkor); Kő Boldizsár (kép); Köves Gergely,

Vécsai Márton, Molnár Zsolt (borító); Fodor János (web)

A szerkesztőség levélcíme:

2092 Budakeszi, Rákóczi u. 103.

Telefon: (20) 310 25 40

Hirdetésfelvétel: 31 562 31 vagy (20) 310 25 40

Kiadja a Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Felelős kiadó: a kuratórium elnöke

Levélcím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/c

Layout és nyomdai előkészítés: Székelyhidizso@gmail.com)

Borítótér: Szabó Imola Julianna

Nyomdai munkálatok: Prime Rate Kft.

Web: PRAE.HU Kft.

ISSN 1585-5112

A beküldött kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

A megjelenést a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A lapszám megjelenését a Petőfi Kulturális Ügynökség támogatta.

Petőfi
Kulturális
Ügynökség